

MASTEROPPGAVE
Masterprogram i samfunns ernæring
Mai 2010

Erfaringer med implementering av det helsefremmende ernæringsprosjektet «Friske og raske barnehager» i de kommunale barnehagene i Bydel St. Hanshaugen

Maja Bossum & Susann Stave



OsloMet – storbyuniversitet

Fakultet for helsevitenskap
Institutt for sykepleie og helsefremmende arbeid

Forord

Gjennom fem år med studier innen ernæring er man innom mange, svært ulike temaer. Interessen for temaene har generelt vært høy, men som ved alle andre studier, kjenner man at interessen for de ulike temaene varierer. Gjennom studietiden har vi begge vært innom flere områder vi har sett for oss å kunne jobbe med, men interessen for barn og ernæring har alltid vært størst. Valget av denne masterstudien ble derfor gjort på bakgrunn av dette.

I utgangspunktet var oppgaven designet for én masterstudent, men da begge viste stor interesse for oppgaven, ble den utvidet, slik at vi kunne gjennomføre masterstudiet sammen. Det har vi satt stor pris på, da det har betydd mye å være to. Vi har hatt mange interessante diskusjoner, som til tider nesten har tippet over til krangel, men vi vil tørre å påstå at dette har bidratt til å løfte oppgaven. Det var en stor trygghet og motivasjon å ha en å støtte seg på gjennom denne lange, slitsomme, men også spennende prosessen. Og mer enn en gang fungerte vi som hverandres psykolog.

Vi hadde ikke klart å gjennomføre masterstudien uten hjelp og veiledning. Vi vil først starte med å takke våre to veiledere. Marianne Molin, førsteamanuensis i samfunnsernæring, vår hovedveileder, som alltid stilte opp for oss. Har vi bedt om et møte, har hun tatt seg tid. Har vi sendt henne skriftlig materiale, har vi alltid fått rask og konstruktiv tilbakemelding. Lars Magnus Ottersen, ernæringsrådgiver og vår eksterne veileder, har vært til stor hjelp under perioden med datainnsamling, da han hjalp til med å organisere fokusgruppeintervju og sette oss i kontakt med viktige personer, men har også gjennom hele perioden svart raskt på e-post når vi har hatt spørsmål. Vi vil også takke seksjonslederne for alle barnehagene, samt barnehageansatte, foreldrene og barna i de to barnehagene vi samlet inn data i, for all hjelp. Vi vil også benytte anledningen til å takke våre kjærester, familie og venner for at dere har holdt ut med oss, og støttet oss i denne perioden. Vi vet at vi til tider ikke har vært så enkle å ha med å gjøre.

Maja Bossum & Susann Stave

Sammendrag

Bakgrunn: Vaner etableres tidlig, og de fem første leveårene anses som den viktigste perioden hvor disse etableres. Forebygging bør derfor starte i barnehagealder. I Norge går en stor andel barn i barnehage. Barnehagen vil dermed være en god arena for å påvirke barns matvaner. I Bydel St. Hanshaugen så man at mattilbudet i de kommunale barnehagene var av varierende kvalitet. På bakgrunn av dette ble prosjektet “Friske og raske barnehager” (FORB) igangsatt i bydelens 12 kommunale barnehager i 2015. Siden prosjektets start har det ikke blitt gjennomført noen form for undersøkelser av prosjektet.

Problemstilling: Undersøke brukere, barnehageansatte, matansvarlige og seksjonslederens erfaringer med implementering av et helsefremmende ernæringsprosjekt i Bydel St. Hanshaugen.

Metode og utvalg: Det ble gjennomført totalt seks fokusgruppeintervju. To fokusgruppeintervju ble gjennomført med seksjonsledere og matansvarlige hver for seg. I tillegg ble det gjennomført fokusgruppeintervju med barnehageansatte og foreldre i to utvalgte barnehager. Tematisk analyse ble benyttet ved analyse av datamaterialet.

Resultater: Ifølge deltakerne hadde mattilbudet i barnehagene blitt sunnere etter prosjektstart. Foreldrene var generelt positive til prosjektet. Barnehageansattes kunnskaper og ferdigheter knyttet til mat og matlaging, rutiner, samarbeid, matmøtene, menyene, innkjøpslistene, matbestilling på nett og ernæringsrådgiveren var faktorer som så ut til å virke fremmende for implementeringen av prosjektet. Tilpasninger til de respektive barnehagene så også ut til å være nødvendig. Videre fremkom det at mangel på kunnskaper og ferdigheter, utfordringer med bemanning, tidspress, utilstrekkelig kjøkkenfasiliteter, behov for opplæring og at barna ikke likte maten så ut til å virke hemmende for implementeringen av prosjektet.

Konklusjon: Prosjektet så ut til å ha bedret mattilbudet i de kommunale barnehagene i Bydel St. Hanshaugen. Samtidig så man flere utfordringer knyttet til implementeringen av prosjektet, og kompetanseheving og holdningsendring knyttet til mat og matlaging hos barnehageansatte kunne bidratt til en mer vellykket implementering.

Abstract

Background: Habits are established early. Preventive work should therefore start with kids from kindergarten age. In Norway, a large proportion of children attend kindergarten, and it is therefore considered a good arena for influencing their eating habits. The food quality in the municipal kindergartens in district St. Hanshaugen, varied. Based on this, the project “Friske og raske barnehager” (FORB) was initiated in the district’s 12 municipal kindergartens in 2015. Since the projects’s start, there has been done no form of research on the project.

The aim of the study: Examine the experience of the users, nursery staff, food managers and leaders with the implementation of a health promoting, nutrition project in district St. Hanshaugen.

Method and sample: Six focus groups was conducted. Two focus groups was conducted with the food managers and leaders, separately. In two kindergartens, focus groups with parents and nursery staff, separately, was conducted. Thematic analysis was used to analyze the data.

Results: According to the participants’ experience, the food quality was improved. The parents were positive to the project. Nursery staffs knowledge and skills related to food and food preparation, routines, collaboration, the food meetings, menus, recipes, shopping lists, food ordering online and the nutrition counselor were factors that seemed to promote the implementation of the project. Adaption to the local kindergartens seemed necessary. Lack of knowledge and skills, challenges related to the staffing, time pressure, inadequate kitchen facilities, need for training, and that the children did not like the food seemed to be barriers to implement the project.

Conclusion: It seems like the food quality was improved in the 12 municipal kindergartens in district St. Hanshaugen after implementing the project. At the same time, there were different challenges related to the implementation. Enhanced competence and change in attitude of the nursery staff could contribute to a more successful implementation.

Innholdsfortegnelse

<i>Forord</i>	I
Sammendrag	II
Abstract	II
<i>Liste over tabeller</i>	VI
<i>Liste over figurer</i>	VI
<i>Liste over vedlegg</i>	VI
<i>Forkortelser</i>	VII
1.0 Bakgrunn	1
1.1 Problemstilling og avgrensning.....	5
2.0 Teori	7
2.1 Barnehagens innhold og oppgaver.....	7
2.2 Barns matinntak og mattilbudet i norske barnehager.....	8
2.3 Utvikling av barns matvaner.....	10
2.4 Betydningen av tidlig innsats.....	11
2.5 Implementeringsteori.....	13
2.5.1 Implementeringskvalitet.....	13
2.5.2 Faktorer for vellykket implementering.....	13
2.5.3 Implementering i barnehagen.....	14
2.6 Rammeverk for implementering.....	16
2.6.1 Intervensjonen med kjernekomponenter.....	17
2.6.2 Destinasjonen og de ansatte.....	18
2.6.3 Implementeringsdrivere (kommunikasjonsforbindelse).....	18
2.6.4 Lojalitetsmåling.....	19
2.6.5 Organisasjonsstruktur og -kultur.....	19
3.0 Metode	20
3.1 Valg av metode.....	20
3.1.1 Vitenskapsteoretisk ståsted.....	21
3.1.2 Fokusgruppeintervju.....	21
3.1.3 Ikke-deltakende observasjon.....	22
3.2 Masterstudentenes rolle.....	22
3.3 Forberedelser.....	23
3.3.1 Utarbeidelse av intervjuguide.....	23
3.3.2 Pilottest av intervjuguide.....	24
3.3.3 Gjennomgang og forberedelse av intervjuguidene.....	24
3.4 Rekruttering og utvalg.....	25
3.4.1 Utvalg.....	25
3.4.2 Rekrutteringsprosessen.....	26
3.5 Datainnsamling.....	27

3.5.1 Gjennomføringen av fokusgruppeintervjuene	28
3.5.2 Moderator og sekretærs rolle	29
3.5.3 Transkripsjon.....	30
3.6 Analyseprosessen.....	31
3.6.1 Tematisk analyse	31
3.7 Validitet og reliabilitet i kvalitativ forskning.....	34
3.8 Etiske hensyn.....	36
4.0 Resultat	37
4.1 Ytre, positive rammefaktorer.....	38
4.2 Indre, positive rammefaktorer	41
4.3 Ytre, negative rammefaktorer.....	45
4.4 Indre, negative rammefaktorer	50
5.0 Diskusjon.....	57
5.2 Diskusjon av resultater.....	58
5.1 Oppsummering av resultater.....	58
5.2.1 Hovedmål: I de kommunale barnehagene i Bydel St. Hanshaugen skal barn spise fullverdige måltider med god smak i tråd med helsemyndighetenes anbefalinger, hver eneste dag	58
5.2.2 Styrke ferdighetene og kunnskapene til de ansatte i barnehagene i forhold til mat og matlaging.....	61
5.2.3 Inkludere de ansatte i barnehagene til å bli med på å finne løsninger på utfordringene	63
5.2.4 Utarbeide enkle rutiner som sikrer kvalitet i forhold til planlegging, innkjøp og tilberedning av mat.....	64
5.2.5 Utnytte tid og penger bedre	66
5.2.6 Inkludere barn i matlagingen	67
5.2.7 Øke kunnskap hos foreldre i forhold til eget innhold i matpakke.....	69
5.2.8 Diskusjon av andre resultater.....	69
5.3 Metodediskusjon.....	70
5.3.1 Forskningsdesign.....	70
5.3.2 Fokusgruppeintervju.....	71
5.3.3 Antall fokusgrupper	72
5.3.4 Metning	72
5.3.5 Observasjon	73
5.3.6 Forforståelse	74
5.3.7 Utvalgsprosess og utvalget	74
5.3.8 Gjennomføring av fokusgruppeintervju.....	77
5.3.9 Dataanalyse.....	83
5.3.10 Valg av teoretisk rammeverk.....	84
5.3.11 Masterprosjektets troverdighet.....	85
6.0 Konklusjon og forslag til videre forskning	87
7.0 Referanser	89

Liste over tabeller

Tabell 1: Hoved- og delmål for prosjektet «Friske og raske barnehager»

Tabell 2: Inklusjons- og eksklusjonskriterier

Tabell 3: Utvalgsoversikt

Tabell 4: Utdrag fra transkripsjonen med tilhørende koder og tema

Tabell 5: Oversikt over koder og tema

Tabell 6: Oversikt over erfaringer, samt hemmende og fremmende faktorer knyttet til hoved- og delmålene for prosjektet «Friske og raske barnehager»

Liste over figurer

Figur 1: Avkastning på investering i humankapital hos vanskeligstilte barn

Figur 2: Rammeverk for implementering

Figur 3: Prosjektet “Friske og raske barnehager” sett i lys av rammeverk for implementering

Liste over vedlegg

Vedlegg 1: Godkjenning fra NSD

Vedlegg 2: Intervjuguide - Matansvarlige

Vedlegg 3: Intervjuguide - Seksjonslederne

Vedlegg 4: Intervjuguide - Barnehageansatte

Vedlegg 5: Intervjuguide - Foreldre

Vedlegg 6: Intervjuguide - Barn

Vedlegg 7: E-post til foreldre med informasjon om fokusgruppeintervjuene

Vedlegg 8: Andre e-post til foreldre, purring

Vedlegg 9: E-post til foreldre – rekruttering til 2. forsøk av fokusgruppeintervju med barn

Vedlegg 10: Skjermdump av HyperResearch

Vedlegg 11: Utdrag fra transkripsjon av intervju med barnehagebarn i B1 – 1. forsøk - Masterstudent B som moderator

Vedlegg 12: Utdrag fra transkripsjon av intervju med barnehagebarn i B1 – 2. forsøk - Pedagogisk leder som moderator

Vedlegg 13: Prosjektet friske og raske barnehager - Orientering til bydelsutvalget

Vedlegg 14: Skjema for informert samtykke – Seksjonsledere og matansvarlige

Vedlegg 15: Skjema for informert samtykke – Barnehageansatte

Vedlegg 16: Skjema for informert samtykke – Foreldre

Vedlegg 17: Skjema for informert samtykke – Barn

Forkortelser

B1 - Barnehage 1

B2 - Barnehage 2

FORB - Friske og raske barnehager

NSD - Norsk senter for forskningsdata

RFI - Rammeverk for implementering

WHO - World Health Organization

1.0 Bakgrunn

Barnehagen er en pedagogisk virksomhet som skal ha en helsefremmende og forebyggende funksjon, jf. Barnehageloven § 2 (Barnehageloven, 2005, § 2). I dag tilbringer 91,8 % av alle 1-5 åringer i Norge mye av sin tid i barnehagen (Statistisk sentralbyrå, 2018). I tillegg viser tall fra Barnetilsynsundersøkelsen 2016 at hele 94 % av disse barna har heltidsplass i barnehage, noe som tilsvarer en oppholdstid på 41 timer i uka (Moafi, 2017). På grunn av dette er barnehagen et ideelt sted å nå mange barn på tvers av sosioøkonomisk status og kulturell bakgrunn, og kan bidra til å utjevne sosiale forskjeller knyttet til kosthold (Helsedirektoratet, 2018). Sunt kosthold og fysisk aktivitet legger grunnlaget for god helse i oppveksten og senere i livet. Sunne mat- og måltidsvaner er viktig i hjemmet, men også i barnehagen og skolen (Departementene, 2017). Ut i fra energibehovet, har barn et høyere behov for mikronæringsstoffer enn det voksne har. Det er derfor viktig at maten som barn spiser er næringsrik og av god kvalitet (Dwyer, Butte, Deming, Siega-Riz & Reidy, 2010). Hvilke næringsstoffer et barn inntar vil påvirke vekst og utvikling, og de første tusen dagene av et barns liv er spesielt viktig (Hanson & Gluckman, 2014). Hvis man antar at et barn går i barnehagen hver dag og spiser tre måltider om dagen vil barnet etter fem år i barnehage ha inntatt 3000 måltider i barnehagen. Det er derfor viktig at mat og drikke som tilbys i barnehagen er helsefremmende og sunn (Kunnskapsdepartementet, 2016).

Et sunt kosthold med et høyt innhold av frukt og grønnsaker kan redusere forekomsten av blant annet hjerte- og karsykdommer senere i livet (Hartley et al., 2013), og World Health Organization (WHO) anbefaler å øke inntaket for å redusere forekomsten av ikke-smittsomme sykdommer (World Health Organization, 2017). Et usunt kosthold kan også påvirke psykisk helse og kan føre til overvekt og fedme (O'Neil et al., 2014; Departementene, 2017). I Norge er usunt kosthold en av de største risikofaktorene for ikke-smittsomme sykdommer og død (Folkehelseinstituttet, 2016; Helsedirektoratet, 2013). Barnevekststudien viste at hele 16,2 % av alle tredjeklassinger hadde overvekt eller fedme (Hovengen, Biehl & Glavin, 2014). Estimer tyder på at den samfunnsøkonomiske gevinsten kunne vært på 154 milliarder i året dersom alle fulgte kostrådene (Sælensminde, Johansson & Helleve, 2016). Imidlertid viser undersøkelser at inntak av blant annet frukt, grønnsaker, fullkorn og fisk hos barn i 4-års alder er lavt (Hansen, Myhre & Andersen, 2017). Vaner etableres tidlig, og gjennom direkte kontakt med mat og observasjon av andres matvaner

lærer barn hva de skal spise, når de skal spise og hvor mye de skal spise. Den viktigste perioden hvor dette skjer anses å være de fem første årene av livet (Birch, Savage & Ventura, 2007). Det er derfor grunn til å argumentere for at forebygging bør starte så tidlig som i barnehagealder (Birch & Ventura, 2009), og barnehagen kan være en god arena for å påvirke barns matvaner (Mikkelsen, Husby, Skov & Perez-Cueto, 2014; Weihrauch-Blüher et al., 2018; Helland, Øverby & Vik, 2019)

I 2017 kom en ny versjonen av rammeplanen for barnehagen, det styrende dokumentet for barnehagens innhold, der mat og måltider anses som et viktig tema (Utdanningsdirektoratet, 2017). I den forrige versjonen av rammeplanen var mat og måltider nesten ikke omtalt (Kunnskapsdepartementet, 2006). Tall fra 2017 viste at 43,2 % av ansatte i barnehagen hadde barnehagelærerutdanning, tilsvarende eller annen høyere utdanning (Utdanningsdirektoratet, 2018). I 2018 kom nye nasjonale retningslinjer for barnehagelærerutdanningen, og disse beskriver at barnehagelærere skal ha kunnskaper og ferdigheter innenfor matens opphav, matlaging og matservering, samt kunne bruke mat og måltider som en pedagogisk ressurs (Universitets- og høgskolerådet, 2018). Frem til dette har mat og måltider nesten ikke vært en del av innholdet i barnehagelærerutdanningen (Stave et al., 2012). Det samme gjelder i Sverige. En svensk studie viste at barnehageansatte mente å jobbe med mat, og bruke mat og måltider som en pedagogisk arena, var utfordrende. Dette var på bakgrunn av manglende kunnskaper om mat og ernæring (Sepp, Abrahamsson & Fjellström, 2006). For at en institusjon som barnehagen skal fungere som en helsefremmende arena, er økt kunnskap om mat og ernæring hos ansatte anbefalt (Glickman, Parker, Sim, Del Valle Cook & Miller, 2012). Høy kvalitet i barnehagen kan bidra til at barns utvikling påvirkes på en positiv måte, og da er relevant utdanning hos de ansatte en viktig faktor (Mogstad & Rege, 2013).

Gjennom samfunnsøkonomiske analyser ser man at tidlig ressursbruk på forebygging, i motsetning til kompensierende tiltak senere, gir størst utbytte (Kunnskapsdepartementet, 2016). Tiltak rettet mot atferdsendring på individnivå, med hensikt å redusere forekomsten av overvekt og fedme hos barnehagebarn har ikke gitt ønsket effekt, og tiltak rettet mot atferdsendring på samfunnsnivå foreslås som mer effektive tiltak (Weihrauch-Blüher et al., 2018; Matwiejczyk, Mehta, Scott, Tonkin & Coveney, 2018). En paraply-review fra 2018 anser intervensjoner som har til hensikt å endre både barns kosthold og fysiske aktivitetsnivå, og som retter seg mot individet, miljøet, samt barnas foreldre, som mest effektive (Matwiejczyk et al., 2018).

For at forebygging skal være effektivt kan det være hensiktsmessig at flere sektorer jobber sammen, og at man ser effekten av flere tiltak under ett (Glickman et al., 2012). Her har politikere og andre beslutningstakere en viktig rolle, da det ofte er de som beslutter hvilke tiltak som skal gjennomføres, og som kan finansiere dette (Weihrauch-Blüher et al., 2018). Dette påpekes også gjennom “the Global Action Plan for the Prevention and Control of NCDs” fra WHO. Her er et av de seks målene for å redusere forekomsten av ikke-smittsomme sykdommer å bidra til helsefremmende miljøer (World Health Organization, 2013). Politikk med hensikt å bidra til sunnere matvaner vil være viktig fremover for å redusere prevalens av overvekt og fedme for folk i alle aldersgrupper (Hawkes et al., 2015). Studier viser at det å gjøre tiltak rettet mot å bedre mattilbudet i barnehager har effekt (Matwiejczyk et al., 2018). Den langvarige effekten av intervensjoner rettet mot atferdsendring på samfunnsnivå er uklar, og det er behov for å undersøke hvilken effekt dette har (Weihrauch-Blüher & Wiegand, 2018).

Om Bydel St. Hanshaugen

Bydel St. Hanshaugen er en bydel med beliggenhet sentralt i Oslo og består av delbydelene Hammersborg, Bislett, Fagerborg, Ila og Lindern. I 2019 hadde bydelen omtrent 38.400 innbyggere der rundt 5,8 % var barn i alderen 0-5 år. 54,2 % av befolkningen er i alderen 20-39 år, og gruppen som er sterkest representert i bydelen (Oslo kommune, Udatert-b). 13 % av husholdningene er husholdninger med barn. Dette er lavere enn for Oslo som helhet, der 23 % er husholdninger med barn (Byrådsavdeling for finans, 2017a). Sammenlignet med Oslo som helhet har Bydel St. Hanshaugen en lavere andel personer med lavere utdanning, redusert funksjonsevne, mennesker som ikke er sysselsatt, og personer som ikke har fullført videregående opplæring. I tillegg er andelen fattige barnehusholdninger og trangbodde omtrent lik Oslo som helhet (Byrådsavdeling for finans, 2017b). Innad i bydelen er det ulikheter når det kommer til blant annet andel fattige barnehusholdninger og personer som ikke er sysselsatt. Bislett, Ila og Fagerborg har en lavere andel fattige barnehusholdninger og personer som ikke er sysselsatt, mens Hammersborg og Lindern har en høyere andel, sammenlignet med Oslos gjennomsnitt (Byrådsavdelingen for finans, 2017a).

Prosjektet «Friske og raske barnehager» i Bydel St. Hanshaugen

I 2014 erkjente Bydel St. Hanshaugen i Oslo at mattilbudet i de 12 kommunale barnehagene i bydelen var av varierende kvalitet. På bakgrunn av dette satte de i gang et pilotprosjekt i tre

barnehager, med hensikt å forbedre mattilbudet. Pilotprosjektet, som gikk over seks måneder, var vellykket, og i 2015 startet de derfor opp prosjektet “Friske og raske barnehager” (FORB) i alle de kommunale barnehagene i bydelen. Videre i oppgaven har masterstudentene valgt å benytte forkortelsen FORB for “Friske og raske barnehager”. Basert på prosjektets hovedmål (Tabell 1) ble det bestemt at alle barnehagene skulle tilby fire måltider i uka hvorav to varmretter, en med fisk og en vegetar, samt to andre retter som kan bestå av brødsiver, matmuffins, havregrøt, omelett og lignende. I tillegg ble delmålene (Tabell 1) innført for å støtte gjennomføringen av hovedmålet. Det bør påpekes at delmålet angående å øke kunnskap hos foreldrene ikke ble fulgt opp som ønsket.

Tabell 1

Hoved- og delmål for prosjektet «Friske og raske barnehager»

- Hovedmål**
- I de kommunale barnehagene i Bydel St. Hanshaugen skal barn spise fullverdige måltider med god smak i tråd med helsemyndighetenes anbefalinger, hver eneste dag

Delmål	<ul style="list-style-type: none"> • Styrke ferdighetene og kunnskapene til de ansatte i barnehagene i forhold til mat og matlaging • Inkludere de ansatte i barnehagene til å bli med på å finne løsninger på utfordringene • Utarbeide enkle rutiner som sikrer kvalitet i forhold til planlegging, innkjøp og tilberedning av mat • Utnytte tid og penger bedre • Inkludere barn i matlagingen • Øke kunnskap hos foreldre i forhold til egnet innhold i matpakke
---------------	--

Bydel St. Hanshaugens ernæringsrådgiver har sammen med bydelen det overordnede ansvaret for prosjektet FORB. I hver barnehage har én til to barnehageansatte ansvar som matansvarlig. Ernæringsrådgiveren har matmøter med alle matansvarlige hvert kvartal for å snakke om eventuelle utfordringer med prosjektet, introduserer den nye menyen, samt teste ut enkelte av de nye rettene. Menyene settes sammen av ernæringsrådgiveren, og baseres på råvarer slik som grønnsaker, belgvekster, grove kornprodukter, fisk og melk og

meieriprodukter. Ernæringsrådgiveren lager ferdige innkjøpslister, der alle råvarene fra menyen merkes med varenummer, slik at bestilling på nett skal være enkelt å gjennomføre. Matansvarlig mottar ny meny og innkjøpsliste hvert kvartal, og har ansvar for at innkjøp av mat og matserveringen i sin barnehage blir gjennomført. Hvordan matansvarlig administrerer dette, varierer fra barnehage til barnehage, men alle barnehageansatte deler ansvaret med å lage maten. I tillegg har de tolv kommunale barnehagene fem seksjonsledere som styrer det administrative i barnehagene. Det er seksjonsledernes ansvar å velge hvem som skal være matansvarlig, og ta hånd om budsjettet. Matvalget er en tjeneste som tilbyr blant annet matfaglige kurs (Debio, u.å). Høsten 2018 holdt Matvalget kurs i alle prosjektets barnehager.

1.1 Problemstilling og avgrensning

Som tidligere nevnt er hovedmålet med prosjektet FORB at barna i de kommunale barnehagene i Bydel St. Hanshaugen skal spise mat som er i tråd med Helsedirektoratets anbefalinger. Dette masterprosjektet tok sikte på å undersøke hvilke erfaringer seksjonslederne, matansvarlige, barnehageansatte og brukere har hatt med implementeringen av prosjektet. Den overordnede problemstillingen til dette masterprosjektet er å:

Undersøke brukere, barnehageansatte, matansvarlige og seksjonslederens erfaringer med implementering av et helsefremmende ernæringsprosjekt i Bydel St. Hanshaugen.

Følgende forskningsspørsmål er utviklet for å besvare problemstillingen:

- *Hvilke erfaringer oppleves knyttet til implementeringen av prosjektet?*
- *Hva oppleves å bidra fremmede til implementeringen av prosjektet, med fokus på prosjektets hoved- og delmål?*
- *Hva oppleves å være hemmende for implementeringen av prosjektet, med fokus på prosjektets hoved- og delmål?*

Videre i denne masteroppgaven vil foreldre og barn bli omtalt som brukere, seksjonslederne vil bli omtalt som seksjonslederne og matansvarlige vil bli omtalt som matansvarlige. I tillegg vil pedagogiske ledere og barnehageassistenter bli omtalt som barnehageansatte. For å besvare forskningsspørsmålene, vil masteroppgaven ta utgangspunkt i de skisserte hoved- og delmål i FORB (Tabell 1), og erfaringene de ulike målgruppene i bydel St. Hanshaugen har gjort seg knyttet til implementeringen av prosjektet FORB. Videre vil masteroppgaven refereres til som enten masteroppgaven eller masterprosjektet. Masterstudentene vil refereres

til som masterstudentene. Der det er behov for å skille på arbeidet masterstudentene har gjort, omtales de som masterstudent A og masterstudent B. En intervensjon kan forklares som den endringen man ønsker å gjøre (Blase, van Dyke, Fixen & Bailey, 2012). På bakgrunn av at FORB ble satt i gang for å endre mattilbudet i de kommunale barnehagene i Bydel St. Hanshaugen anses prosjektet FORB som en intervensjon.

2.0 Teori

I dette kapittelet vil barnehagens innhold, oppgaver og relevant lovgivning beskrives. Deretter vil tidligere forskning knyttet til norske barns matinntak, mattilbudet i norske barnehager, utvikling av barns matvaner og betydningen av tidlig innsats presenteres. Avslutningsvis vil implementeringsteori, implementering i barnehagen og det valgte teoretiske rammeverket redegjøres for.

2.1 Barnehagens innhold og oppgaver

Enhver kommune er gjennom folkehelseloven ansvarlig for å fremme folkehelsen i sin kommune (Folkehelseloven, 2011, § 4). Folkehelseloven, forskrift om miljørettet helsevern i barnehage og skole, barnehageloven og rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver ivaretar sammen barnehagens ansvar knyttet til kosthold, måltider og helse (Folkehelseloven, 2011; Forskr om miljørettet helsevern i skoler mv, 1996; Barnehageloven, 2005; Utdanningsdirektoratet, 2017).

Barnehagens formål og innhold fastsettes i lov av 17. juni 2005 nr. 64 om barnehager. Det fremgår av lovens første bestemmelse at barnehagen “skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek”, samt “fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling”, se § 1 første setning. Videre fremgår det av Barnehagelovens § 2, “Barnehagens innhold”, at “barnehagen skal ha en helsefremmende og en forebyggende funksjon og bidra til å utjevne sosiale forskjeller” (Barnehageloven, 2005, §§ 1-2). Med tanke på grunnbemanningen, skal det være minst én ansatt for hvert tredje barn på avdelinger med barn under tre år og en ansatt for hvert sjette barn på avdelinger med barn over tre år (Barnehageloven, 2005, § 18).

Mer utfyllende bestemmelser fastsettes i Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver. Rammeplanen tar for seg barnehagens verdigrunnlag, ansvar og mål, og beskriver dessuten fagområder barnehagen skal jobbe med. Ett av disse fagområdene er kropp, bevegelse, mat og helse, som setter fokus på barnehagens mulighet til å forme gode vaner hos barn, som kan vare livet ut. Blant annet skal mat- og måltidsaktiviteter i barnehagen bidra til å motivere barna til å spise sunn mat og gi dem forståelse for hvorfor dette er viktig (Utdanningsdirektoratet, 2017). De syv verdigrunnlagene som rammeplanen bygger på skal

gjennom det daglige pedagogiske arbeidet oppleves, formidles og praktiseres.

Verdigrunnlaget “livsmestring og helse” understreker igjen barnehagens forebyggende funksjon. Her legges det blant annet vekt på at barnehagen, gjennom matlaging og måltider, skal sørge for at barna lærer å utvikle matglede og en sunn livsstil (Utdanningsdirektoratet, 2017).

“Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler” er hjemlet i folkehelseloven (Forskr om miljørettet helsevern i skoler mv, 1996). “Miljø og helse i barnehagen” er Helsedirektoratets veileder, som beskriver hva som er god praksis for å oppfylle forskriften. Den sier at lokalene må være tilrettelagt for bespising og Mattilsynets råd og regelverk må ligge til grunn ved servering og tilberedning av mat. Nøyaktig hvor strenge krav som stilles er avhengig av maten som lages i barnehagen. For eksempel stiller brødmat og posesupper mindre krav enn mer omfattende matlaging (Mattilsynet, 2012). I tillegg anbefales det at barnehagen følger Helsedirektoratets retningslinjer for mat og måltider, som bygger på de nasjonale kostrådene. Dette vil sikre tilstrekkelig ernæringskvalitet, og variasjon over tid, som er viktig for at barn skal utvikle en variert smak (Helsedirektoratet, 2014).

I “Nasjonal handlingsplan for bedre kosthold 2017-2021” uttrykkes det at mat, kosthold og måltider kan trekkes inn i flere av rammeplanens fagområder. Videre fremgår det av handlingsplanen at mat, kosthold og måltider aktivt bør tas i bruk som pedagogisk verktøy (Departementene, 2017). Et av handlingsplanens tiltaksområder er “Måltidsglede og sunt kosthold”. Herunder inngår ulike tiltak som angår barn og barnehagen, blant annet “Fremme gode mat- og måltidsvaner i barnehagen” og “Mobilisere barn for matglede og et sunt og bærekraftig kosthold” (Departementene, 2017, s. 26). Som et oppfølgingspunkt til tiltakene rettet mot barn og barnehagen, ble det i 2017 gjennomført en revidering av “Retningslinjene for mat og måltider i barnehagen” fra 2007. Dette resulterte i det nye dokumentet “Nasjonal faglig retningslinje for mat og måltider i barnehagen”. Hensikten med revideringen var å gjøre oppdaterte kunnskapsbaserte anbefalinger tilgjengelig for barnehageansatte (Helsedirektoratet, 2018).

2.2 Barns matinntak og mattilbudet i norske barnehager

Ungkost 3, en landsomfattende kostholdsundersøkelse fra 2016, viste at kostholdet hos 4-åringer fraviker noe fra Helsedirektoratets anbefalinger. Grovt brød anbefales

(Helsedirektoratet, 2011), men undersøkelsen viste at bare 35% av brødet barna spiste kunne klassifiseres som grovt (Hansen et al., 2017). Det finnes ingen spesifikke anbefalinger på hvor mange gram frukt og grønt barn bør innta i løpet av en dag. Ungkost 3 tok derfor utgangspunkt i den estimerte anbefalingen for inntak av grønnsaker fra intervensjonsstudien “BRA med grønnsaker” på 190 gram, altså 75 % av anbefalingen for voksne. Deretter inkluderte de et estimert inntak av frukt basert på samme prosentandel, og kom dermed frem et anbefalt inntak på 375 gram per dag. Det gjennomsnittlig inntaket av frukt og grønnsaker var på 178 g per dag, og bare 9 % av barna i undersøkelsen oppfylte det estimerte anbefalte inntaket. Inntaket av kaker og søtsaker var høyere enn inntaket av fisk. Man så også at inntaket av grønnsaker, kornvarer, frukt og nøtter var høyere hos barn som hadde foreldre med høyskole- eller universitetsutdannelse, sammenlignet med grunnskole eller videregående (Hansen et al., 2017). Den siste landsomfattende undersøkelsen blant norske 2-åringer, “Småbarnskost - 2 år: landsomfattende kostholdsundersøkelse blant 2 år gamle barn” ble gjennomført i 2007. Det gjennomsnittlige inntaket av grønnsaker, poteter, frukt og juice var på 300 gram per dag, der 54 gram var grønnsaker og 152 gram var frukt. Inntaket av mettet fett var noe høyere enn anbefalingene, mens det gjennomsnittlige inntaket av tilsatt sukker hadde sunket betraktelig siden forrige undersøkelse i 1999 (Kristiansen, Frost Andersen & Lande, 2009).

Norske undersøkelser viser at mat- og drikketilbudet i norske barnehager har forbedringspotensial (Paulsen, Høvding, Kristiansen & Andersen, 2012; Fagerholt et al., 2018; Forbrukerrådet & Kost- og ernæringsforbundet, 2018). I undersøkelsen fra Paulsen, Høvding, Kristiansen & Andersen (2012) så man et potensial for å øke tilbudet av grønnsaker, siden bare 36% av barnehagene serverte grønnsaker daglig. Inntaket av grove kornprodukter var også for lavt, mens man så behov for å redusere bruken av helmelk, smørblandet margarin, og bruken av fete og sukkerrike mat- og drikkevarer ved feiringer og markeringer. De fleste barnehagene hadde forankret arbeid med mat- og måltider i årsplan eller hadde skrevne retningslinjer som omhandlet mat (Paulsen et al., 2012). En rapport fra 2017 så man at fiskepålegg, grønnsaker og frukt ble servert daglig i henholdsvis 73 %, 75% og 95% av barnehagene. Dette var også de eneste spørsmålene som var knyttet til hvilken mat barnehagene serverte (Fagerholt et al., 2018). Rapporten til Forbrukerrådet og Kost- og ernæringsforbundet fra 2018 påpekte store forskjeller i mattilbudet mellom barnehager. Grønnsaker ble servert en gang i uken eller sjeldnere i hver fjerde barnehage, og en av fire foreldre var misfornøyd med mattilbudet i sin barnehage. Videre fant de at den faktoren som

gikk igjen hos barnehager som hadde et godt mat- og måltidstilbud var at fokus på sunn og god mat var forankret i ledelsen. Rapporten argumenterer derfor for at mat- og måltidspolitik er avgjørende for å lykkes (Forbrukerrådet & Kost- og ernæringsforbundet, 2018).

Man har sett en sammenheng mellom hva foreldrene betaler i kostpenger per måned og tilbudet av mat og drikke i barnehagen. Det ble tilbudt mer grove kornprodukter, grønnsaker og fiskeprodukter i barnehagene hvor foreldrene betalte 200 kroner eller mer i kostpenger per måned (Paulsen et al., 2012). En norsk studie fra 2018 pekte på barnehagens økonomiske miljø som en viktig faktor for tilbudet og konsumet av grønnsaker. I barnehager hvor foreldrene betalte 251 kroner eller mer så man en høyere frekvens av servering og konsumering av grønnsaker (Himberg-Sundet et al., 2018).

2.3 Utvikling av barns matvaner

Maten som introduseres i løpet av de fem første leveårene har en betydning for utvikling matvaner og matpreferanser senere i livet (Birch, 1980; Birch et al., 2007; Cooke, 2007). Matpreferansene har påvirkning på hva slags matvalg man tar, og er dermed avgjørende for kvaliteten på kostholdet (Scaglioni et al., 2018). Gjennom erfaring og observasjon av andre, lærer barn, hva, hvordan og når de skal spise (Birch et al., 2007). Et eksempel på dette er en studie gjennomført på 564 foreldre med barn i to til seks års alder hvor man så at jo tidligere barna hadde blitt introdusert til frukt og grønnsaker, jo høyere var barnets inntak på tidspunktet for spørreundersøkelsen (Cooke et al., 2004).

Barn liker, og spiser, som regel mat de kjenner fra før av, og er spesielt disponert for å like energitett, salt og søt mat (Cooke, 2007; De Cosmi, Scaglioni & Agostoni, 2017). Frykt og motvilje for nye, ukjente matvarer kalles neofobi, og oppstår som regel i barneårene, men er ofte forbigående. Så lenge maten barna spiser er kjent for dem, trenger ikke neofobi være til hinder for et sunt kosthold (Cooke, 2007). Enkelte studier har vist at det kan være nødvendig med eksponering for en ny matvare opptil 15 ganger før man stoler på at det er trygt å spise og dermed tør smake på den, og deretter kan det ta 10 til 15 ganger før man liker matvaren (Scaglioni et al., 2018; De Cosmi et al., 2017).

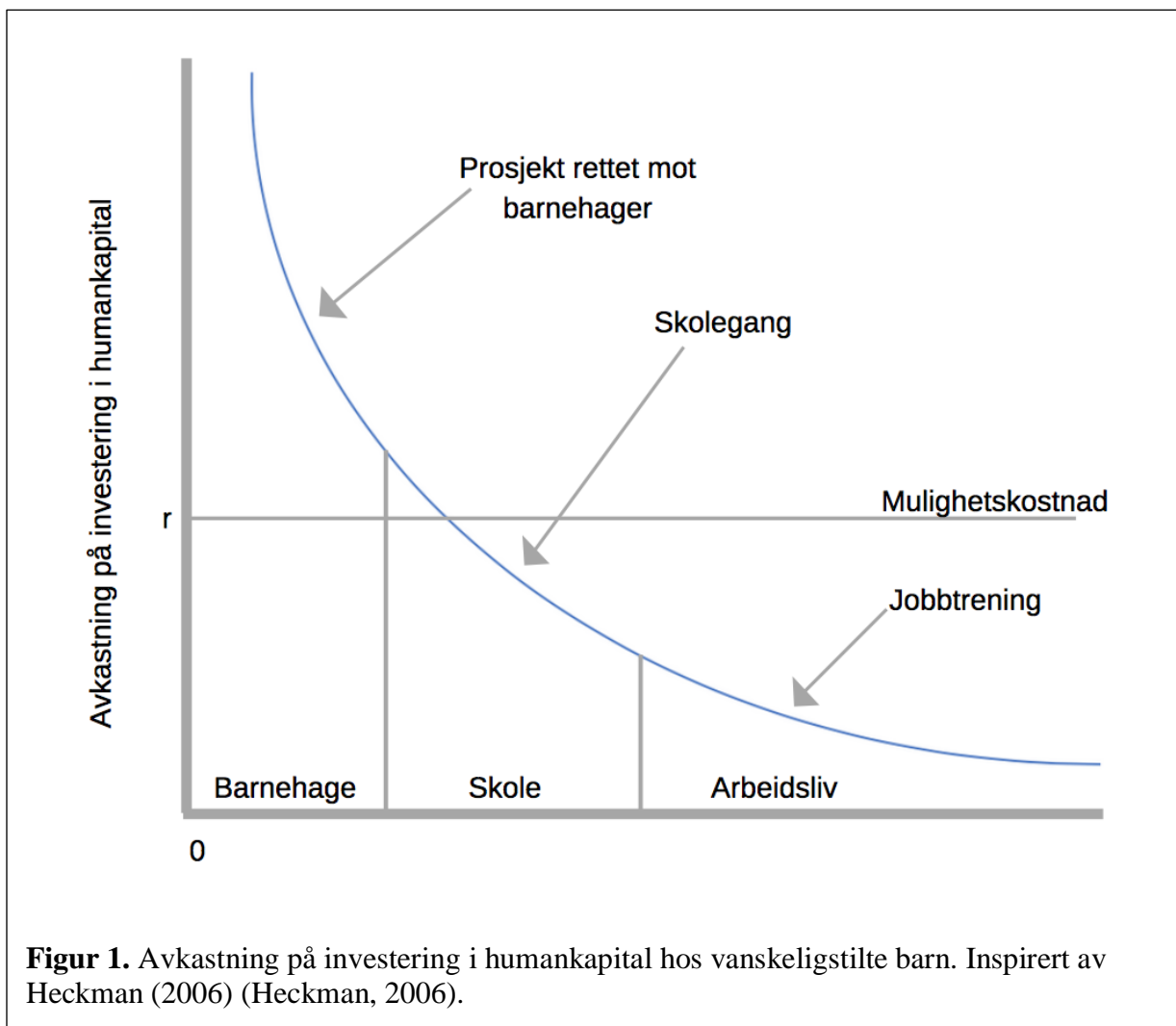
Barn kan også observere andres måltidsvaner i en sosial sammenheng og bli påvirket av dette (Birch, 1980). Selve måltidssituasjonen i en barnehage er en sosial begivenhet hvor barn, og kanskje også barnehageansatte, spiser sammen. En undersøkelse gjennomført av Birch (1980) viste blant annet at barnehagebarns matvalg, preferanser og inntak av mat var påvirket av hva andre barn spiste (Birch, 1980). Dette er i tråd med Banduras sosiale læringsteori, eller sosial kognitiv teori, som innebærer at nye atferdsmønstre kan erverves gjennom direkte erfaring eller ved observasjon av andres atferd og konsekvensene som følger denne atferden. Teorien tilsier at store deler av en persons atferdsmønstre læres bevisst eller ubevisst gjennom påvirkning av eksempler fra miljøet rundt (Bandura, 1977). Barnehageansatte anses også som rollemodeller som kan påvirke spisevanene og -atferden til barn (DeCosta, Møller, Frøst & Olsen, 2017; Summerbell et al., 2012; Helsedirektoratet, 2018; Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi KU, 2013). Hvordan de ansatte oppfører seg i spisesituasjonen rundt bordet, men også hvordan de spiser, drikker og formidler mat og ernæring vil påvirke barns atferd (Helsedirektoratet, 2018).

Det fremgår av Hearn et. al. (1998) at det barn spiser i løpet av en dag i tillegg kan påvirkes av miljøvariabler som “availability” og “accessibility”. Begrepet “availability”, eller tilbud, omhandler hvorvidt maten man ønsker at barnet skal spise er tilgjengelig i det miljøet barnet befinner seg i, for eksempel i barnehagen eller i hjemmet. “Accessibility”, eller tilgjengelighet, innebærer hvorvidt denne maten er tilberedt og tilgjengelig på en slik måte at barnet har fysisk mulighet til og ønsker å konsumere maten, som for eksempel oppkuttet frukt og grønnsaker. Det vil med andre ord si at sunn mat kan være til stede i barnets miljø, men ha liten betydning dersom denne maten ikke er tilberedt og satt frem på en slik måte at barnet har muligheten til og ønsker og spise den (Hearn et al., 1998). “Availability” og “accessibility” av blant annet frukt og grønnsaker kan ha en positiv effekt på konsumet av frukt og grønnsaker hos barn (Cook, O’Reilly, DeRosa, Rohrbach & Spruijt-Metz, 2015; van der Horst et al., 2007; Kristiansen, Bjelland, Himberg-Sundet, Lien & Frost Andersen, 2017).

2.4 Betydningen av tidlig innsats

Barnehagen anses som en ideell arena for å gjennomføre tiltak med hensikt å forbedre barns kosthold (Institute of Medicine, 2011; Seward et al., 2017; Mikkelsen et al., 2014; Myszkowska-Ryciak & Harton, 2018a; Helland et al., 2019). Det er gjort mye forskning på forebyggende intervensjoner på skolebarn, men det viser seg at disse har hatt lite effekt

(Birch & Ventura, 2009). På bakgrunn av at vaner etableres tidlig er det derfor grunn til å argumentere for at forebygging bør starte tidligere enn ved skolealder (Birch & Ventura, 2009). Heckman (2006) forklarer at hvis man venter for lenge med å gjøre tiltak, vil dette være økonomisk ineffektivt, spesielt for vanskeligstilte barn (Heckman, 2006). Figur 1 viser avkastning ved å investere i tiltak rettet mot ulike aldersgrupper. Kort oppsummert viser den at avkastningen er svært høy ved tiltak gjort i barnehage, men avkastningen avtar gradvis. Ved skolealder er avkastningen omtrent halvert, og den reduseres ytterligere når personer skal ut i arbeidslivet (Heckman, 2006). Da barn oppholder seg store deler av sin våkne tid i barnehagen, spiser de mange av måltidene sine der (Helland et al., 2019). Det er derfor grunn til å undersøke om man kan gjøre tiltak med hensikt å bedre mattilbudet i barnehager, og om dette kan ha en betydelig effekt.



Figur 1. Avkastning på investering i humankapital hos vanskeligstilte barn. Inspirert av Heckman (2006) (Heckman, 2006).

2.5 Implementeringsteori

Implementering dreier seg om hvordan en endring skal gjennomføres (Blase et al., 2012). Roland og Westergård (2015) beskriver implementering som en nødvendig endringsprosess for å innføre visjoner, ideer og teorier til den virkelige verden. For å oppnå et vellykket endringsarbeid kreves det like stor oppmerksomhet på selve intervensjonen som på implementeringen (Roland & Westergård, 2015). Faktorer på individ-, organisasjons- og samfunnsnivå kan påvirke implementeringen, da implementering er en sammensatt prosess (Durlak & DuPre, 2008). Det er viktig at de som skal implementere intervensjonen har kunnskap om implementering, gjennomføring og evaluering, og ikke bare kunnskap om hva som skal implementeres (Lien, 2019).

2.5.1 Implementeringskvalitet

Begrepet implementeringskvalitet brukes for å beskrive forholdet mellom hva som er planlagt i en intervensjon, og det som faktisk blir gjort i praksis (Roland & Westergård, 2015). For å lykkes med endringsarbeidet er kvaliteten på implementeringsprosessen avgjørende (Sørлие, Ogden, Solholm & Olseth, 2010). Effektstørrelsen på intervensjoner som er dårlig implementert kan være to-tre ganger lavere enn for godt implementerte intervensjoner (Durlak & DuPre, 2008). Her er planlegging en viktig nøkkel (Bartholomew et al., 2016). Hvis det er stor forskjell på hva som er planlagt og hva som blir gjort i praksis kan man si at implementeringskvaliteten er lav (Roland & Westergård, 2015). Ofte brukes begrepet implementeringsgrad på samme måte som implementeringskvalitet, men implementeringsgrad sier noe om forholdet mellom det som er planlagt og det som gjennomføres. Implementeringskvalitet tar høyde for at endringer på den planlagte intervensjonen kan oppstå hvis dette viser seg å være hensiktsmessig (Sørлие et al., 2010). Ofte kan en tilpasning til lokale forhold være nødvendig (Durlak & DuPre, 2008). Hvis personene som skal implementere en intervensjon må gjøre nøyaktig som retningslinjene tilsier, og ikke tilpasser de i noen grad, kan dette få negative følger som motstand til intervensjonen og lite engasjement (Sørлие et al., 2010).

2.5.2 Faktorer for vellykket implementering

Man kan se mange likhetstrekk mellom faktorer som er nødvendig for at en implementeringsprosess skal være vellykket, uavhengig av hvilken arena man forsker på (Roland, Ertesvåg & Keeping, 2018). En faktor man finner gjentatte ganger i litteraturen er

organisasjonens kapasitet (Durlak, Weissberg, Dymnicki, Taylor & Schellinger, 2011; Domitrovich et al., 2008; Ertesvåg & Roland, 2013; Durlak & DuPre, 2008). Kapasitet brukes i denne sammenheng om de ferdigheter, kunnskaper og atferd som kreves for å gjennomføre en implementering (Oterkiil & Ertesvåg, 2012). Det er viktig å kartlegge dette i planleggingsfasen (Durlak & DuPre, 2008). For å lykkes med implementering kreves utvikling av rutiner, organisering og planlegging (Ertesvåg & Roland, 2013). Som tidligere nevnt kan tilpasninger underveis være nødvendig for å sikre kvalitet (Durlak & DuPre, 2008). De ansatte må oppleve at de mestrer sine oppgaver, at de har ferdighetene som kreves og at de forstår nytten av intervensjonen (Durlak & DuPre, 2008). Ofte vil de som skal implementere intervensjonen ha behov for opplæring. Hvordan læringsprosessen gjennomføres vil ha betydning, og en kollektiv læringsprosess har større virkning enn individuell opplæring (Fullan & Sandengen, 2014). Utdanningsnivået hos eksempelvis ansatte i barnehager er varierende (Utdanningsdirektoratet, 2018). Dette kan føre til at en kollektiv læringsprosess kan bli utfordrende, men samtidig kan en implementeringsprosess være med på å skape en felles forståelse for temaet implementeringen omhandler (Roland et al., 2018). Samarbeid og mestringsstro hos ansatte, god ledelse og et utviklingsorientert personale er også faktorer som har betydning for kvaliteten på implementeringen (Ertesvåg & Roland, 2013). For en god implementeringsprosess er det viktig at ledelsen og ansatte forstår prosjektet som skal implementeres, og hva dette vil kreve (Roland & Westergård, 2015). Destinasjonen som skal implementere intervensjonen er også avhengig av ekstern støtte (Durlak & DuPre, 2008)

2.5.3 Implementering i barnehagen

Rammeplanen tar for seg hvilke fagområder barnehagen skal jobbe med, men sier lite om hvordan barnehagen skal jobbe for å utføre innholdet (Utdanningsdirektoratet, 2017). For å lykkes med implementering av de ulike oppgavene er en systematisk tilnærming nødvendig (Roland et al., 2018). En hovedårsak til utfordringer med implementering av endringsarbeid i barnehagen er mangel på tilknytning mellom *hva* man ønsker å endre og *hvordan* man skal gjennomføre endringsarbeidet. For å oppnå et vellykket endringsarbeid er det derfor viktig å koble sammen *hvordan* og *hva* (Roland et al., 2018). Til tross for at det finnes en tydelig politikk på hva barnehagen skal gjøre, er gjennomførelsen varierende (Forbrukerrådet & Kost- og ernæringsforbundet, 2018). Dette er et typisk fenomen, og kan skyldes mangel på klare strategier, ressurser og støtte (Totura, Figueroa, Wharton & Marsiglia, 2015). Å innføre

klare retningslinjer på mat og måltider har vist å forbedre mattilbudet slik at det er i tråd med foreliggende retningslinjer (Benjamin Neelon et al., 2016).

Det er flere indikasjoner på at kvalitetsforskjellene i barnehagene er stor mellom ulike kommuner og mellom kommunale og private barnehager (Kunnskapsdepartementet, 2016). Videre har man sett at det er behov for å gjøre tiltak i norske barnehager for at mattilbudet skal være i tråd med rammeplanen og norske anbefalinger (Forbrukerrådet & Kost- og ernæringsforbundet, 2018; Paulsen et al., 2012). At mattilbudet i barnehager ikke er i tråd med retningslinjer og anbefalinger, er et problem i flere land (Pil et al., 2014). En paraply-review fra 2018 fant at de fleste intervensjoner med hensikt å bedre mattilbudet i barnehager hadde effekt, og man så et høyere inntak av frukt og grønnsaker, og et lavere inntak av mettet fett, samt næringsfattige og energitette matvarer hos barnehagebarn (Matwiejczyk et al., 2018). Her så man også at til tross for at ikke alle klarte å implementere alle retningslinjer, hadde intervensjonene en effekt (Matwiejczyk et al., 2018).

“Bra mat i barnehagen” er et pedagogisk materiell utviklet av myndighetene, og har som hensikt å forbedre mattilbudet i norske barnehager. Dette fungerer som et verktøy for barnehagepersonell, og undersøkelser tyder på at de som har tatt dette i bruk, samt hadde kjennskap til retningslinjene for mat og måltider i barnehagen, tilbød sunnere matvarer oftere enn de som ikke bruker det pedagogiske materialet (Paulsen et al., 2012). Å innføre prosjekter eller gjennomføre intervensjoner som blant annet krever opplæring av ansatte, føringer som forklarer hvilken mat barnehagen skal servere, endring av rutiner og støttende oppfølging kan føre til at barnehagen serverer sunnere mat (Bell et al., 2015). Intervensjoner gjennomført i barnehager har vist å kunne påvirke barns matvaner og forhold til mat på andre måter enn bare å fremme kostholdet. En norsk studie med hensikt å fremme kostholdet hos barnehagebarn, viste at barna ble mer oppmerksom på matens farge og lukt, samt spiste mer variert mat og utviklet smakene sine (Johannessen, Helland, Bere, Øverby & Fegran, 2018). At barna involveres i matlagingsprosessen kan føre til at barna spiser sunnere og tør prøve ny mat (van der Horst, Ferrage & Rytz, 2014; Chow, Leis, Humbert, Muhajarine & Engler-Stringer, 2016; Chu, Storey & Veugelers, 2014). Kostholdsintervensjoner gjennomført i barnehager har også vist å kunne ha samme effekt på barn født inn i familier med lav sosioøkonomisk status som hos med barn født inn i familier med høy sosioøkonomisk status (Pinket et al., 2017). Intervensjoner med hensikt å bedre mattilbudet i barnehagen kan også

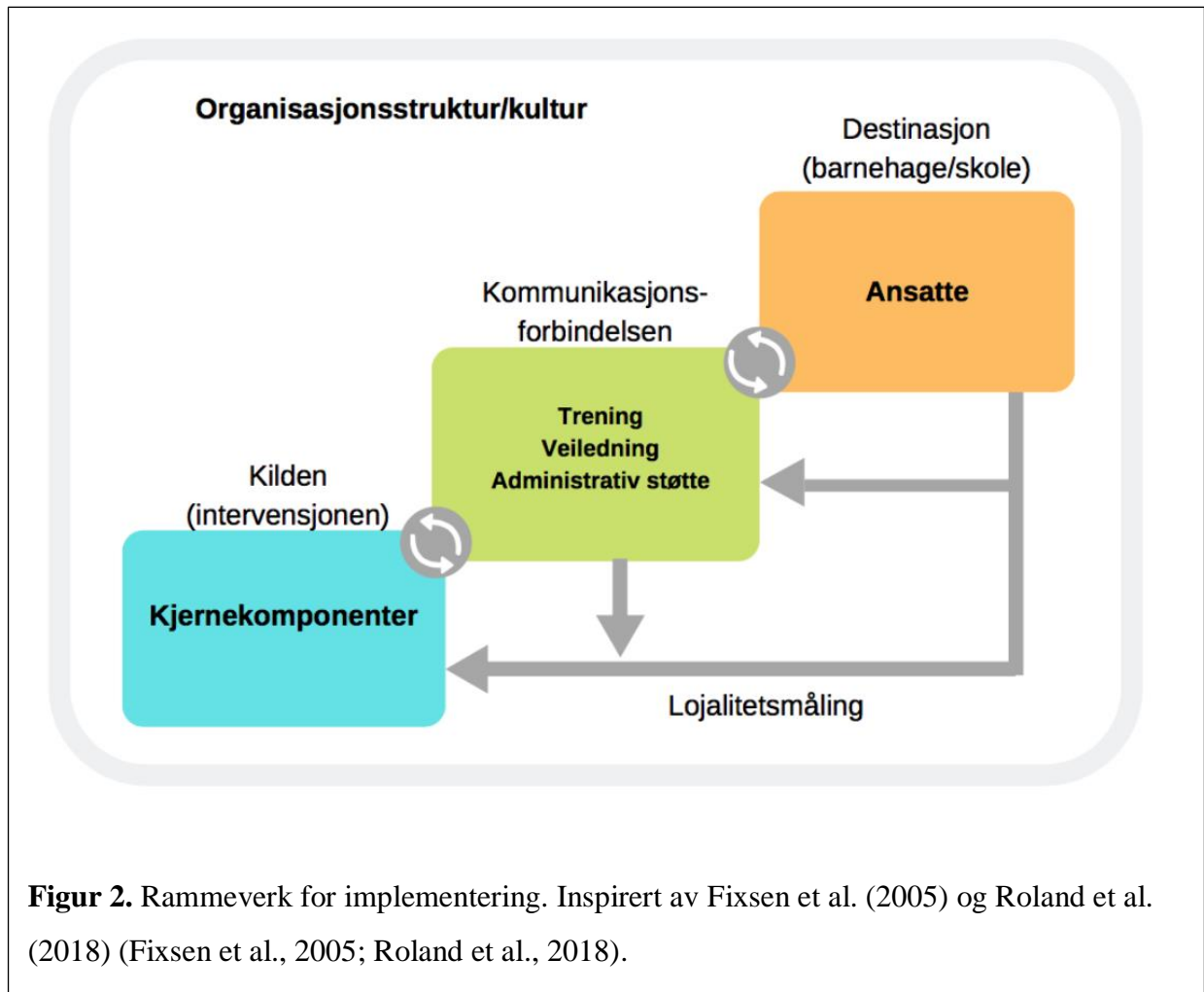
føre til at det de ansatte engasjerer seg mer i måltidet og har større fokus på mat (Johannessen et al., 2018).

Barnehageansatte har en rekke arbeidsoppgaver, og arbeid med mat og måltider er bare en av disse (Utdanningsdirektoratet, 2017). Å innføre prosjekter/intervensjoner fører til ekstraarbeid for de ansatte. Flere faktorer har vist å være til hinder eller støtte når det kommer til å bedre matpraksis i barnehagen (Seward et al., 2017). Hvilke holdninger ansatte har kan være avgjørende for hvor godt man klarer å følge retningslinjer knyttet til mat og måltider (Paulsen et al., 2012), og mangel på støtte hos barnehageansatte har vist seg å være en utfordring i implementering av kostholdsintervensjoner i barnehager (Ward et al., 2018). En annen utfordring for implementering av en bærekraftig intervensjon kan være høy utskiftning av ansatte (Ward et al., 2018). Tro på egne evner, lav selvtilit og tanken på konsekvenser hos barnehageansatte har vist seg å være et hinder i implementeringsprosessen (Seward et al., 2017). Det viser seg også at mer trening og veiledning for barnehageansatte kan være avgjørende for at barnehagen skal følge retningslinjene for mat og måltider (Paulsen et al., 2012; Seward et al., 2017). Man har også sett at det å ha menyer tilgjengelig, gode rollemodeller, et støttende miljø, trente ansatte samt god kommunikasjon og samarbeid mellom ansatte kan bidra til en vellykket implementering av retningslinjer i barnehager (Seward et al., 2017). Ved implementering av kostholdsintervensjoner har man også sett at fagpersoner, slik som personer med ernæringskompetanse, kan bidra til at effekten er større, enn hvis barnehageansatte alene skal implementere intervensjonen (Matwiejczyk et al., 2018). I en kartleggingsstudie ble bemanning, tid, og personalets kunnskap og kompetanse om mat, ernæring og helse ansett som faktorene med størst betydning for mat- og drikketilbudet i norske barnehager (Paulsen et al., 2012).

2.6 Rammeverk for implementering

For å vurdere hvordan implementeringsprosessen fungerer i praksis kan man benytte seg av modeller. “Implementation Framework Applied to Developing Evidence Based Intervention Practices within Organizations” er en modell utviklet av Fixsen, Naoom, Blase, Robert & Wallace (2005) (Fixsen, Naoom, Blase, Robert & Wallace, 2005). Modellen er oversatt til norsk og vil heretter omtales som “Rammeverk for implementering” (RFI). Modellen er et verktøy som gir en forenklet forståelse av hva som skjer ved implementering av en

intervensjon eller et prosjekt (Roland & Westergård, 2015). RFI deler implementeringsprosessen inn i fem essensielle komponenter (Fixsen et al., 2005).



Figur 2. Rammeverk for implementering. Inspirert av Fixsen et al. (2005) og Roland et al. (2018) (Fixsen et al., 2005; Roland et al., 2018).

2.6.1 Intervensjonen med kjernekomponenter

Den første komponenten omhandler intervensjonen som skal implementeres, samt intervensjonens kjernekomponenter (Fixsen et al., 2005). Kjernekomponentene beskriver hovedinnholdet i endringsprosessen, med andre ord hva som skal gjøres. I dette masterprosjektet ble hovedmålet og delmålene til prosjektet FORB vurdert som kjernekomponentene. Det er viktig at kjernekomponentene er klart beskrevet for at arbeidet skal gå så lett som mulig. Hvis endringen er svært kompleks er dette spesielt viktig (Fullan, 2016).

2.6.2 Destinasjonen og de ansatte

Her beskrives destinasjonen, hvilket vil si organisasjonen der intervensjonen skal implementeres, og de ansatte som skal gjennomføre implementeringen av intervensjonen og jobbe direkte med mottakeren (Fixsen et al., 2005). I dette masterprosjektet vil det si barnehagene som tar del i prosjektet FORB og barnehageansatte. Kvaliteten på implementeringen vil avhenge av ulike faktorer, som hvilke holdninger og hvilken kompetanse de ansatte har, samt hvor endringsvillige de er (Roland et al., 2018).

2.6.3 Implementeringsdrivere (kommunikasjonsforbindelse)

Implementeringsdrivere beskriver prosessene som skal sørge for at de ansatte som gjennomfører implementeringsprosessen har ressursene, kunnskapene, evnene og ferdighetene som kreves for å innføre kjernekomponentene (Fixsen et al., 2005). Dette ses på som en kommunikasjonsforbindelse mellom intervensjonen og de som skal iverksette den. En bevissthet rundt implementeringsdrivere er nødvendig for at endringen skal være bærekraftig og vedvare over tid (Roland et al., 2018). Fixsen et al. (2005) trekker frem trening, veiledning og administrativ støtte som spesielt viktig. Trening er nødvendig for at ansatte får de ferdighetene som kreves for å gjennomføre kjernekomponentene i praksis (Domitrovich, Moore & Greenberg, 2012; Fixsen et al., 2005). Veiledning handler om at de ansatte blir observert i sitt arbeid med intervensjonen, og får støtte, tilbakemeldinger og korreksjoner (Roland & Westergård, 2015). Det er viktig at den som veileder har en rekke egenskaper, slik som å være støttende, respektfull, oppmuntrende og tålmodig, samt at vedkommende tar seg tid (Roland et al., 2018). Litteratur tyder på at trening og veiledning har størst effekt dersom dette gjennomføres samtidig (Joyce & Showers, 2002). Administrativ støtte går på hvorvidt leder er involvert i, og hvordan vedkommende påvirker implementeringsprosessen. Dette handler om hvordan leder forholder seg til de ansatte som skal gjennomføre implementeringsprosessen, men også hvordan vedkommende fordeler ressurser (Roland & Westergård, 2015). Leder har en viktig rolle hvis det oppstår uenigheter mellom de som skal implementere intervensjonen (Roland et al., 2018). Det er viktig at de som er involvert i disse prosessene kjenner godt til metodikken som skal brukes og har gode kunnskaper om hvordan man setter teorien ut i praksis. Et annet viktig punkt er at disse personene må ha en forbindelse med flere aktører. Med dette menes at vedkommende må ha mulighet til å påvirke beslutninger på systemnivå, for eksempel på kommunalt og politisk nivå, men samtidig ha en forbindelse med stedet intervensjonen skal innføres (Roland et al., 2018).

2.6.4 Lojalitetsmåling

Denne komponenten omhandler tilbakemeldinger og evaluering av lojaliteten til implementeringsprosessen hos de ansatte, team og organisasjonen (Roland & Westergård, 2015). Dette brukes til å forbedre implementeringsprosessen og ta beslutninger og eventuelt gjøre endringer (Fixsen et al., 2005). Det anbefales at dette gjøres kontinuerlig, og at man ser på hvordan destinasjonen og de ansatte påvirker kommunikasjonsforbindelsen og intervensjonen. I en implementeringsprosess vil grad av lojalitet påvirke implementeringskvaliteten og hvor godt endringer faktisk gjennomføres. Lav grad av lojalitet hos de ansatte kan føre til at intervensjonen ikke gir noe resultat (Domitrovich et al., 2008). Sprikende grad av lojalitet hos de ansatte kan også påvirke implementeringen og utfallet negativt, da de som i utgangspunktet har høy grad av lojalitet kan påvirkes og bli mindre motivert (Roland et al., 2018). Hvilke erfaringer de ansatte har hatt tidligere knyttet til implementering, og hvor nyttig de ansatte opplever intervensjonen kan påvirke holdninger og lojalitet. God ledelse er en viktig faktor for å skape gode holdninger blant de ansatte fra starten av (Roland et al., 2018).

2.6.5 Organisasjonsstruktur og -kultur

Det siste punktet handler om hvordan organisasjonen fungerer, og hvilken kultur og struktur organisasjonen har (Roland & Westergård, 2015; Roland et al., 2018). Både lokale og statlige faktorer spiller en rolle her, slik som økonomi, arbeidsforhold, samfunnsmessige forhold, tillatelser og reguleringer (Bierman, 2002). Struktur omhandler blant annet hvor gode planer man har utarbeidet, hvilke systemer og rutiner som foreligger i hverdagen, samt hvordan deltakerne forholder seg til endringer. Det er også viktig å utvikle gode informasjonskanaler mellom deltakerne. Hvis strukturen er dårlig vil systematisk arbeid over tid bli en utfordring. Kultur handler om hvordan organisasjonen tenker som en helhet, og hvilke verdier og holdninger som ligger til grunn (Roland & Westergård, 2015; Roland et al., 2018). Ytre påvirkninger har en også en betydning, og kan handle om hvordan kommunen støtter opp under implementeringen. Faktorer som kan bidra til en vellykket implementering er at de ytre påvirkningene bidrar til å gi den veiledningen og de ressurser som er nødvendig, samt at ledelsen er støttende i prosessen (Roland et al., 2018).

3.0 Metode

Dette kapitlet vil ta for seg masterprosjektets valgte metode og vitenskapsteoretiske ståsted. Deretter vil masterstudentenes for forståelse belyses. Videre vil det foretas en beskrivelse av forberedelser knyttet til metoden, rekruttering av utvalget og en beskrivelse av datainnsamlingen og analyseprosessen. Avslutningsvis vil validitet og reliabilitet i kvalitativ forskning redegjøres for og etiske hensyn presenteres.

3.1 Valg av metode

Masteroppgavens problemstilling, “Undersøke brukere, ansatte og seksjonslederens erfaringer med implementering av et helsefremmende ernæringsprosjekt i Bydel St. Hanshaugen”, fordrer en kvalitativ tilnærming, da masterstudentene var interessert i hva menneskene knyttet til prosjektet FORB tenkte og mente (Jacobsen, 2015). På bakgrunn av dette ble det valgt å ta i bruk kvalitativ eksplorativ forskningsmetode. Hensikten med eksplorerende metoder er å undersøke temaer det er lite kunnskap om. Dermed ble eksplorativ metode ansett som godt egnet, da det ikke foreligger litteratur rundt erfaringene til brukerne av prosjektet (Thagaard, 2016).

Kvalitativ metode anvendes ofte når målet er å oppnå en dypere forståelse av sosiale fenomener (Thagaard, 2016). Denne forståelsen kan oppnås gjennom ulike fremgangsmåter. De vanligste fremgangsmåtene er intervju, observasjon og dokumentanalyse (Jacobsen, 2015). På bakgrunn av problemstillingen ble det besluttet å benytte fokusgruppeintervju som metode. Fokusgruppeintervju er godt egnet når man vil lære om holdninger, erfaringer og synspunkter i miljø hvor flere personer samhandler (Malterud, 2012). Det ble dessuten valgt å inkludere ikke-deltakende observasjon for å se hvordan arbeidet med prosjektet FORB gjennomføres i praksis. Dette ble gjort slik at masterstudentene skulle ha en bedre forståelse for prosjektet i forbindelse med utarbeidelsen av intervjuguiden. I tillegg til dette anså masterstudentene det som en fordel å ha noe bakgrunnskunnskap om hvordan barnehagene jobber med prosjektet før gjennomføringen av fokusgruppeintervjuene.

3.1.1 Vitenskapsteoretisk ståsted

Forskerens vitenskapsteoretiske ståsted eller forankring har en betydning for hva forskeren ønsker å søke informasjon om, og danner grunnlaget for hva slags forståelse forskeren vil utvikle. Kvalitative forskningsdesign kan ofte knyttes til fortolkende teorier som fenomenologi, hermeneutikk og symbolsk interaksjonisme (Thagaard, 2016). Fortolkning innebærer den mening en person finner i for eksempel en tekst, en handling eller et utsagn (Store Norske Leksikon, 2018). Dette masterprosjektet vil ha en fenomenologisk tilnærming da hensikten er å forstå brukernes erfaringer med implementeringen av prosjektet FORB. Det vil med andre ord si at det tas utgangspunkt i opplevelsene til menneskene knyttet til prosjektet og hvordan disse menneskene opplever prosjektet mens den ytre verden kommer i bakgrunn. Ved å undersøke hvilke felles opplevelser og erfaringer seksjonslederne, matansvarlige, barnehageansatte, foreldre og barn har hatt med prosjektet kan det skapes en generell forståelse for implementeringen av prosjektet og hvordan prosjektet fungerte i praksis i barnehagen (Thagaard, 2016).

3.1.2 Fokusgruppeintervju

Fokusgruppeintervju innebærer at man samler en gruppe mennesker for å diskutere et tema, og metoden egner seg godt til å undersøke erfaringer og meninger rundt dette (Jacobsen, 2015; Malterud, 2012). Fokusgruppeintervju innebærer at en moderator styrer samtalen gjennom å stille spørsmål rundt planlagte tema, samt å stille relevante oppfølgingsspørsmål når det er nødvendig. I tillegg kan det være ønskelig og relevant med en sekretær. Denne personen sitter ofte i bakgrunnen og tar relevante notater under fokusgruppeintervjuet, uten å være en del av samtalen (Malterud, 2012). Hvor mange deltakere som kreves varierer av intervjuets formål og målgruppe, og anbefalingen for antall deltakere i et fokusgruppeintervju er ulikt. Malterud (2012) omtaler denne problemstillingen, og gjennom forskning og egne erfaringer anbefaler hun fokusgrupper med fem til åtte deltakere (Malterud, 2012). Av den grunn ble det valgt å inkludere fem til åtte deltakere til intervjuene med seksjonslederne, matansvarlige, barnehageansatte og foreldre.

Fokusgruppeintervju skiller seg fra individuelle intervju ved at interaksjon mellom deltakerne kan føre til en annen innsikt (Malterud, 2012; Morgan, 1997). Diskusjonene som oppstår mellom deltakerne i fokusgruppen kan være med på å utdype temaet på en annen måte enn ved individuelle intervjuer (Thagaard, 2016). Fokusgrupper egner seg godt til å undersøke

ulike erfaringer, opplevelser og meninger rundt det samme fenomenet, da mennesker opplever fenomener ulikt, noe som kan føre til nyanser og mangfold i dataene (Malterud, 2012). Malterud (2012) beskriver at for å få fram felles holdninger og meninger egner fokusgrupper seg godt som metode (Malterud, 2012).

For fokusgruppeintervju med barn anbefales det i utgangspunktet ikke å gjennomføre intervju med barn under seks år på bakgrunn av begrensede språk- og sosiale ferdigheter (Kennedy, Kools & Krueger, 2001). For barn mellom seks og ti år kan det være hensiktsmessig å begrense antall deltakere fra fire til seks (Kennedy et al., 2001), men ved deltakere yngre enn dette bør man begrense antallet til fem deltakere (Morgan, Gibbs, Maxwell & Britten, 2002).

3.1.3 Ikke-deltakende observasjon

Observasjon er en kvalitativ metode som innebærer at forskeren observerer hva mennesker gjør i forskjellige situasjoner. Observasjon kan være åpen eller lukket. Åpen observasjon innebærer at den eller de som observeres er klar over at de blir observert, ved lukket er de ikke klar over dette. Deltakende observasjon innebærer at forskeren deltar i den samme aktiviteten som de som observeres. Ved ikke-deltakende observasjon holder forskeren større avstand til de som observeres og deltar ikke i aktivitetene (Jacobsen, 2015). Masterstudentene valgte å gjennomføre åpne, ikke-deltakende observasjoner av matlagings- og måltidssituasjonen i to barnehager. Observasjonen var imidlertid ikke en del av masteroppgavens metode, men hensikten med denne var å få en forståelse for hvordan prosjektet FORB fungerer i praksis. Med denne erfaringen som bakteppe, ble det mulig å tilpasse spørsmålene i intervjuguiden, og for å kunne stille relevante oppfølgingsspørsmål underveis i fokusgruppeintervjuene.

3.2 Masterstudentenes rolle

Forforståelse er “ryggsekken” man bærer med seg før prosjektet starter, som bygger på ens teoretiske referanseramme, erfaringer, faglige perspektiv og antakelser. Dette vil påvirke innsamling og analyse av dataene. Å ikke være bevisst sin forforståelse kan føre til at man går inn med et lukket sinn, og ikke ser mulighetene i datamaterialet. Dette kan forebygges dersom man anerkjenner sin forforståelse (Malterud, 2011). Dalen (2011) beskriver at forståelse går gjennom flere ledd. Man skal forstå hva deltakeren forteller, fortolke informasjonen, for så å sette det i en teoretisk kontekst. Da man alltid vil ha en forforståelse,

bør man bruke den til å få størst mulig innsikt og forståelse av deltakernes ytringer og erfaringer (Dalen, 2011). Masterstudent A har en bachelor i samfunnsnærings, og skrev sin bachelor om mat i barnehager. Masterstudent B har en bachelor i ernæring, som er en mer klinisk rettet utdanning. I tillegg har vedkommende jobbet i barnehage. På tidspunktet masterprosjektet pågikk var begge masterstudentene midt i utdanningsløpet til en master i samfunnsnærings. Når det kom til prosjektet FORB hadde masterstudentene fått både skriftlig og muntlig informasjon om prosjektet før datainnsamlingen startet. Gjennom datainnsamlingen opplevde masterstudentene at prosjektet i praksis ikke fungerte helt slik som de hadde fått beskrevet. Masterstudentene hadde lest noe litteratur om implementering før og under datainnsamling. Det teoretiske rammeverket, modellen RFI, ble valgt etter at analyse av data var gjennomført, og derfor satt masterstudentene seg inn i dette etter datainnsamling.

3.3 Forberedelser

I dette kapittelet vil utarbeidelsen av intervjuguiden beskrives. Deretter går det nærmere inn på gjennomføringen av pilottest og hvorfor det ble valgt å gjennomføre pilottest på kun foreldre og barn.

3.3.1 Utarbeidelse av intervjuguide

Ledende spørsmål kan føre til at deltakerne ledes mot svaret forskeren forestiller seg, og derfor ikke svarer det vedkommende virkelig tenker (Ryen, 2002). For at deltakerne skal dele sine synspunkter er åpne spørsmål å foretrekke (Silverman, 2011). Derfor ble det forsøkt å utarbeide intervjuguiden med hovedsakelig åpne spørsmål, men den inneholdt også lukkede spørsmål der det ble sett på som hensiktsmessig. For at masterstudentene skulle få en forståelse av deltakernes erfaringer, tanker, meninger og holdninger, samt at deltakerne skulle dele detaljert informasjon ble det stilt hovedspørsmål med oppfølgingsspørsmål (Esterberg, 2002). Utarbeidelse av intervjuguiden ble gjort av masterstudentene selv, med tilbakemeldinger fra ekstern og intern veileder. Intervjuguiden var semistrukturert for å sikre en gjennomgang av ulike punkter moderator ønsker å gjennomgå (Vedlegg 2-6). Samtidig åpner dette for at deltakerne kan komme inn på tema som moderator ikke har tenkt på selv, og moderator kan gå videre inn på disse temaene, selv om dette ikke var planlagt (Thagaard, 2016).

3.3.2 Pilottest av intervjuguide

Som forberedelse til fokusgruppeintervjuene ble det gjennomført pilottest av intervjuguiden til foreldrene. Til pilotintervjuet var det invitert fem personer med barn i barnehagealder. I tillegg ble to deltakere uten barn invitert. Dette var for å sikre at man hadde nok deltakere i tilfellet noen meldte avbud. Begge personene uten barn, samt tre personer med barn takket ja til å være med. Dagen pilotintervjuet skulle gjennomføres meldte to av deltakerne med barn frafall. Pilottesten ble altså gjennomført med én person med, og to personer uten barn. Begge masterstudentene byttet på å være sekretær og moderator underveis. Med utgangspunkt i erfaringer fra pilotintervjuet ble det gjort enkelte endringer i spørsmålene i intervjuguiden til foreldrene. Det ble ikke gjennomført pilotintervju med seksjonsledere, matansvarlige og barnehageansatte, på bakgrunn av det begrensede antallet personer med kjennskap til prosjektet FORB. På grunn av dette ble erfaringer fra pilottesten med intervjuguiden for foreldre brukt til å endre spørsmålsformuleringene i intervjuguidene for seksjonslederne, matansvarlige og barnehageansatte. I tillegg ble observasjonene brukt for å tilpasse spørsmålene ytterligere. Pilotintervju ble også brukt som del av en læringsprosess, der masterstudentene kunne lære både rollen som sekretær og moderator, men også om gjennomføring av fokusgruppeintervju. På denne måten kunne masterstudentene finne ut hva som fungerte bra, og hva som eventuelt måtte forbedres eller endres (Halkier, 2018).

For å forberede seg, samt teste spørsmålene i intervjuguiden for barn, ble det gjennomført et pilotintervju med barn i en av de to inkluderte barnehagene. Pilotintervjuet skulle gjennomføres med tre barn. På intervjudagen var det ene barnet sykt, og intervjuet ble gjennomført med to barn. Skriftlig samtykke fra foreldrene og muntlig samtykke fra barna selv ble hentet inn. Hverken pilotintervjuet med foreldre eller barn ble tatt opp på diktafon, men notater ble tatt underveis.

3.3.3 Gjennomgang og forberedelse av intervjuguidene

Før fokusgruppeintervjuene ble intervjuguidene gjennomgått grundig ved at spørsmålene ble lest mange ganger. Dette ble gjort slik at masterstudentene skulle unngå å være for opptatt av notatene sine under fokusgruppeintervjuet, men heller være en del av samtalen. I tillegg ble det lest mye forskning rundt gjennomføring av fokusgrupper, både for voksne og barn. Før gjennomføringen av fokusgruppeintervjuene gjennomgikk masterstudentene alle

intervjuguidene for å svare på spørsmålene selv. Dette kan være viktig for å skille mellom egne tanker og faktiske funn i analyse av transkripsjonen (Malterud, 2012).

3.4 Rekruttering og utvalg

I dette kapittelet vil utvalget presenteres og rekrutteringsprosessen beskrives.

3.4.1 Utvalg

I henhold til problemstillingen for dette masterprosjektet var det viktig å inkludere deltakere med tilknytning til FORB. Siden strategisk utvalg handler om å velge ut deltakere som har kvalifikasjoner som er strategisk og relevant for problemstillingen, ble en slik tilnærmingen sett på som hensiktsmessig for denne masteroppgaven (Thagaard, 2016). Seksjonsledere og matansvarlige var representanter for alle de 12 kommunale barnehagene i Bydel St. Hanshaugen, og derfor ble det valgt å gjennomføre et fokusgruppeintervju med seksjonsledere og et med de matansvarlige. For å få en dypere forståelse av erfaringer knyttet til prosjektet FORB, ble det valgt å inkludere to barnehager i bydelen.

Statistikk viser at det innad i bydelen er forskjeller i inntekt og utdanning, og dette var grunnlaget for valget av de to barnehagene som ble inkludert i masteroppgaven (Byrådsavdeling for finans, 2017a; Oslo kommune, Udatert-b). I begge barnehagene ble det gjennomført fokusgruppeintervju med barnehageansatte, foreldre og barn. Dette tilsvarte tre fokusgruppeintervjuer i hver barnehage. Den ene barnehagen var en del av pilotprosjektet til prosjektet FORB. I den andre barnehagen startet prosjektet ved offisiell prosjektstart i 2015. Barnehagene vil heretter omtales som Barnehage 1 (B1) og Barnehage 2 (B2).

Med bakgrunn i Malteruds (2012) argumentasjon for passende antall deltakere, var det ønskelig å inkludere fem til åtte personer til fokusgruppene med seksjonsledere, matansvarlige, barnehageansatte og foreldre (Malterud, 2012). Det ble besluttet å ikke inkludere flere enn fem deltakere i fokusgruppeintervjuene med barn, på grunn av Morgans (2002) anbefaling (Morgan et al., 2002). Det var ønskelig med barn over fire år, og ved stor interesse ville de eldste barna bli inkludert. Beslutningen om å inkludere de eldste barna til fokusgruppeintervju ble gjort på bakgrunn av at litteraturen i utgangspunktet ikke anbefaler å gjennomføre fokusgruppeintervju med så små barn (Kennedy et al., 2001). Det ble totalt

gjennomført ti fokusgruppeintervju: ett med seksjonsledere, ett med matansvarlige, to med barnehageansatte, to med foreldre og fire med barn.

Tabell 2

Inklusjons- og eksklusjonskriterier

<i>Deltakere</i>	Inklusjonskriterie	Eksklusjonskriterie
Seksjonsledere	Seksjonsleder for en eller flere kommunale barnehager i Bydel St. Hanshaugen	Ingen
Matansvarlige	Matansvarlig i en kommunal barnehage i Bydel St. Hanshaugen	Ingen
Barnehageansatte	Pedagogisk leder eller assistent i B1 eller B2	Matansvarlig i en kommunal barnehage i Bydel St. Hanshaugen
Foreldre	Forelder til et barn i B1 eller B2	Ingen
Barn	Barn i B1 eller B2	Alder over 4 år

3.4.2 Rekrutteringsprosessen

Rekruttering av deltakere ble gjennomført på ulike måter. Ernæringsrådgiveren i Bydel St. Hanshaugen, som også er ekstern veileder på denne masteroppgaven, kontaktet både matansvarlige og seksjonslederne og satt opp tid til fokusgruppeintervju, slik at dette kunne gjennomføres i deres arbeidstid. Alle matansvarlige hadde fått informasjon om fokusgruppeintervjuet på forhånd av ernæringsrådgiveren, og rekrutteringen ble gjennomført rett før selve fokusgruppeintervjuet. For seksjonslederne var det ernæringsrådgiveren som foretok rekrutteringen i god tid før fokusgruppeintervjuet. For å rekruttere barnehageansatte informerte seksjonslederne sine barnehageansatte, som videre informerte masterstudentene om antall deltakere. For å rekruttere foreldre og barn deltok masterstudentene på foreldremøter i de to utvalgte barnehagene, der masterstudentene holdt en kort presentasjon om masterprosjektet, samt oppfordret foreldrene til å delta selv, samt la deres barn delta. Foreldrene fikk tilbud om å få tilsendt skjema for informert samtykke, samt og barnas intervjuguide på forhånd. Seksjonslederne sendte ut, på vegne av masterstudentene, informasjon til foreldrene via e-post, der foreldrene fikk beskjed om å sende e-post til masterstudentene dersom de var interessert (Vedlegg 7). Masterstudentene holdt kontakt med foreldre som meldte interesse på vegne av seg selv og/eller på vegne av sitt barn. Dagen før

fokusgruppeintervjuet med foreldrene ble det sendt ut e-post med påminnelse i tilfelle noen av foreldrene hadde glemt det.

Der det var mulig rekrutterte masterstudentene opp mot 20 % flere deltakere enn nødvendig. Dette anbefales, da det ofte forekommer frafall (Malterud, 2012). Dette gjaldt fokusgruppeintervjuene med foreldre i B1 og B2. I fokusgruppeintervjuene med seksjonslederne, matansvarlige og barnehageansatte i B2 deltok fem deltakere til hvert intervju. I fokusgruppeintervjuet med barnehageansatte i B1 deltok fire deltakere. Med tanke på potensielt frafall var det ønskelig med flere deltakere. Dette var ikke mulig for seksjonsledere, da det bare var fem seksjonsledere for barnehagene i Bydel St. Hanshaugen. For matansvarlige, barnehageansatte B1 og barnehageansatte B2 ble det satt av tid til fokusgruppeintervjuene i arbeidstiden. For hver av disse fokusgruppeintervjuene hadde fem deltakere meldt interesse for å delta, med unntak av B1 hvor fire meldte sin interesse. Det ble besluttet å ikke gjennomføre nye forsøk for å få flere deltakere, da nytt intervju måtte ha foregått på fritiden.

Tabell 3

Utvalgsoversikt

Fokusgruppeintervju	Antall som deltok	Antall kvinner	Antall menn	Reprenter
Seksjonslederne	5	5	0	Alle barnehager
Matansvarlige	5	5	0	Alle barnehager
Barnehageansatte B1	4	2	2	B1
Barnehageansatte B2	5	5	0	B1
Foreldre B1	7	6	1	B2
Foreldre B2	4	4	0	B2
Barn B1 (første forsøk)	5	2	3	B1
Barn B2 (første forsøk)	3	3	0	B2
Barn B1 (andre forsøk)	5	3	2	B1
Barn B2 (andre forsøk)	4	2	1	B2

3.5 Datainnsamling

I dette kapittelet vil gjennomføringen av fokusgruppeintervjuene gjennomgå. Videre vil moderators rolle og sekretærens rolle presiseres og transkripsjonsprosessen beskrives.

3.5.1 Gjennomføringen av fokusgruppeintervjuene

Tidspunkt for intervjuene varierte. For barna, barnehageansatte, matansvarlige og seksjonsledere ble det lagt opp til fokusgruppeintervju i arbeidstiden. For foreldrene ble fokusgruppeintervjuet lagt til 90 minutter før barnehagens stengetid. Dette ble gjort slik at foreldrene kunne gjennomføre fokusgruppeintervjuet, for deretter å ta med barnet hjem fra barnehagen. Dagen før fokusgruppeintervjuene med foreldre, ble e-post med påminnelse sendt ut. Seksjonsledernes fokusgruppeintervju ble holdt i bydelens lokaler. De matansvarlige hadde et av sine kvartalsvise møter ved en skole i bydelen, og intervjuet ble holdt der. For barnehageansatte, foreldrene og barna ble intervjuene avholdt på møterom i deres respektive barnehager.

Skjema for informert samtykke ble samlet inn før gjennomføringen av alle fokusgruppeintervjuene (Vedlegg 14-17). Informert samtykke innebærer at deltakeren er informert om hva deltakelse i prosjektet FORB innebærer, og at samtykke har blitt gitt fritt, uten ytre press (Thagaard, 2016). For alle voksne ble skjemaet for informert samtykke signert rett før fokusgruppeintervjuets start. Skjemaene for informert samtykke for barna ble delt ut til foreldrene. Noen av barna hadde foreldre som deltok i fokusgruppeintervju selv. I disse tilfellene ble skjemaene for informert samtykke for barna samlet inn av masterstudentene selv ved foreldrenes fokusgruppeintervju. Pedagogisk leder hadde ansvar for å dele ut, samt samle inn, underskrevet skjemaet for informert samtykke fra foreldrene som selv ikke deltok i fokusgruppeintervju. Rett før intervjuene med barna ble barna informert om hva som skulle skje, og fikk spørsmål om de ønsket å delta.

I både B1 og B2 satt seksjonslederne av 60 minutter til fokusgruppeintervju for barnehageansatte. I B1 var det satt av tid til fokusgruppeintervju på en planleggingsdag, mens i B2 ble det satt av tid til intervju på en ordinær dag. Da masterstudentene ankom B1 ga seksjonsleder beskjed om at det bare var tid til et intervju på 30 min. Etter en del diskusjon ble det satt av 45 minutter til intervju.

For fokusgruppeintervjuene for barn, var masterstudent B og masterstudent A henholdsvis moderator og sekretær, mens en pedagogisk leder i barnehagen skulle være til stede som en trygghet for barna (Kennedy et al., 2001). I B1 ble det bestemt at seksjonsleder i barnehagen avklarte hvilken pedagogisk leder som skulle delta på intervjuet. Når masterstudentene

ankom barnehagen hadde de pedagogiske lederne ikke fått beskjed om dette, og ingen hadde mulighet til å delta. Derfor ble fokusgruppeintervjuet i B1 gjennomført uten, og i B2 gjennomført med pedagogisk leder til stede.

Da samtalen fløt dårlig i begge fokusgruppeintervjuer med barn, ble det besluttet å gjennomføre et nytt intervju med barn i begge barnehager, med pedagogisk leder som moderator, og en av masterstudentene som sekretær. Når man stiller spørsmål til små barn er det hensiktsmessig å knytte spørsmålene opp til konkrete hendelser og eksempler (Morgan et al., 2002). Masterstudentene hadde ikke tilstrekkelig innsikt i barnehagens praksis, dette var derfor enklere for en pedagogisk leder. Pedagogisk leder fikk tilsendt intervjuguiden på forhånd slik at vedkommende kunne gjennomgå spørsmålene grundig, formulere de slik de ønsket, samt knytte de opp mot konkrete eksempler. I tillegg ble det forsøkt å rekruttere noen nye barn. I B1 ønsket to barn å delta. Her ble de tre barna som svarte best for seg i det første intervjuet, samt de to nye inkludert. I B2 ønsket ingen nye barn å delta, her ble de to barna som deltok i pilotintervjuet og to av barna som svarte best for seg fra det første fokusgruppeintervjuet inkludert i det nye fokusgruppeintervjuet. Resultatet av intervjuet i B1 og B2, der pedagogisk leder var moderator, var tilsvarende som de første forsøkene der barna bare svarte i enstavelserord eller bare snakket om tema som ikke var av interesse for denne masteroppgaven.

Det ble benyttet en Olympus diktafon (Linear PCM recorder LS-10) under alle fokusgruppeintervjuene for å ta vare på all informasjon. Alle deltakere ble informert om at dette ville benyttes, og samtykket til at dette var greit. Rett etter fokusgruppeintervjuene ble lydfilen overført til to krypterte minnepinner, og deretter slettet fra diktafonen.

3.5.2 Moderator og sekretærs rolle

Alle deltakerne ble opplyst om sekretær og moderators rolle. Moderator satt rundt bordet sammen med deltakerne, mens sekretæren var stille under hele intervjuet og holdt seg i bakgrunnen. Moderator hadde ansvaret for å styre samtalen i riktig retning slik at alle spørsmålene i intervjuguiden ble besvart. Dette innebar å stoppe deltakerne hvis de snakket om tema som ikke var av interesse. Samtidig stilte moderator oppfølgingsspørsmål når deltakerne snakket om relevante tema, men som nødvendigvis ikke var en del av intervjuguiden. Moderator stilte også oppklarende spørsmål som "Slik som jeg oppfatter det

dere sier nå så...”. Dette kalles dialogisk validering, og sørger for at moderators forståelse av diskusjonen oppfattes slik deltakerne ønsker (Malterud, 2012). Moderator opptrådte ved å ikke uttrykke sine følelser, tanker eller meninger under fokusgruppeintervjuene.

Det anbefales at det tas notater av blant annet stemning i rommet og hvordan deltakerne oppfører seg (Halkier, 2018). Sekretæren observerte fokusgruppeintervjuet og noterte ned hendelser underveis, som kunne være interessante for analysene. For å anonymisere deltakerne i transkripsjonen, men samtidig ha kontroll på hvem som sa hva, hadde sekretæren hovedansvaret for å huske stemmene til de ulike deltakerne. Ved slutten av hvert fokusgruppeintervju avsluttet moderator med å spørre sekretæren om vedkommende hadde noen spørsmål. Dette beskrives som nyttig, da moderator kan ha oversett interessante tema, eller glemte å stille enkelte spørsmål (Malterud, 2012).

Umiddelbart etter alle fokusgruppeintervjuene diskuterte moderator og sekretær erfaringer knyttet til gjennomføringen av intervjuet. I noen tilfeller ble diskusjoner eller sitater i fokusgruppeintervjuene opplevd ulikt av sekretær og moderator. Å gjennomføre en samtale rett etter selve fokusgruppeintervjuet var hensiktsmessig, da tankene var ferske. Diskusjonene ble tatt opp på diktafonen, slik at masterstudentene kunne gå tilbake å høre på lydfilen ved usikkerheter og uenigheter i analyseprosessen.

Masterstudentene byttet på rollen som moderator og sekretær. Masterstudent B var moderator for fokusgruppeintervjuene med matansvarlige, barnehageansatte B1, barn B1 og barn B2. Det ble besluttet at masterstudent B skulle holde begge intervjuene med barn da vedkommende hadde erfaring med å jobbe med barn. Masterstudent A var moderator for fokusgruppeintervjuene med seksjonslederne, barnehageansatte B2, foreldre B1 og foreldre B2. Datainnsamlingen ble gjennomført i perioden september 2018 til desember 2018.

3.5.3 Transkripsjon

Lydfilene fra fokusgruppeintervjuene ble transkribert av masterstudentene. Alle deltakere ble merket med deltakernummer for å skille mellom personene i analysen. Transkripsjonen ble gjort så presis som mulig, men i enkelte av intervjuene var det noe støy og deltakere som snakket i munnen på hverandre. Dette gjorde det periodevis vanskelig å høre hva som ble sagt. For å oppklare eventuelle feil eller fylle inn i vanskelige partier, gjennomgikk begge

masterstudentene lydfilen og transkripsjonsnotatet til den andre masterstudenten. Med skriftstørrelse 12 og enkel linjeavstand resulterte transkripsjonen i 174 A4-sider.

3.6 Analyseprosessen

I dette kapitlet vil masteroppgavens analysemetode beskrives. Det ble valgt å ta i bruk tematisk analyse, hvilket er en analyseprosess bestående av seks trinn. Kapitlet vil starte med en kort introduksjon til analysemetoden, deretter vil hvert enkelt steg i analyseprosessen beskrives nøye. Alle fokusgruppeintervjuene ble inkludert i analyseprosessen med unntak av fokusgruppeintervjuene med barn. Disse så masterstudentene seg nødt til å ekskludere på bakgrunn av manglende meningsbærende elementer i transkripsjonene (Vedlegg 11-12).

3.6.1 Tematisk analyse

Rådata i denne masterstudien er selve fokusgruppeintervjuet, mens transkripsjonen er en gjengivelse av det deltakerne ønsker å dele (Malterud, 2002). Både lydfilet og transkripsjoner ble grundig gjennomgått før analysen. For å analysere fokusgruppeintervjuene ble tematisk analyse brukt som metode (Nowell, Norris, White & Moules, 2017). Denne metoden egner seg godt for å identifisere, organisere, analysere, rapportere og beskrive temaer som er gjennomgående i et datasett (Braun & Clarke, 2006). Dette er en metode som anbefales for forskere som har lite erfaring med analyse (Braun & Clarke, 2006; King, 2004). På bakgrunn av dette valgte masterstudentene å benytte seg av denne metoden, da de ikke hadde tidligere erfaring med kvalitativ analyse. Kodene og temaene ble utarbeidet med utgangspunkt i datamaterialet fra fokusgruppeintervjuene, kodingen var derfor induktiv (Fereday & Muir-Cochrane, 2006). Tematisk analyse beskrives noe ulikt i litteraturen, men Nowell, Norris, White & Moules (2017) har oppsummert analyseprosessen i seks trinn for å oppnå troverdighet, og det er dette som er utgangspunktet for denne masteroppgaven (Nowell et al., 2017).

3.6.1.1 Trinn 1 - Bli kjent med dataene

Det anbefales at datamaterialet blir gjennomgått minst en gang (Braun & Clarke, 2006). Masterstudentene leste gjennom alle transkripsjonsnotatene flere ganger. Transkripsjonen av alle fokusgruppeintervjuene ble lagret som egne word-filer, og fikk navn etter hvilken gruppe som var intervjuet. Masterstudentene lagde begge matriser der de oppsummerte alle

fokusgruppeintervjuene hver for seg. Dette ble gjort for å få en oversikt over innholdet og for gjøre seg opp egne tanker om mulige koder og temaer.

3.6.1.2 Trinn 2 - Generere innledende koder

Ved trinn to skal man finne deler av datamaterialet som er viktig for å besvare problemstillingen (Nowell et al., 2017). Dette gjøres ved å opprette koder som sitater i datamaterialet knyttes opp mot (King, 2004). Etter å ha fått en oversikt over innholdet i datamaterialet utarbeidet begge masterstudentene forslag til koder hver for seg. Deretter gikk masterstudentene sammen for å diskutere hvilke koder som kunne brukes. Alle fokusgruppeintervjuene ble gjennomgått for å kode meningsbærende elementer, altså mindre deler av teksten som kan beskrive fenomenet og gi svar på problemstillingen (Malterud, 2012). Dette ble gjort i HyperRESEARCH¹, et dataprogram som brukes for å analysere kvalitative data i form av tekst, lyd og bilde (Hesse-Biber, Dupuis & Kinder, 1991). Masterstudentene gjennomgikk ett og ett intervju om gangen og kodet datamaterialet sammen i HyperRESEARCH (Vedlegg 10). Nye koder ble også utviklet underveis i denne prosessen. Dette førte til at alle intervjuene måtte gjennomgås flere ganger. Til slutt ble alle kodene gjennomgått. Noen koder ble slettet på bakgrunn av få meningsbærende elementer i datasettet, andre ble slått sammen. For eksempel ble koden “økonomi” slettet, og de meningsbærende elementene i koden “mindre valgfrihet” ble lagt under “god inkludering og kommunikasjon” og “interesser og holdninger”.

3.6.1.3 Trinn 3 - Søke etter tema

I dette trinnet ble kodene sortert inn i ulike temaer. Hensikten er at temaene skal gi informasjon som er relevant for problemstillingen (Braun & Clarke, 2006). Masterstudentene startet med å dele kodene inn i tentative tema hver for seg, for deretter å diskutere resultatene sine med hverandre. Den ene masterstudenten hadde delt kodene inn i faktorer til hinder for gjennomføringen av prosjektet FORB, faktorer som gjør det mulig å gjennomføre prosjektet og hva som skal til for at prosjektet skal fungere. Den andre masterstudenten hadde delt kodene inn i verktøy som letter gjennomføringen av prosjektet, hektisk barnehagehverdag, egne tilpasninger som gjør gjennomføringen mulig, og hvilke forhold som må forbedres. Deretter ble nye tema laget basert på masterstudentenes diskusjon seg imellom, og tilbakemeldinger fra veileder. På dette stadiet hadde masterstudentene dannet seg et bilde av

¹ HyperRESEARCH, versjon 4.0.1

hvilke teoretiske rammeverk som var aktuelle, og en modell eller teori knyttet til implementering av prosjekter var svært aktuell på dette tidspunktet. Det ble derfor bestemt å bruke rammefaktor som et sentralt begrep i inndeling av kategoriene. Denne type tilnærming hvor tema utvikles fra rådata beskrives som induktivt (Braun & Clarke, 2006). Kodene kan ofte virke meningsløse alene. Ser man ulike koder i sammenheng kan dette skape en forståelse for fenomenet, og det er dette som anses som et tema (Aronson, 1995).

3.6.1.4 Trinn 4 - Gjennomgå temaene

I denne fasen ble kodens innhold for hvert tema gjennomgått. Dette ble gjort for å undersøke om kodene innenfor samme tema viste et sammenhengende mønster. Underveis ble noe av innholdet i enkelte koder fjernet, og noen koder ble slått sammen. Et eksempel på dette var at sitatene i koden “Påvirkning på arbeidsdagen” ble lagt inn under kodene “Tidspress og stress”, “Utilstrekkelig bemanning” og “Dårlig innsikt i barnehagepraksis”. Denne prosessen resulterte i 29 koder fordelt på fire tema (Tabell 5). Disse fire temaene var “Ytre, positive rammefaktorer”, “Indre, positive rammefaktorer”, “Ytre, negative rammefaktorer” og “Indre, negative rammefaktorer”. De meningsbærende elementene i alle kodene, utenom “Interesser og holdninger” og “Kunnskap og ferdigheter”, beskrev enten negative erfaringer eller positive erfaringer. Derfor ble kodene delt inn i “Interesser og holdninger, positive”, “Interesser og holdninger, negative”, “Mangel på kunnskap og ferdigheter” og “Gode kunnskaper og ferdigheter”.

3.6.1.5 Trinn 5 og 6 - Definere og navngi tema, samt skrive rapport

Fase fem i analyseprosessen går ut på å undersøke hvilke aspekter av datamaterialet hvert enkelt tema representerer. Forskeren skal skrive en detaljert analyse av hvert tema. Denne analysen skal få frem historien som temaene forteller. Deretter vurderes temaene opp mot problemstillingen. Etter at dette er gjort kan man begynne på fase seks av analyseprosessen, altså oppgaveskriving (Braun & Clarke, 2006). Det ble valgt å slå sammen fase fem og seks på bakgrunn av den grundige gjennomgangen av temaene som hadde blitt gjort i de tidligere fasene i analyseprosessen. Kodene, samt datamaterialet kodene representerte, til hvert enkelt tema, hadde blitt gjennomgått og undersøkt flere ganger. Dette førte til at masterstudentene hadde god innsikt i innholdet i de ulike temaene. Deretter ble første utkast til resultatdelen skrevet. Sitatene som beskrev temaene på en informativ måte ble inkludert i resultatdelen.

Tabell 4

Utdrag fra transkripsjon med tilhørende koder og tema

Utdrag fra fokusgruppeintervjuet med seksjonslederne	Kode	Tema
<p>Deltaker 2: Jeg har hatt matansvarlig pedagog så det har, kunne ofte tatt det på pedagogisk ledermøte litt hvordan det går, og snakket om det, og jeg har hatt problemer med litt bestillinger og at det ikke kommer riktig. Og da blir det at de blir frustrert, og frustrasjonen går ut over matansvarlig. Det er den som er skyldig, og da må jeg ta det litt selv på personalmøtet at, å snakke litt om det. Så kommer litt ut frustrasjonen at faktisk er ikke matansvarlig ansvarlig for alt. De er nødt selv til å gi beskjed til hva de mangler. Så da har jeg hatt noen, noen sånne personalmøter hvor, ti minutter brukes av menyene og ja, mat. Ellers er, ja, har vært selv veldig sånn liten runde i barnehagene om morgenen og sett og hørt litt og forstått hva er det som er utfordring, og så har jeg fått mindre jobb i forhold til jeg selv som leder å bestille å følge opp (de andre sier ja/mhm). Har fått litt mer jobb når det er feil i bestillinger, og da må jeg løpe til butikken å kjøpe rømme eller noe spesielt allergisk, eller, ja, med kortene våre. Det er det som jeg har hatt utfordringer mest med. Og det er ikke lett for en leder å løpe fra hus til hus med det. Ja. Så det, det, det har vært litt mye av det, dessverre *ler litt*</p>	Behov for opplæring og kursing	Ytre, negative rammefaktorer
	God inkludering og kommunikasjon	Ytre, positive rammefaktorer
	Behov for opplæring og kursing	Ytre, negative rammefaktorer

3.7 Validitet og reliabilitet i kvalitativ forskning

Validitet og reliabilitet er viktige begreper som sier noe om resultatenes troverdighet i en forskningsstudie (Silverman, 2011). Disse begrepene ble opprinnelig utviklet med tanke på kvantitativ forskning, men har en annen betydning når de brukes om kvalitativ forskning. På bakgrunn av dette egner begrepene seg lite innenfor kvalitativ forskning, og andre betegnelser kan derfor være hensiktsmessig (Widerberg & Bolstad, 2001; Thagaard, 2016). Ifølge Thagaard (2016) er det ikke nedfelt noen alternative begreper for validitet og reliabilitet innenfor kvalitative forskningsdesign, forfatteren benytter seg derfor av de nevnte begrepene, men knytter de opp mot begreper innenfor kvalitativ forskning (Thagaard, 2016).

Innen kvalitativ forskning knyttes reliabilitet til begrepet pålitelighet, som tar for seg om forskningen er gjort på en pålitelig måte (Widerberg & Bolstad, 2001; Thagaard, 2016). Pålitelighet stiller spørsmål ved om man kan stole på forskningen eller ikke, og dette kan styrkes ved å beskrive hvordan data har blitt utviklet (Thagaard, 2016). Dette kan gjøres ved å gjengi hvordan man har tenkt underveis i forskningsprosessen gjennom beskrivelse av teoretisk ståsted som danner grunnlaget for tolkninger i data, samt beskrivelse av analysemetode og forskningsstrategi på en slik måte at leserne forstå hva forskeren har tenkt (Silverman, 2011). I tillegg er det viktig å forklare hvordan man har forholdt seg til deltakerne som danner datagrunnlaget. At flere forskere samarbeider og diskuterer avgjørelser vil styrke studiens pålitelighet (Thagaard, 2016).

Ved kvalitativ forskning er hva man ønsker å måle ikke alltid bestemt på forhånd, slik som ved kvantitativ forskning (Widerberg & Bolstad, 2001). Validitet innenfor kvalitativ forskning knyttes derfor til begrepet gyldighet (Thagaard, 2016). Hvis resultatene gjenspeiler den faktiske virkeligheten som har blitt studert kan man si at gyldigheten er god (Silverman, 2011). I denne forbindelse har blant annet forskerens posisjon betydning for resultatet. Hvis forskeren er en del av miljøet som undersøkes, kan dette påvirke tolkninger (Thagaard, 2016). Å redegjøre for hvilke erfaringer man har hatt, hvilke fremgangsmåter som har blitt brukt ved datainnsamling og analyse, og hvordan dette er tatt i betraktning ved konklusjonene vil styrke studiens gyldighet (Thagaard, 2016).

Gyldighet kan videre deles inn i intern gyldighet og ekstern gyldighet. Intern gyldighet tar for seg om man måler det man faktisk ønsker å måle, og om resultatene man oppnår oppfattes som riktig (Jacobsen, 2015). Innenfor kvalitativ forskning undersøker man kvalitative fenomener, eller den sosiale virkeligheten, som ikke lar seg forklare på en objektiv eller fysisk måte. I stedet benytter man seg av intersubjektivitet. Dette innebærer at det nærmeste man kan komme en riktig oppfatning av den sosiale virkeligheten er når flere personer deler den samme meningen og oppfatningen. Jo flere som deler samme erfaring, jo mer rett vil man kunne påstå at denne erfaringen er (Jacobsen, 2015). Ekstern gyldighet, eller overførbarhet innebærer at den forståelse og tolkning forskeren har gjort seg gjennom arbeidet med et forskningsprosjekt kan være relevant i andre situasjoner og sammenhenger. Dersom den eksterne gyldigheten for dette masterprosjektet er god, er det mulig at resultatene kan være nyttige for andre barnehager som ønsker å innføre lignende prosjekter. Ved en teoretisk

orientert studie er det ønskelig at resultatene og tolkningen av resultatene kan være av betydning for forhold utenfor selve studien (Thagaard, 2016).

3.8 Etiske hensyn

I dette masterprosjektet har det ikke blitt innhentet navn eller andre identifiserende bakgrunnsopplysninger om deltakerne i fokusgruppeintervjuene, men siden samtalene ble tatt opp på diktafon var det nødvendig å søke godkjenning fra Norsk senter for forskningsdata (NSD) (Vedlegg 1). Alle forskningsprosjekter må ha deltakernes informerte samtykke, som tidligere nevnt ble dette samlet inn før gjennomføringen av fokusgruppeintervjuene. Krav om konfidensialitet er et annet grunnleggende prinsipp ved et etisk forsvarlig forskningsprosjekt. Dette innebærer at deltakerne av et forskningsprosjekt har krav på at all informasjon de gir blir behandlet konfidensielt (Thagaard, 2016). Det er derfor valgt å bruke diktafon med lokal lagring, uten nettilgang. Lydfilene ble dessuten lagret på krypterte minnepinner og slettet fra diktafonen. Transkriberingen og gjennomgangen av lydfilene ble gjort på Mac uten internetttilgang.

4.0 Resultat

I dette kapittelet vil resultatene av det analyserte datamaterialet presenteres. Først vil temaene datamaterialet ble delt opp i beskrives og defineres. Deretter vil resultatene beskrives ut i fra disse temaene. For å tydeliggjøre deltakernes uttalelser, er disse skrevet i kursiv.

Gjennom den tematiske analysen fremkom det fire temaer som sier noe om hvilke faktorer som har bidratt positivt og hvilke faktorer som har bidratt negativt til gjennomføringen av prosjektet FORB, og hvilke faktorer som har gitt positive eller negative erfaringer. Temaene ble valgt på bakgrunn av problemstillingen og etter nøye gjennomgang av datamaterialet og koding. Begrepet rammefaktorer ble brukt som utgangspunkt for inndelingen. Myhre (2001) definerer rammefaktorer slik: “Med rammefaktorer forstår vi forhold og størrelser som - i positiv eller negativ forstand - virker som determinanter på undervisningen og skolelivet i det hele” (Myhre, 2001, s. 161). Forfatteren beskriver videre at enkelte bruker rammefaktorer som faktorer som bare påvirker selve undervisningssituasjonen, mens andre bruker rammefaktorer om faktorer som også ligger utenfor skolens kontroll (Myhre, 2001). Til tross for at Myhres begrepsforklaring omhandler skole og undervisningssituasjonen ble det valgt å overføre denne definisjonen til implementeringen av prosjektet, for å beskrive hvilke faktorer som påvirket positivt og negativt til gjennomføringen av prosjektet i barnehagene. I begge tilfeller er det kommunalt ansatte som skal gjennomføre en tjeneste for barn. På bakgrunn av store likheter mellom skole og barnehage finnes det argumenter for at litteratur som handler om skolen kan overføres til barnehager (Domitrovich, Gest, Jones, Gill & Sanford DeRouise, 2010).

Det ble valgt å bruke ytre og indre rammefaktorer som temanavn. Gynnild (2001) definerer ytre rammefaktorer som det en person ikke har kontroll over, som for eksempel lover og regler. Ulike personer har ulike ytre rammefaktorer på bakgrunn av hvor de befinner seg i beslutningshierarkiet. Indre rammefaktorer beskrives som hvordan den enkelte person oppfatter og tolker virkeligheten basert på blant annet egne verdier, erfaringer og kompetanse. Dette vil, uten at man selv er klar over det, ha en påvirkning på hva slags beslutning man velger å ta i en situasjon (Gynnild, 2001). Det er barnehageansattes posisjon som ligger til grunn for de indre og ytre rammefaktorene, og beskriver derfor hvilke faktorer barnehageansatte har kontroll, eller ikke kontroll over.

Tabell 5

Oversikt over koder og tema

Ytre, positive rammefaktorer	Indre positive rammefaktorer	Ytre, negative rammefaktorer	Indre, negative rammefaktorer
Samspill mellom barnehage og hjem	Gode kunnskaper og ferdigheter	Barna liker ikke maten	Bruk av erstatningsmat
Foreldrenes positive erfaringer	Interesser og holdninger, negative	Behov for opplæring og kursing	Etterlever ikke prosjektet
Utjevne forskjeller	Rutiner og samarbeid	Dårlig inkludering og kommunikasjon	Interesser og holdninger, negative
Hjelpemidler	Tilpasninger	Dårlig innsikt i barnehagepraksis	Lite informasjon til foreldrene
God inkludering og kommunikasjon	Sunn mat	Foreldrenes negative erfaringer	Mangelfull kunnskaper og ferdigheter
	Mat som pedagogisk arena	Mangelfull kartlegging og utilstrekkelige kjøkkenfasiliteter	Matsvinn
		Overveldende oppstart	Uenigheter
		Tidspress og stress	
		Utfordringer med inkludering av barn	
		Misnøye med menyene	
		Utilstrekkelig bemanning	

4.1 Ytre, positive rammefaktorer

Temaet beskriver hvilke faktorer som bidro positivt, men også hvilke positive erfaringer deltakerne hadde fått ved gjennomføringen av FORB (Tabell 5).

Foreldrene var positive til mattilbudet prosjektet FORB hadde ført til. De var fornøyd med at barnehagen serverte mat, spesielt varm mat, og ønsket dette var et daglig tilbud. Foreldrene likte at sunn mat var et fokus i barnehagen, og at barna lærte hva sunn mat var. Foreldrene i B2 fortalte at de fikk tilbakemeldinger og tips til matpakkene de sendte med barna, og foreldrene i B1 trodde de hadde fått informasjonsheftet om matpakker ved prosjektstart. Foreldrene påpekte at barnehagen og hjemmet ble to arenaer som kunne samarbeide, da de kunne spille videre på de reglene som ble satt i barnehagen. Det fremkom fra resultatene at

barn spiste mat i barnehagen, som de hjemme påsto å ikke like. Noen barn hadde også etterspurt råvarer, pålegg eller matretter hjemme som de hadde spist i barnehagen.

Pluss fokus på grønnsaker. Som jeg synes er veldig bra, for det holder vi på med hjemme og, og det er veldig kult for oss å kunne bruke barnehagen som motivasjon for grønnsaker hjemme. At man liksom drar lasset sammen, hvis du skjønner, for det er ikke nødvendigvis sånn at de bare gafler i seg grønnsaker på en gang, hvert fall ikke våre avkom.

- Fokusgruppeintervju med foreldre i B1, deltaker 5

Etter spørsmål fra moderator om deltakerne trodde prosjektet kunne ha betydning for barnas kosthold, påpekte deltakerne at dette var et prosjekt som kunne bidra til at alle barn fikk tilbud om sunn mat. De mente at et slikt prosjekt kunne ha effekt på barns kosthold, spesielt for barn som ikke fikk sunn mat hjemme. Foreldrene uttrykte at barnehagene lå i områder med mange ressurssterke mennesker, og at de fleste foreldrene hadde et relativt sunt kosthold. På bakgrunn av dette mente foreldrene at barna etablerte gode matvaner hjemme, og at prosjektet FORB ville hatt større effekt i områder med mindre ressurssterke foreldre.

Ja samtidig som at hele Norge blir feitere, så jeg tror på at liksom hvis dette var noe man innførte overalt så er det mange som ville ha en ekstra god effekt av at barna får litt mer variert og sunn kost i barnehagen enn de kanskje hadde fått hjemme da, jeg kan ikke nok om det men jeg tenker det her er, som du sier det er en spesiell gruppe i det området dere nå undersøker, og at, det er jo tydelig at man bør gjøre en innsats på og passe på god helse ernæringsmessig, så det må jo absolutt bety noe, at små barn opplever at grønnsaker smaker godt og fisk er godt, at ikke de bare spiser chips.

- Fokusgruppeintervjuet med foreldre B1, deltaker 5

Matmøtene, menyene, innkjøpslistene, matbestilling på nett og ernæringsrådgiveren, ble beskrevet som positivt for gjennomføringen av prosjektet. Ernæringsrådgiveren bidro til å øke barnehageansattes kunnskaper og ferdigheter. Før brukte barnehageansatte mye tid og krefter på å gå på butikken og handle mat, og ved å bestille maten på nett unngikk de dette. Menyene og oppskriftene førte til at de ikke lenger behøvde å bruke tid på å planlegge hva som skulle lages og handles inn. Ferdige innkjøpslister og handling på nett sparte også de ansatte for mye tid. En matansvarlig kunne fortelle hvordan hverdagen så ut før de fikk menyene, og muligheten til å bestille mat på nett:

... Jeg er veldig glad maten kommer til barnehagen. Før, vi sprang med en stor sekk med 30 liter med hvetemel, midt i sentrum, opp bratte bakker eller store trapper. Så det syns jeg, den ene gangen eller to ganger i uka, det var et mareritt. Så første punkt at maten er levert til barnehagen. Og maten som vi bestiller som kommer, jeg er veldig fornøyd at det som jeg bestiller kommer. Før fikk vi ikke alt vi skulle ha. En pakke kjøtt, vi åpnet den og den var gått ut på dato, måtte springe i butikken og bytte, (puster ut) altså det går ikke. Men det er veldig bra. Og oppskriftene, det er samme oppskriftene som ernæringsrådgiveren har lært oss, dem er bra, dem er ganske enkelt...

- Fokusgruppeintervju med matansvarlige, deltaker 2

Slik det fremkom av fokusgruppeintervjuet med de matansvarlige fungerte matmøtene som en arena hvor de sammen med ernæringsrådgiveren kunne ta opp utfordringer som hadde oppstått. Resultatene viste at ernæringsrådgiveren var et positivt element i prosjektet FORB, da vedkommende ble beskrevet som imøtekommende og lyttet på tilbakemeldinger, samtidig som h*n aktivt jobbet for å hjelpe til ved behov. Deltakerne kunne fortelle at vedkommende hadde tatt til seg tilbakemeldinger, og tilrettelagt der det var mulig. I tillegg uttrykte seksjonslederne viktigheten av å ha en ernæringsrådgiver i bydelen. De fortalte at da de tidligere ønsket penger av bydelen fikk de nei, men da ernæringsrådgiveren ble ansatt, fikk barnehagene mer pengestøtte. En av seksjonslederne kunne fortelle at:

*Ja. Jeg opplever h*n som veldig positiv til å yte, bistand, svare på spørsmål, på en måte. Og møte litt sånn når vi har vært på de matmøtene, at han møter også de utfordringene som vi har presentert.*

- Fokusgruppeintervju med seksjonslederne, deltaker 5

Resultatene viste at prosjektet FORB hadde hatt liten påvirkning på seksjonsledernes hverdag, men at de holdt et øye med gjennomførelsen av prosjektet på lik linje med alt annet i barnehagen. Deltaker 3 uttrykte *dette tikker jo og går*. Noen av seksjonslederne fortalte hvordan de aktivt jobbet for at prosjektet skulle fungere bedre i barnehagen, gjennom å høre hvilke utfordringer som hadde oppstått i forbindelse med FORB, samt snakke om problemene med de ansatte.

...Jeg har ofte tatt det på pedagogisk ledermøte, litt om hvordan det går, og snakket om det, og jeg har hatt problemer med litt bestillinger og at det ikke kommer riktig. Og da blir det at de blir frustrert, og frustrasjonen går ut over matansvarlig. Det er den som er skyldig, og da må jeg ta det litt selv på personalmøtet at, å snakke litt om det... Så da har jeg hatt noen, noen sånne personalmøter hvor, ti minutter brukes på menyene og ja, mat. Ellers er, ja, har vært selv veldig sånn liten runde i barnehagene om morgenene og sett og hørt litt og forstått hva er det som er utfordring...

- Fokusgruppeintervju med seksjonslederne, deltaker 2

4.2 Indre, positive rammefaktorer

Indre, positive rammefaktorer anses som de faktorer som har bidratt positivt, men også hvilke positive erfaringer deltakerne hadde fått knyttet til gjennomføringen av FORB (tabell 5).

Resultatene viste at kunnskaper og ferdigheter knyttet til mat og matlaging hadde blitt bedre etter at prosjektet FORB startet:

Masse positivt, faktisk (flere sier ja) Det at ehh, flere, flere av personalet har blitt selv veldig flinke til å lage mat. Til å bli begeistret og lage mat. Det er mange som har sagt "Åhh, jeg har blitt så god på det, og jeg klarer det mer og mer" for sin egen del. Til og med hjemmelagede mer og mer varmt.

- Fokusgruppeintervju med seksjonslederne, deltaker 2

Barnehageansatte med interesse for mat og matlaging hadde ofte gode matlagingsferdigheter, og engasjement og interesse for mat og matlaging ble derfor beskrevet som viktig for at prosjektet skulle fungere. I B2 ble oppskriftene sjeldent fulgt, da få av barna likte matrettene på menyene, og spesielt grønnsaker var et problem. Takket være en barnehageansatt med gode matlagingsferdigheter klarte vedkommende likevel å sette sammen et sunt måltid med grønnsaker som barna likte:

*Vi har en som er veldig flink på vår avdeling *noen ler* ... ja så var det makaroni, og det var brokkoli og det var gulrøtter oppi og det var fisk, hvit fisk, og det var blandet, også var det litt sånn tomat oppi der og sånne ting, og det var så godt og vi spiste så mye. Det er sunne*

råvarer og det er liksom sånn mat fra bunnen av, og forholdsvis enkelt å lage, og det er noe de spiser kjempebra av.

- Fokusgruppeintervju med barnehageansatte i B2, deltaker 5

Resultatene viste at det å være entusiastisk til selve prosjektet og situasjonen rundt matlaging var viktig. Deltakerne fortalte at de hadde fokus på å være positive til maten og vise gode holdninger overfor barna. Videre ble det forklart at det var viktig at de ansatte var positive overfor hverandre.

Våre ansatte er hvert fall veldig positive selv om de kanskje ikke spiser all maten selv, så er de alltid positive når de er rundt barna angående maten, jeg liksom prøver å ha en positiv holdning til det og jeg har alltid sagt til de ansatte at, når vi spiser maten så er det sånn «nei jeg er ikke så glad i det der liksom», nei men bare ta deg så mye i en skål bare for å vise at du også smaker liksom og at du også spiser det og det gjør de fleste.

- Fokusgruppeintervju med matansvarlige, deltaker 1

Engasjerte matansvarlige virket også til å være viktig, da det ble påpekt at matansvarlige tok ansvar og holdt prosjektet i gang, selv om de andre barnehageansatte kunne være negative:

...men engasjement rundt sånn fra min erfaring, det er bare jeg som er engasjert... Resten kan lage mat, men de bare klager uansett, men de ser ikke positiv.. ingenting... Men heldigvis har mine ped ledere som er i huset gitt meg fri hånd, “du sitter med det, så du bestemmer”, så heldigvis det er ingen som går til meg og bare “kunne vi gjøre sånn kunne vi gjøre sånn?”, da er det sånn “nei! Det er fra toppen, det er bestemt, vi bestille, vi lager, ferdig.” Så det er sånn hos meg.

- Fokusgruppeintervju med matansvarlige, deltaker 3

Resultatene viste at barna ikke alltid ble inkludert i matlagingen, da noen barnehager eller avdelinger blant annet ikke hadde tilrettelagte kjøkkenfasiliteter som gjorde dette mulig. Her la barnehageansatte til rette for å skape en pedagogisk arena rundt mat på andre måter. Blant annet gjennom “smaksleker” eller samlingsstunder der de snakket om hvor maten kommer fra, eller om hvilken mat de hadde i matpakkene. En matansvarlig kunne fortelle at

...Vi prøver å ha samlingsstunder hvor vi viser at okey her er et frø, putter det i jorda, det blir til det så plukker man det opp, så havner den i butikken og her er suppa deres liksom...

- Fokusgruppeintervju med matansvarlige, deltaker 1

I utgangspunktet skulle prosjektet FORB gjennomføres slik ernæringsrådgiveren hadde beskrevet, men deltakerne mente at dette ikke fungerte i sin helhet. Barnehagene var ulike både med tanke på lokaler, kjøkkenfasiliteter og kjøkkenutstyr, størrelse på barnegruppene og sammensetning av barn. Avdelingene innad i barnehagen var også svært ulike i noen barnehager. Deltakerne kunne fortelle at det som fungerte enkelte plasser, ikke fungerte like godt andre plasser, og for at prosjektet skulle fungere best mulig, valgte de ansatte å gjøre egne tilpasninger til sin barnehage eller avdeling. Det ble forklart at kjøkkenfasilitetene ikke var tilstrekkelig i flere barnehager. I slike tilfeller tilpasset barnehageansatte ved å samarbeide med andre avdelinger eller skoler og lage mat på deres kjøkken. Noen plasser byttet avdelingene på å lage mat til hverandre, for å forenkle situasjonen.

Barnehagene valgte å tilpasse serveringen av mat slik det passet dem. Noen barnehager/avdelinger serverte et måltid fire dager i uka, mens andre serverte to måltider to dager i uka. Barnehageansatte og matansvarlige fortalte at da nye menyer ble tilsendt, plukket matansvarlige alene eller i samarbeid med barnehageansatte ut de rettene som de visste fungerte i sin barnehage eller avdeling. Dette var oftest de rettene som var enklest å lage, og det barnegruppen likte best.

...Jeg jobber på en base hvor det er 48 barn ... så er det liksom noen av rettene har vært sånn det her er helt umulig for oss å lage til 48 barn. Vi har måttet gjort en avtale med ernæringsrådgiveren nå at vi bestemmer selv hva som funker for oss, vi går ut ifra hva ernæringsrådgiveren har sagt tidligere men det er jo sånn, altså vi lager mat som var fra første meny i 2015 liksom bare fordi den funker...

- Fokusgruppeintervju med matansvarlige, deltaker 1

I utgangspunktet skulle matansvarlig kjøpe inn rå grønnsaker, og grønnsakene skulle skrelles, kuttet og tilberedes i barnehagen. Det fremkom i resultatene at noen hadde gått over til å kjøpe ferdigkuttete grønnsaker da de mente tilberedningen tok for lang tid. Barnehageansatte og matansvarlige forklarte at det kunne oppstå uforutsette hendelser, slik som urolig barnegruppe eller lav bemanning, som kunne gjøre matlagingen utfordrende. Da kunne de

ansatte i barnehagen droppe den planlagte menyen, og heller servere brødskiver, havregrøt eller en enkel lapskausblanding som lå i fryseren. Dette var tilpasninger som barnehageansatte mente var nødvendige for at det skulle være mulig å gjennomføre prosjektet FORB.

Rutiner ble beskrevet som en viktig faktor for gjennomføringen av prosjektet, og at rutiner førte til at prosjektet ble en del av hverdagen. Barnehagene hadde forsøkt ulike løsninger, og de fleste kunne fortelle at det som fungerte best var at tidligvakten lagde varmrettene helt ferdig, eller forberedte alle råvarene, slik at matlagingen midt på dagen gikk raskere. Barnehageansatte og matansvarlige fortalte at etter å ha forsøkt ulike løsninger var dette den løsningen som fungerte best, fordi det ofte var færre barn i barnehagen tidlig.

Ja, det jeg mener er at når man har gjort det lenge nok så blir det på en måte en vane, vi må lage mat så da gjør man jo det, så nå føler jeg at det har blitt en del av, av på en måte hverdagen da.

- Fokusgruppeintervju med matansvarlige, deltaker 5

Barnehageansatte i B1 beskrev at arbeidet med prosjektet FORB hadde blitt en rutine i deres hverdag. Deltakerne i fokusgruppeintervjuet med barnehageansatte i B1 fortalte at uansett hvor hektisk dagene var klarte de å lage mat, og forklarte at matlagingen hadde blitt en rutine. Samarbeid og kommunikasjon mellom ansatte ble og nevnt som viktig for gjennomføringen. Når en person hadde ansvar for matlagingen, var de andre ansatte oppmerksom på dette og hjalp enten til med matlagingen eller tok ekstra ansvar for barna.

Jeg tenker samarbeidsvilje, for det er det med at det største problemet er ofte at sånn som du sier at man er litt lite bemannet når man driver å lager mat. Så er det veldig viktig at man har samarbeid mellom basene og at man kan på en måte kommunisere og at hvis man sliter litt så kommer de andre å hjelper til og sånt...

- Fokusgruppeintervju med barnehageansatte i B1, deltaker 2

Resultatene viste at maten hadde blitt sunnere etter at prosjektet FORB ble satt i gang, og eksempler på hva som ble servert før var pannekaker, grillpølser med ris eller pasta, pølsegryste og posesupper. Deltakerne kunne også fortelle at på travle dager der man ikke

klarte å servere det som var planlagt ble det likevel servert sunn mat. Dette var ikke tilfellet før. I fokusgruppeintervjuet med matansvarlige kunne en deltaker fortelle følgende:

Kvaliteten var dårlig! Jeg kan si som mamma at jeg ikke ville at mine barn skulle spise sånn. Også vi for eksempel ehm, vi hadde mat to ganger i løpet av uke, så to ganger i løpet av uka barna spiste sånn pølse ketchup ris, pølse ketchup grønnsaker, pølse... eller ikke pølse men makaroni og posesuppe. Så det var ikke ordentlig mat synes jeg.

- Fokusgruppeintervju med matansvarlige, deltaker 3

4.3 Ytre, negative rammefaktorer

Ytre, negative rammefaktorer omhandler hvilke faktorer som bidro negativt, men også hvilke negative erfaringer deltakerne hadde knyttet til gjennomføringen av prosjektet FORB (Tabell 5).

At barna ikke alltid likte maten som ble servert, var en utfordring som ble beskrevet av barnehageansatte, matansvarlige og seksjonslederne. Denne oppfatningen var spesielt knyttet til fokusgruppeintervjuet med barnehageansatte i B2, der barnehageansatte fortalte at nesten ingen av barna likte noe av det som ble servert fra menyene. De forklarte at de kastet store mengder mat og til slutt valgte de å ikke følge menyene. De lagde heller sine egne menyer og oppskrifter basert på innkjøpslisten og hva barna likte. I de andre fokusgruppeintervjuene ble det gitt uttrykk for at det ofte bare var noen få som ikke likte maten.

...Vi kastet så mye mat at, altså, jeg til slutt sa stopp, fordi jeg får så vondt i hjertet. Så vi gjorde og en egen meny ut i fra det. Vi tok det barna likte, og så har vi enda fulgt det vi får lov til å kjøpe, men gjort om det litt. Vi har tilpasset litt. Og liksom, det her liker den barnegruppen vi har nå, og det der liker den barnegruppen vi har hatt da, og så har vi liksom tilpasset det ut i fra, i stedet for å følge den slavisk.

- Fokusgruppeintervjuet med barnehageansatte i B2, deltaker 1

Menyene ble som tidligere nevnt, beskrevet som positivt for gjennomføringen av prosjektet FORB, men det var også utfordringer knyttet til disse. Deltakerne påpekte at det var forskjell mellom ett- og femåringer, og at oppskriftene burde vært alderstilpasset. Utskiftninger av menyene ble også trukket frem som en utfordring. Nye retter ble sett på som tidkrevende å

lage. Barnehageansatte og matansvarlige fortalte at de måtte servere samme rett flere ganger før barna likte den, og at utskiftning av menyene derfor var en utfordring. I

fokusgruppeintervjuet med matansvarlige kunne en deltaker fortelle

*...enkelte barn er seriøst sånn at de brekker seg liksom når de får ting i munnen som de ikke liker da, og det er sånn ja men de skal smake ting 18 ganger før at smaksløkene blir vant til det, men ungen får jo.. kommer til å få traumer av det her liksom, så bare sånn "yes nå funker blomkålsuppa" liksom og så *knips* er det ny meny igjen! Og da skal man begynne med ny mat og da er det bare sånn nei nå fortsetter vi med den blomkålsuppa...*

- Fokusgruppeintervju med matansvarlige, deltaker 1

En annen utfordring som ble nevnt var inkludering av barn i matlagingen. Dette ble forklart med at mange kjøkken var uegnet for barn, og at riktig utstyr ikke var tilgjengelig.

Resultatene viste at barnehageansatte og matansvarlige var redd for at barna skulle skade seg på kjøkkenet, samtidig som de skulle få maten ferdig til rett tid. Barnehageansatte og matansvarlige kunne fortelle at inkludering av barn i matlagingen ble sett på som stressende.

På grunn av grunnbemanningen kunne deltakerne fortelle at den som skulle lage mat kunne bli nødt til å ta med seg opp til seks barn på kjøkkenet. Deltakerne fortalte at grunnet grunnbemanningen, kunne den som skulle lage mat måtte ta med seg opp til seks barn på kjøkkenet. På dager med sykdom blant barnehageansatte ble inkludering av barn i matlagingen sett på som et stort problem. Deltakerne fortalte at det var ønskelig med veiledning og kurs i hvordan inkludere barn i matlagingen, da de var usikre på hvordan barna burde inkluderes.

Altså det er jo slitsomt og litt stressende og når du har liksom.. ja seks-syv tre-åringene da, så du må på en måte ha øynene på alle i tillegg til at du skal følge en oppskrift i tillegg til at du skal lage den maten ferdig, og det er varme og det er skarpe kniver...

- Fokusgruppeintervju med matansvarlige, deltaker 5

Deltakerne i fokusgruppeintervjuet for barnehageansatte i B2 kunne fortelle at før prosjektet FORB ble implementert fikk barna ta del i å bestemme hva som skulle lages, og barna fikk være med de ansatte på butikken for å velge ut råvarer. De uttrykte utfordringer med å inkludere barna i selve matlagingen, og forklarte at inkludering av barn ble derfor vanskeligere etter at de fikk ferdige menyer og maten levert på døra.

Da var jo barna med, de var jo delaktig i den prosessen. Fikk følge med til butikken, får vite hvor mye det koster, altså det ble som en lengre prosess. Og oftest de barna som ble valgt ut da var jo de som på en måte fikk hjelpe til på kjøkkenet, men vi, på den avdelingen vi jobber så har vi veldig lite kjøkken. Det er vanskelig for oss å inkludere barna. Ehh, men vi følte at det ble mer, at barna spiste mer da. For det var liksom, det var så spennende å følge med å kjøpe maten, og liksom hele den prosessen, at liksom “så nå skal vi ha to poteter”, og så fikk de velge ut to poteter...

- Fokusgruppeintervju med barnehageansatte i B2, deltaker 1

Bemanning ble nevnt som en utfordring knyttet til å implementere prosjektet FORB i barnehagen. Det ble forklart som utfordrende å forlate avdelingen for å lage mat, da de gjenværende ansatte fikk ansvar for flere barn per voksen. Når det i tillegg var sykdom på avdelingen måtte de ofte ty til enklere løsninger.

...men i blant så er det noen som er syk, og så er det liksom kaos, og så er det bare at det vi som jobber opplever at vi må bare få dagen til å fungere, og da velger vi mat som vi kan gjøre enkelt på en måte...

- Fokusgruppeintervju med barnehageansatte i B1, deltaker 1

Deltakerne uttrykte at de som innførte prosjektet FORB i Bydel St. Hanshaugen hadde dårlig innsikt i en barnehagehverdag. De mente beslutningstakerne ikke forsto hvor mange arbeidsoppgaver barnehageansatte skulle gjennomføre, og at det som så bra ut i teorien nødvendigvis ikke fungerte i praksis. Deltakerne kunne fortelle at de ofte fikk prosjekter som omhandlet andre temaer “slengt etter seg”. Språkutvikling og mobbing ble trukket frem som eksempler på andre temaer barnehageansatte mente var viktig. Barnehageansatte forklarte at mat og matlaging var viktig, men ga uttrykk for dette kunne stjele tid fra andre temaer de mente var viktigere, samt tid fra barna.

Altså det er jo sånn at vi får slengt på oss nye ting hele tiden, “åh nå skal dere jobbe med grønne tanker, glade barn” og jeg vet ikke om du har hørt om det “også skal dere jobbe med dette og dette og dette, og fokuset skal være her og så skal dere det og så skal dere på kurs og så skal dere begynne å snakke om det”... ...men da tenker jeg litt sånn at da må vi velge å prioritere skal vi bruke masse tid på mat og da ikke kan jobbe med alle de andre tingene vi

får kasta på oss eller skal vi lage mat kjempekjapt og greit sånn som det funker for oss og så har vi tid til å gå igjennom alt det andre vi skal i løpet av en dag eh for det er jo ikke det at ikke mat er viktig....

- Fokusgruppeintervju med barnehageansatte i B2, deltaker 2

Matlagingen ble beskrevet som tidkrevende og stressende. Ernæringsrådgiveren hadde beregnet hvor lang tid det ville ta å lage oppskriftene på menyene, men deltakerne mente at denne tiden sjeldent stemte når barnehageansatte skulle lage maten. Oppskriftene måtte ofte doubles eller tredobles. Noen av oppskriftene ble forklart som utfordrende å lage til mange, og barnehageansatte tydde derfor til enklere retter. I B2 kunne de fortelle at maten tok lang tid å lage, noe som innebar at en eller flere ansatte var borte fra barna i opptil to- tre timer. Barnehageansatte i B1 fortalte også om utfordringer knyttet til bemanning. De mente maten stjal tid bort fra barna, og følte de burde vært et annet sted når de stod på kjøkkenet. Deltakerne uttrykte behovet for en kjøkkenassistent eller kokk som kunne ta seg av arbeidet med matlagingen, slik at de barnehageansatte kunne fokusere på den pedagogiske delen med å lære barna om mat.

*...så hadde det vært utrolig *legger trykk på utrolig* stor hjelp om en voksen hadde hatt det som sin, sin oppgave og at det ikke hadde gått ut over alt relasjonsarbeidet som skal foregå. Og nå med tilvenning og mye trøste og bære. Stå å røre i gryten.*

- Fokusgruppeintervju med seksjonslederne, deltaker 3

En av deltakerne i fokusgruppeintervjuet for seksjonslederne fortalte at samtidig som prosjektet FORB ble satt i gang ble Mattilsynets regelverk for kjøkken i barnehager strammet inn, og at de samme reglene for kjøkken på en restaurant gjelder for et kjøkken i en barnehagen. På grunn av dette hadde flere kjøkken blitt stengt, noe som førte til at barnehageansatte ikke fikk lov til å lage mat der. I slike tilfeller måtte barnehagen låne kjøkken andre steder, fra for eksempel skoler. I tillegg var det forskjeller innad i barnehagene fra avdeling til avdeling. Noen kjøkken hadde dårlig kokeplass, andre manglet stekeovn og flere barnehager hadde dårlig lagrings- og fryseplass. I slike tilfeller måtte noen avdelinger låne andre avdelinger sine kjøkken. Masterstudentene spurte seksjonslederne, matansvarlige og barnehageansatte hvilke råd de ville gitt andre bydeler ved implementering av et lignende prosjekt. Et av svarene omhandlet viktigheten av kartlegging av kjøkkenfasilitetene i

barnehagene, da de forklarte at man var avhengig av gode kjøkkenfasiliteter for å satse på mat i barnehagen.

Jeg tenkte bare at noen ganger så begynner man kanskje et prosjekt uten å se på liksom hva er.. hvor skal vi gjøre dette prosjektet, for noen har jo ikke kjøkken som er egna for å lage mat i det hele tatt. Vi hadde jo ingen.. altså halvparten av kjøkkenene i vår barnehage er jo ikke lov å.. fra Mattilsynets sin side.. altså de kom å sjekket.. vi har ikke lov å lage mat der, så det var jo sånn.. okey.. så de begynner jo et prosjekt, også er det sånn men hvor skal vi lage maten da.

- Fokusgruppeintervju med matansvarlige, deltaker 5

Resultatene viste at det ikke var en rutine for å informere nye barnehageansatte om prosjektet FORB. Under fokusgruppeintervjuet med barnehageansatte i B1, der de fleste hadde jobbet i barnehagen i underkant av 2 år, fremkom det at deltakerne ikke visste at barnehagen var en del av prosjektet. Deltakerne fortalte at kunnskaper og ferdigheter knyttet til matlaging varierte mellom de ansatte i barnehagen, og uttrykte videre behov for trening og opplæring i matlaging, samt inkludering av barn i matlaging. Barnehageansatte mente prosjektet hadde hatt en brå oppstart med lite informasjon og opplæring.

*Jeg tror at opplæringen er det viktigste før man kaster ut et prosjekt. Før vi fikk det kom noen å snakket om det, så på mandag nå er det dette her at vi fikk liksom ingen opplæring vi ble ikke invitert til noe kjøkken og prøvd å lage maten først, uten at det ble her og man fikk en oppskrift, så okey.. *ler* og ja.. opplæringen tror jeg er det viktigste. Og kanskje fortelle litt mer hvorfor grunnen er som den er, for det var sånn ti minutter snakk hvorfor dette her prosjektet skal begynne og så var det her er papirene.*

- Fokusgruppeintervju med barnehageansatte i B2, deltaker 1

På spørsmålet om hvilke råd deltakerne ville gitt dersom andre skulle implementert et liknende prosjekt svarte de barnehageansatte i B1 at å begynne i det små, med eksempelvis å servere mat en dag i uka, kunne være en god ide. De forklarte at man på denne måten lettere kunne skape rutiner som passet for den enkelte barnehagen. Barnehageansatte i B2 fortalte at gjennomføring av prosjektet kunne vært enklere dersom man serverte varm mat hver dag, for dette ville skapt faste rutiner for barna.

Resultatene viste at barnehageansatte i B2 opplevde at de ikke ble lyttet til. Da de uttrykte sine utfordringer til matansvarlig eller ernæringsrådgiveren, opplevde de at disse ikke ble tatt på alvor, da ingen fulgte dette opp.

*Greia er det at matansvarlig i barnehagen her er jo, har jo de samme erfaringene som oss, men får jo bare beskjed fra øvrige hold skulle jeg til å si om hva som er reglene, så, det er jo ingen som egentlig følger opp mer, fordi at den som gir oss beskjed videre sier jo også at «jeg forstår jo at det går ikke, men jeg sier bare hva jeg har fått beskjed om å si *ler*».*

- Fokusgruppeintervju med barnehageansatte i B2, deltaker 2

Resultatene viste at foreldrene var positive til prosjektet FORB og forsto at matlagingen var tidkrevende for barnehageansatte, men de var ikke utelukkende positiv til mattilbudet. Seksjonslederne forklarte at foreldrene hadde varierte tanker om mattilbudet i barnehagene, og at det kunne bli mye brødmat. I intervjuet med foreldrene var deltakerne fornøyde med mattilbudet, men en deltaker i B1 syntes det til tider ble mye av de samme rettene og brødsriver. Denne personen påpekte at det kunne være “en fallgruve” å kun servere det barna likte, og ikke prøve nye matretter. I B2 var det også en forelder som påpekte at det til tider ble mye brødmat og havregrøt. I tillegg til dette kom det frem at foreldrene i B2 ikke hadde fått informasjonshefte om matpakker.

Men min erfaring, nå har jo jeg vært litt vekk med graviditet og sånn, men jeg synes ofte at det er brødsriver, så er det solsuppe og matmuffin.

- Fokusgruppeintervju med foreldre i B1, deltaker 1

4.4 Indre, negative rammefaktorer

Indre, negative rammefaktorer omhandler hvilke faktorer som bidro negativt, og hvilke negative erfaringer deltakerne hadde knyttet til gjennomføringen av prosjektet FORB (tabell 5).

De ansatte i barnehagen fortalte at de selv, eller andre ansatte i deres barnehage, manglet matlagingskunnskaper og -ferdigheter. På bakgrunn av ferdigheter og kunnskaper oppsto det utfordringer da tiden barnehageansatte brukte på å lage maten varierte avhengig av hvem som lagde den. Resultatene viste at deltakere med dårlige matlagingsferdigheter måtte få hjelp,

eller stille spørsmål til andre barnehageansatte når de skulle lage mat. Dette forklarte deltakerne som stressende da de hadde ansvar for barna. Seksjonslederne fortalte at den samme retten kunne se helt ulik ut avhengig hvem som hadde lagd den, til tross for at samme oppskrift ble brukt. En barnehageansatt kunne fortelle følgende:

*Også er det jo forskjell på oss voksne og da, jeg for eksempel kan ikke lage mat, er ikke noe flink til det, og det er jo et par ganger hvor jeg har lagd supper for eksempel og smakt på det før jeg har servert det og tenkt at det her forstå jeg hvis de ikke vil spise *latter* så det blir jo sånn inn på en sånn greie man skal lage mat.*

- Fokusgruppeintervju med barnehageansatte i B2, deltaker 2

Resultatene viste at negative holdninger og lav interesse for mat og matlaging hos barnehageansatte førte til ansatte som ikke var motivert til å lage mat. Deltakerne fortalte at ansatte i barnehagen hadde mange arbeidsoppgaver. Enkelte forstod ikke hvorfor man skulle bruke mye tid på mat og matlaging i barnehagen, og noen mente at andre temaer var like viktig eller viktigere å fokusere på. Det var store forskjeller i holdninger hos ansatte i B1 og B2. De ansatte i B1 var positiv til at matlagingen var en del av hverdagen, mens ansatte i B2 var negativ til prosjektet FORB da de opplevde det som krevende.

*Det er hos meg for eksempel...for det er tidligvakten som lager maten.... Men det er en ansatt som hele tiden, hvis h*n er tidligvakt, skifter vakt dersom det er varmmat. Uansett, denne person kan egentlig lage mat, fordi den gjorde det noen ganger og den var god...*

- Fokusgruppeintervju med matansvarlige, deltaker 3

En annen deltaker kunne fortelle følgende:

De som ikke er noe glad i å lage mat, de synes ikke noe om det prosjektet egentlig. Det er for mye stress. De føler på en måte at de ikke strekker til da. De bruker for lang tid...

- Fokusgruppeintervjuet med seksjonslederne, deltaker 4

Deltakerne fortalte at det er uenigheter knyttet til hvilke rutiner og regler som skulle ligge til grunn når barna skulle inkluderes i matlagingen, og at dette kunne skape diskusjoner. Dette handlet spesielt om bruk av utstyr, og et eksempel på dette gikk på om barna skulle bruke smørkniver eller skarpe kniver til å kutte grønnsaker. Resultatene viste også at det var

uenigheter blant de ansatte knyttet til hvilke oppskrifter som skulle brukes og hvilken mat som skulle bestilles, da menyene ikke ble fulgt slavisk.

Matsvinn var et annet tema som gjennom resultatene fremkom som en utfordring. Deltakerne fortalte at ved introduksjon av nye retter kunne det ta tid før barna lærte seg å like maten, og at det i den forbindelse ofte ble mye matsvinn. Seksjonsledere, matansvarlige og barnehageansatte fortalte at mye matsvinn var noe de ikke ønsket. De samme deltakerne kunne fortelle at dette skapte utfordringer med å følge menyene slik det var ment.

*...fordi det, jeg fikk også, jeg fikk også helt sjokk *legger trykk på ordet "sjokk"* når jeg veide *ler* opp, eller vi fikk veiingen til miljøfyrtårn og så skal du liksom forklare at matavfallet har blitt ganger tre omtrent. Ehh, det er ganske, det er, det var ehh, og det tror jeg ikke bare handler om potetskrell og gulrøtter som må skrelles *ler**

- Fokusgruppeintervju med seksjonslederne, deltaker 5

Gjennom fokusgruppeintervjuene med foreldrene i B1 og B2 viste det seg at deltakerne hadde lite kjennskap til prosjektet FORB. Resultatene viste at de foreldrene som hadde hatt barn i barnehagen fra 2015 hadde fått informasjon om prosjektet ved prosjektets start. Etter dette hadde informasjon om prosjektet til foreldrene uteblitt. Foreldrene fortalte at de ønsket informasjon om hvilken mat barna hadde spist i barnehagen. Resultatene viste at det ikke var en rutine knyttet til å informere foreldrene om dette, og at de ulike avdelingene og barnehagene gjennomførte ulik praksis, der noen informerte foreldrene, mens andre utelot det. Sistnevnte var tilfelle i B2. Foreldrene i B2 fortalte at de antok at barnehageansatte ikke ønsket å opplyse om hvilken mat som skulle serveres den kommende uken, da de hadde erfart at det ikke alltid var den maten som var planlagt, som faktisk ble servert.

Nei jeg husker at første eller andre menyen vi fikk så var det foreldre som var sånn "Åh kan vi få kopi på menyen", og da ga vi det til dem som ønsket det, men sånn etter det så tror jeg kanskje at vi har vært litt dårlige på å fortelle hva vi skal spise, hva det er på menyen at vi liksom har på en måte kanskje ikke orket så mye, ja det går i rutiner på en måte hvis vi har varmmat og så har vi kanskje ikke skrevet til foreldrene hva vi spiser, eeh så det kan jo vi bli bedre på, men at..

- Fokusgruppeintervjuet med barnehageansatte i B2, deltaker 1

Et av delmålene for prosjektet FORB var “Øke kunnskap hos foreldre i forhold til egnet innhold i matpakke”. Dette skulle gjennomføres ved å gi foreldrene en brosjyre med informasjon om hvordan en næringsrik og sunn matpakke kunne se ut. I fokusgruppeintervjuene kom det frem at foreldrene fikk informasjonsheftet om matpakker ved prosjektets oppstart. Resultatene viste at de senere tilkomne foreldrene ikke så ut til å ha mottatt brosjyrene. Både foreldre og barnehageansatte fortalte at barnehageansatte oppfordret foreldrene til sunne matpakker, men hvilken informasjon som ble gitt, fremkom ikke i fokusgruppeintervjuene. Både seksjonslederne og matansvarlige fortalte at matpakkene hadde blitt sunnere de siste årene.

Som tidligere nevnt viste det seg at hvor nøyaktig menyene ble fulgt varierte fra barnehage til barnehage. Menyene ble sett på som forslag av seksjonslederne, matansvarlige og barnehageansatte. Resultatene viste at hvor store endringer som ble gjort knyttet til menyene varierte, og at barnehagene gjorde de endringene som de mente var nødvendig for dem. En deltaker forklarte problematikk med menyene:

At vi brukte den slavisk i starten, men endte opp med å kaste, spesielt når det var grønnsaker. Altså barna plukket ut, altså de spiste fiskekaker eller fisk eller hva det enn skulle være, grønnsaker, det dytta de unna, og det går i søpla, til slutt, alt. Og da følte vi at vi bruker tid på noe ikke barna vil ha i det hele tatt, så vi endte opp med å lage litt våre egne menyer da. Og da blir det ikke en del av prosjektet sånn sett. Med tanke på at det skal være økologisk og alt sånn etter den oppskriften da. Så det endte jo opp med. Altså grøt elsker de, så vi har vært mer på grøt. Havregrøt. Og så ehh, makaroni og sånn, men grønnsaker, det, det har de alltid, selv om vi har prøvd å mose det til og med, blendet det...

- Fokusgruppeintervju med barnehageansatte i B2, deltaker 4

Det var også ulik praksis knyttet til hva ansatte gjorde når barna ikke likte maten. I noen barnehager fikk ikke barna annen mat dersom de ikke likte det som ble servert, og måtte vente til neste måltid med å spise. I andre barnehager fikk barna alltid erstatningsmat dersom barna ikke likte maten. Erstatningsmaten var enten brød eller knekkebrød. B1 og B2 hadde ulik praksis på hvordan de praktiserte dette. I B1 fikk ikke barna annen mat hvis de ikke likte den. Barnehageansatte fortalte at det alltid var noen unntak, men at de fleste barna spiste maten som ble servert. I denne barnehagen hadde barnehageansatte plukket ut oppskriftene som fungerte for dem, og satt sammen egen meny:

Mhm. Og så er det bra at det, det er en meny der vi kan velge ut selv hva som fungerer for oss da. At vi ikke. Selv om de helst vil at vi skal bytte til den høstmenyen så har vi valgt å beholde en ting fra den forrige fordi det er så populært her.

- Fokusgruppeintervju med barnehageansatte i B1, deltaker 4

I B2 fortalte barnehageansatte at når varmretter ble servert spiste et fåtall av barna maten, og barnehageansatte endte alltid opp med å servere erstatningsmat. Her fortalte barnehageansatte at oppskriftene de fikk tilsendt overhode ikke fungerte. Samtidig fortalte de ansatte i denne barnehagen at barna var klar over at de fikk brød eller knekkebrød med en gang de ikke ønsket å spise varmmaten, og at flere barn kanskje hadde spist varmmat dersom de ikke hadde fått erstatningsmat. På noen avdelinger hadde de droppet å servere grønnsaker, da de fortalte at dette gikk i søpla.

...Vi har gitt opp nesten hos oss på en måte. Så vi lager sånn, sånn som du sier, rene ting. Bare fiskekaker, fordi grønnsakene vet vi går i søpla, bare makaroni uten noe til, for det spiser de.

- Fokusgruppeintervju med barnehageansatte i B2, deltaker 5

Moderator stilte et direkte spørsmål til seksjonslederne, matansvarlige og barnehageansatte om de kjente til retningslinjene for mat og måltider i barnehagen. Det som kom frem fra fokusgruppeintervjuene var at kun seksjonslederne kjente til innholdet i retningslinjene, men det gjorde ingen matansvarlige eller barnehageansatte.

Tabell 6

Oversikt over erfaringer, samt hemmende og fremmende faktorer knyttet til hoved- og delmålene for prosjektet «Friske og raske barnehager»

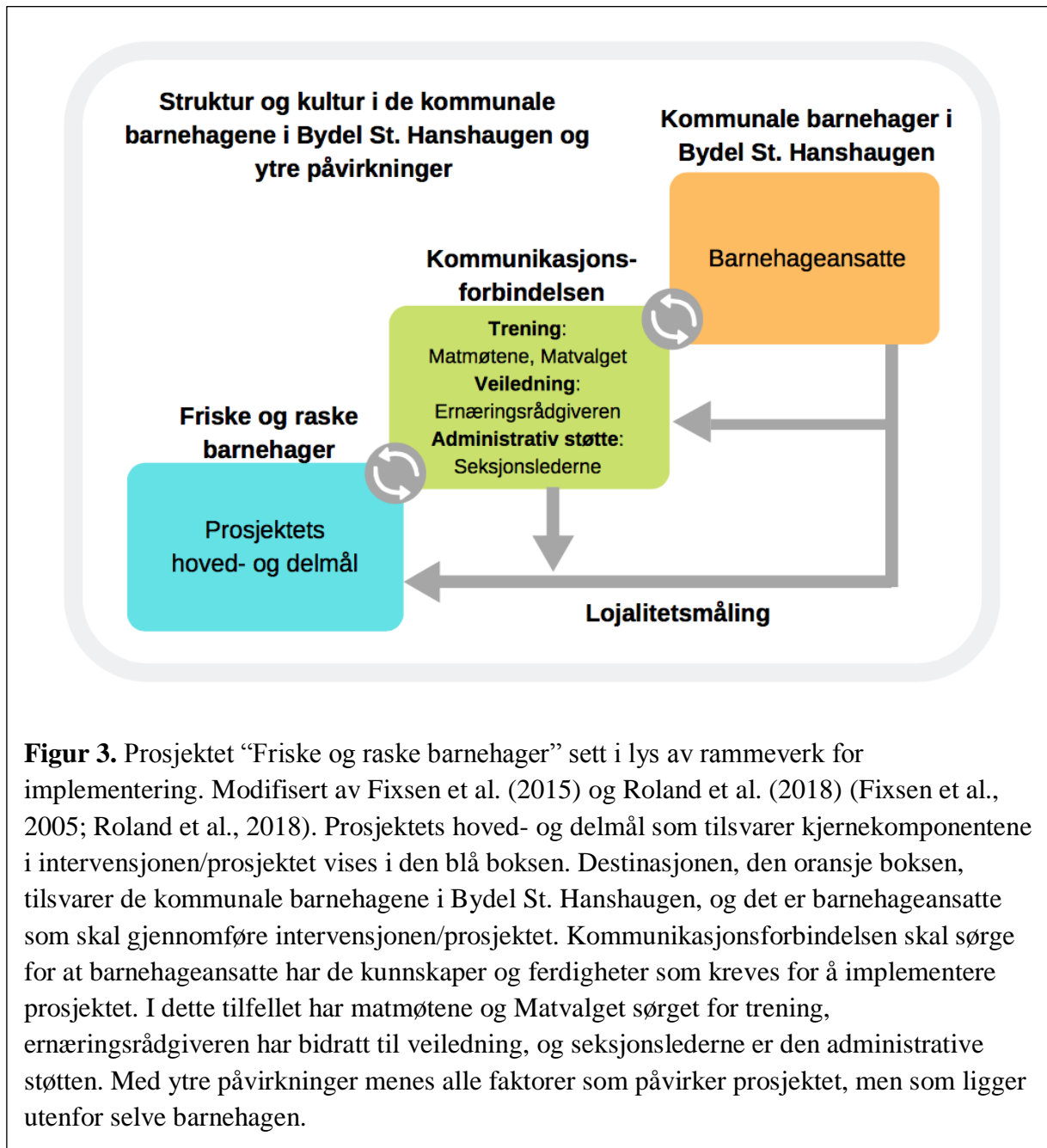
	Mål	Resultater
Hovedmål	I de kommunale barnehagene i Bydel St. Hanshaugen skal barn spise fullverdige måltider med god smak i tråd med helsemyndighetenes anbefalinger, hver eneste dag.	<p>Erfaring:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Barna etterspurte mat de hadde fått i barnehagen hjemme • Barna spiste mat i barnehagen som de ikke spiste hjemme • Foreldrene var generelt positiv, men mente i noen tilfeller at barnehagene serverte mye av den samme maten • Økt matsvinn førte til at menyene ikke ble fulgt slik som de var ment <p>Fremmer:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ernæringsrådgiveren, menyene, oppskriftene og innkjøpslistene bidro til at barnehagene serverte sunn mat • Matansvarlige bidrar til at prosjektet følges <p>Hemmer:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Når barna ikke liker maten, spiser de ikke maten som blir servert • I noen tilfeller serveres ofte brød og knekkebrød når barna ikke liker maten • Mangelfulle matlagingsferdigheter kunne føre til at barna ikke likte maten som ble servert
Delmål	Styrke ferdighetene og kunnskapene til de ansatte i barnehagene i forhold til mat og matlaging	<p>Erfaring:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Barnehageansattes kunnskaper og ferdigheter var styrket etter prosjektets start, men det var fortsatt behov for å styrke kunnskapene og ferdighetene ytterligere • Barnehageansatte med gode kunnskaper og ferdigheter kunne hjelpe de som ikke hadde tilstrekkelige kunnskaper og ferdigheter <p>Fremmer:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ernæringsrådgiveren <p>Hemmer:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ikke tilstrekkelig trening og veiledning • Utskiftning av barnehageansatte
	Inkludere de ansatte i barnehagene til å bli med på å finne løsninger på utfordringene	<p>Fremmer:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Matmøtene fungerte som en god kommunikasjonskanal mellom matansvarlige og ernæringsrådgiveren • Ernæringsrådgiveren ble beskrevet som imøtekommende og lyttet på tilbakemeldinger, samt hjalp ved behov <p>Hemmer:</p>

	<ul style="list-style-type: none"> Noen barnehageansatte opplevde å ikke bli lyttet til av ernæringsrådgiveren
Utarbeide enkle rutiner som sikrer kvalitet i forhold til planlegging, innkjøp og tilberedning av mat	<p>Fremmer:</p> <ul style="list-style-type: none"> Menyene, oppskriftene, innkjøpslistene og bestilling av mat på nett Samarbeid bidro til å skape gode rutiner Tilpasninger til de enkelte barnehagene var nødvendig for å skape rutiner Seksjonsledernes bidrag <p>Hemmer:</p> <ul style="list-style-type: none"> Uenigheter mellom ansatte kunne bidra til utfordringer Utfordringer knyttet til å følge menyene Utfordringer knyttet til bemanning
Utnytte tid og penger bedre	<p>Erfaring:</p> <ul style="list-style-type: none"> Hektisk og stressende barnehagehverdag førte til at det var utfordrende å bruke tid på matlaging <p>Fremmer:</p> <ul style="list-style-type: none"> Ernæringsrådgiveren, menyene, oppskriftene, innkjøpslistene og bestilling av mat på nett førte til bedre utnyttelse av tid og penger
Inkludere barn i matlagingen	<p>Erfaring:</p> <ul style="list-style-type: none"> Der det var utfordringer knyttet til å inkludere barna i matlagingen, brukte barnehageansatte mat som en pedagogisk arena på andre måter <p>Hemmer:</p> <ul style="list-style-type: none"> Behov for opplæring og kursing Utilstrekkelige kjøkken Utfordringer knyttet til bemanning
Øke kunnskap hos foreldre i forhold til egnet innhold i matpakke	<p>Erfaring:</p> <ul style="list-style-type: none"> Matpakkene hadde blitt sunnere etter prosjektets start <p>Fremmer:</p> <ul style="list-style-type: none"> Barnehageansatte oppfordret foreldrene til sunne matpakker <p>Hemmer:</p> <ul style="list-style-type: none"> Matpakkeskjemaene hadde ikke blitt utdelt siden prosjektets start

5.0 Diskusjon

For å belyse problemstillingen og forskningsspørsmålene vil resultatene diskuteres opp mot tidligere forskning og modellen RFI. Diskusjonen er delt opp etter de ulike hoved- og delmålene til prosjektet FORB. Det var dessuten nødvendig å diskutere ledelse og kjøkkenfasiliteter i egne kapitler da disse ikke tydelig gikk inn under noen av delmålene, men ble ansett som viktige faktorer i implementeringen av prosjektet. Avslutningsvis vil det foretas en diskusjon av metoden, utvalget og analyseprosessen.

I denne masteroppgaven ble brukere, barnehageansatte, matansvarlige og seksjonslederens erfaringer med implementeringen av et helsefremmende ernæringsprosjekt i Bydel St. Hanshaugen undersøkt. Hovedfunn knyttet til erfaringer med implementeringen av prosjektet FORB var at mattilbudet hadde blitt sunnere, barna ble inkludert i mat og måltider på ulike måter og foreldrene var generelt positive til prosjektet, men hadde noen kommentarer på hva som kunne forbedres. Videre undersøkte masterstudentene hva som opplevdes som fremmede for implementeringen av prosjektet, med fokus på prosjektets hoved- og delmål. Resultatene viste at rutiner, samarbeid, lokale tilpasninger, kunnskaper og ferdigheter om mat og matlaging, matmøtene, menyene, innkjøpslistene, matbestilling på nett og ernæringsrådgiveren, var faktorer som ble trukket frem som viktig for gjennomføringen av prosjektet. Det siste forskningsspørsmålet omhandlet hva som opplevdes å være hemmende for implementeringen av prosjektet, med fokus på prosjektets hoved- og delmål. Her viste resultatene at mangel på kunnskaper og ferdigheter, utfordringer med bemanning, tidspress, utilstrekkelige kjøkkenfasiliteter, behov for opplæring og at barna ikke likte maten var faktorer som opplevdes hemmende på implementering av prosjektet. Resultatene viste dessuten en forskjell i gjennomføring av prosjektet i B1 og B2, der prosjektet fungerte best i førstnevnte barnehage. Uavhengig av hvor godt prosjektet fungerte i de ulike barnehagene, ble likevel de samme erfaringene, samt fremmede og hemmende faktorene for implementeringen av prosjektet trukket frem.



Figur 3. Prosjektet “Friske og raske barnehager” sett i lys av rammeverk for implementering. Modifisert av Fixsen et al. (2015) og Roland et al. (2018) (Fixsen et al., 2005; Roland et al., 2018). Prosjektets hoved- og delmål som tilsvarer kjernekomponentene i intervensjonen/prosjektet vises i den blå boksen. Destinasjonen, den oransje boksen, tilsvarer de kommunale barnehagene i Bydel St. Hanshaugen, og det er barnehageansatte som skal gjennomføre intervensjonen/prosjektet. Kommunikasjonsforbindelsen skal sørge for at barnehageansatte har de kunnskaper og ferdigheter som kreves for å implementere prosjektet. I dette tilfellet har matmøtene og Matvalget sørget for trening, ernæringsrådgiveren har bidratt til veiledning, og seksjonslederne er den administrative støtten. Med ytre påvirkninger menes alle faktorer som påvirker prosjektet, men som ligger utenfor selve barnehagen.

5.1 Oppsummering av resultater

5.2.1 Hovedmål: I de kommunale barnehagene i Bydel St. Hanshaugen skal barn spise fullverdige måltider med god smak i tråd med helsemyndighetenes anbefalinger, hver eneste dag

Mattilbudet i de kommunale barnehagene i Bydel St. Hanshaugen var av varierende kvalitet før prosjektet FORB ble satt i gang (Vedlegg 13). Prosjektets hovedmål var derfor at barn i de

kommunale barnehagene i Bydel St. Hanshaugen skulle spise fullverdige måltider med god smak i tråd med helsemyndighetenes anbefalinger, hver eneste dag. Det fremkom av resultatene at det var utfordringer med prosjektet, spesielt med tanke på matlagingen. Forskning tyder på at ved intervensjoner i barnehager klarer man sjeldent å implementere alt som planlegges (Matwiejczyk et al., 2018), og det er dessuten urealistisk å forvente at implementeringen skal være perfekt (Durlak & DuPre, 2008). Til tross for en rekke utfordringer kunne deltakerne fortelle at maten i barnehagen hadde blitt sunnere etter at prosjektet ble innført. Dette støttes opp av litteraturen som viser at intervensjoner i barnehagen med fokus på mat og ernæring ofte oppnår positive og ønskede effekter (Weihrauch-Blüher et al., 2018; Sisson, Krampe, Anundson & Castle, 2016; Matwiejczyk et al., 2018; Mikkelsen et al., 2014).

Videre påpekte foreldrene at prosjektet ville hatt større betydning på steder med mindre ressurssterke foreldre med et mer usunt kosthold, da de anså sitt eget kosthold som relativt sunt. De mente derfor at barna etablerte gode matvaner hjemme. Det ble ikke foretatt en undersøkelse av kostholdet til foreldrene eller barna i Bydel St. Hanshaugen i dette masterprosjektet. Det er derfor ikke mulig å si noe sikkert omkring dette. Det bør likevel påpekes at i en nordisk rapport fra 2011 så man at under 1 % av den nordiske befolkningen fulgte kostrådene, og kun 24 % av nordmenn hadde et kosthold som ble ansett som sunt (Rasmussen et al., 2012). Det er ikke mulig å trekke noen slutninger angående kostholdsvanene til foreldrene i Bydel St. Hanshaugen basert på dette. Det kan godt være at foreldrene i Bydel St. Hanshaugen hadde gode kostvaner og ga barna sine sunn mat i henhold til kostrådene hjemme. For å si noe sikkert om dette kreves det mer forskning. Likevel kan det argumenteres for at prosjekter som FORB kan ha en betydning for barns kosthold, da mange av barnets måltider konsumeres i nettopp barnehagen (Helland et al., 2019). Til tross for at foreldrene mente prosjektet og maten i barnehagen ikke hadde avgjørende påvirkning på barnas kostholdsvaner, uttrykte de det som positivt at de kunne spille videre på barnehagens praksis, med tanke på mat, ved måltidssituasjoner hjemme. At det er en pedagogisk sammenheng mellom praksis i barnehagen og praksis i hjemmet er en fordel, og man ser at ved helsefremmende tiltak i barnehagen har samarbeid mellom foreldre og barnehagen en betydning for utfallet (Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi KU, 2013).

Som tidligere nevnt hadde maten, ifølge deltakerne av dette masterprosjektet, i de kommunale barnehagene i Bydel St. Hanshaugen blitt sunnere etter prosjektstart. For at den

sunne maten skal ha en betydning for barnas helse er man likevel avhengig av at barna faktisk spiser den. Under fokusgruppeintervjuet med barnehageansatte i B2 kom det frem at en stor utfordring var at mange barn ikke likte rettene på menyene, og derfor ikke spiste maten som ble servert. Dette kan være hemmende for oppnåelsen av hovedmålet, da barna ikke spiste det ernæringsrådgiveren hadde foreslått. Dette ble ikke beskrevet som et problem i de andre barnehagene, der det ofte bare var enkelte barn som ikke likte maten. Det er vanskelig å si hva som var årsaken til at barna i B2 ikke likte maten som ble servert. Forskning tyder på at barn må smake en matvare eller matrett 10-15 ganger før barnet lærer å like den (Scaglioni et al., 2018). Tilbys barn samme type mat flere ganger er det sannsynlig at barna vil lære seg å like maten etterhvert (Wardle, Herrera, Cooke & Gibson, 2003). Studier viser samtidig at man ofte tilbyr barn en ny type matvare tre til fem ganger før man konkluderer med at barnet ikke liker matvaren (Carruth, Ziegler, Gordon & Barr, 2004; Sandell et al., 2016). Man kan stille spørsmål ved om barnehageansatte hadde servert den samme maten tilstrekkelig mange ganger til at barna skulle lære å like den. En norsk studie fant at barna ikke ønsket å smake på maten første gangen en ny matvare ble servert, men etter flere eksponeringer smakte barna på matvaren (Johannessen et al., 2018). En annen mulig medvirkende faktor til at barna ikke likte varmmaten kan ha vært at barnehageansatte i B2 pleide å gi knekkebrød og brød til barna som ikke likte varmmaten. Barnehageansatte i B2 uttrykte selv at barna visste at de ville få mat selv om de ikke spiste det som ble servert, og at barna kanskje hadde spist varmmat dersom de ikke hadde gitt erstatningsmat. Fordi ingen av barna likte maten fra menyene, og barnehageansatte ikke ville kaste mye mat, forklarte deltakerne i fokusgruppeintervjuet med barnehageansatte i B2 at de hadde sluttet å følge menyene. Andre studier har også vist barnehageansattes bekymringer for å kaste mat (Nicklas et al., 2001). Som en løsning på dette problemet lagde de sine egne menyer basert på hva barnegruppa likte og innkjøpslisten. Ved å begrense tilgjengeligheten av matvarer til kun det barn liker reduserer man eksponering av nye matvarer. For at barn skal akseptere nye matvarer er barnet avhengig av å bli eksponert for matvarene (Aldridge, Dovey & Halford, 2009). På grunn av at barnehageansatte i B2 ikke serverte mat fra menyene og ofte ga knekkebrød i stedet for varmmat er det vanskelig å si om barna i denne barnehagen spiste fullverdige måltider i tråd med helsemyndighetenes anbefalinger.

5.2.2 Styrke ferdighetene og kunnskapene til de ansatte i barnehagene i forhold til mat og matlaging

Da det var lite fokus på mat og måltider i barnehagelærerutdanningen var det ingen garanti for at barnehageansatte i de kommunale barnehagene i Bydel St. Hanshaugen hadde de kunnskaper og ferdigheter som krevdes for å lage mat eller inkludere barn i matlagingen (Universitets- og høyskolerådet, 2018; Stave et al., 2012). Kunnskap og ferdigheter er nødvendig for at ansatte skal implementere kjernekomponentene i en intervensjon, og hvilken kompetanse de ansatte besitter er avgjørende for kvaliteten på implementeringen (Roland et al., 2018; Fixsen et al., 2005). En seksjonsleder fortalte at vedkommendes ansatte hadde økt ferdighetsnivået i matlaging etter prosjektets start. Samtidig viste resultatene at barnehageansattes kunnskaper og ferdigheter knyttet til mat og matlaging varierte, og at mangelfulle kunnskaper og ferdigheter var en utfordring. Det kan derfor spekuleres i om barnehageansatte hadde tilstrekkelige matlagingskunnskaper og -ferdigheter. Andre studier har sett behov for å styrke oppmerksomheten rundt barnehageansattes kunnskaper om mat og matlaging (Myszkowska-Ryciak & Harton, 2018b; Johannessen et al., 2018; Larson, Ward, Neelon & Story, 2011). En systematisk review som undersøkte hvilke faktorer som var hemmende eller fremmende for implementering av retningslinjer knyttet til mat og måltider i barnehager, fant at gode ferdigheter var en av de viktigste faktorene for en vellykket implementering (Seward et al., 2017). På bakgrunn av dette anses utilstrekkelige kunnskaper og ferdigheter knyttet til mat som hemmende for prosjektet, og man kan spekulere i om prosjektet hadde fungert bedre dersom de ansatte hadde fått styrket sine kunnskaper og ferdigheter.

For at ansatte skal ha de ferdigheter og kunnskaper som kreves for å implementere kjernekomponentene i en intervensjon anses trening og veiledning som avgjørende (Domitrovich et al., 2012; Fixsen et al., 2005). Deltakerne mente matlagingen var en krevende og stressende situasjon og resultatene viste et behov for opplæring og kursing i matlaging, og inkludering av barn i matlaging. Matansvarlige fikk trening, veiledning og informasjon på matmøtene fire ganger i året, men dette gjaldt ikke de andre ansatte i barnehagen. Samtidig opplyste ernæringsrådgiveren at alle barnehager som tok del i prosjektet FORB hadde fått veiledning av Matvalget over flere dager høsten 2018. Om dette ble gjennomført før eller etter fokusgruppeintervjuene er usikkert. For at barnehagen skal være en helsefremmende arena anses økt kunnskap om mat og ernæring hos barnehageansatte

som viktig (Glickman et al., 2012). Studier har dessuten vist at å styrke kunnskap om mat og ernæring hos barnehageansatte kan ha positiv effekt på mattilbudet i barnehagen (Myszkowska-Ryciak & Harton, 2018b; Johannessen et al., 2018; Larson et al., 2011). Ved oppfølgingen av folkehelseprosjektet i barnehagene i Bydel Grorud så man at et av suksesskriteriene var å sikre barnehageansatte med nødvendig kompetanse og evner for å gjennomføre prosjektet (Dønnestad, Kleppe & Strandmyr, 2015). Av resultatene så man at manglende tro på egne evner ble sett på som en utfordring. Litteratur viser at dette anses som en hemmende faktor når barnehageansatte skal bedre mattilbudet i barnehagen (Seward et al., 2017). Negative selvinstruksjoner kan styre hvordan vi føler oss og hvordan vi handler, og kan ha vært en hemmende faktor for implementeringen av prosjektet FORB (Nordhelle, 2010). På bakgrunn av at barnehageansatte påpekte manglende ferdigheter og kunnskaper knyttet til mat og matlaging kunne mer trening og veiledning vært fordelaktig for en bedre implementeringskvalitet (Roland & Westergård, 2015). Dette ville trolig vært fremmede for implementeringen av prosjektet.

I denne masterstudien så man at holdninger hos de ansatte varierte. Barnehageansatte som hadde interesse for mat og matlaging virket mer positive til prosjektet FORB, og engasjerte og interesserte barnehageansatte ble beskrevet som viktig for at prosjektet skulle fungere. Holdninger og villighet til endring har en betydning for kvaliteten på implementeringen av en intervensjon, og kan derfor ha bidratt fremmede eller hemmende for implementeringsprosessen for prosjektet (Roland et al., 2018). Til tross for en hektisk barnehagehverdag var barnehageansatte i B1 positive til prosjektet. Dette var en kontrast til barnehageansattes holdninger i B2, der de ansatte var negative. Holdninger påvirkes av kulturen og miljøet man befinner seg i (Ohnstad, 2010). Det kan derfor stilles spørsmål ved om barnehageansatte i B2 påvirket hverandre til å bli mer negativ, da de som er demotivert kan påvirke de som er motivert på en negativ måte (Roland et al., 2018). Det fremkom av resultatene at matlagingen kunne stjele tid bort fra andre viktige temaer, noe man har sett i en rekke studier (Johannessen et al., 2018; Ward et al., 2018; Seward et al., 2017; Nanney et al., 2017). I tillegg var det enighet blant barnehageansatte at sunn mat var viktig, men de påpekte samtidig at de hadde en rekke andre arbeidsoppgaver som ble ansett like viktige eller viktigere. Dette kan ha påvirket implementeringen, da ansattes syn på nytten av intervensjonen påvirker læringsprosessen (Roland et al., 2018). Gjennom fokusgruppeintervjuet med barnehageansatte i B1 fremkom det at de fleste deltakerne hadde jobbet i underkant av to år. Høy utskiftning av ansatte har vist å være en utfordring for

vedlikehold av kostholdsintervensjoner i barnehager (Ward et al., 2018; Swales, Taylor & Hibbs, 2012). Det var ikke en del av prosjektet å informere nye ansatte, dette varierte derfor mellom barnehagene. Hvis barnehagene ikke hadde en rutine knyttet til å informere nye ansatte om FORB, sto man i fare for at ansatte ikke kjente til prosjektet og dets mål. Dette kan være hemmende for prosjektet, da kontinuerlige påminnelser knyttet til prosjektet kan bidra til en mer effektiv endring (Fry & Neff, 2009). For at ansatte skulle forstå viktigheten av, samt deres egen rolle i folkehelseprosjektet i Bydel Grorud, så man at kompetanseheving hos ansatte var avgjørende (Dønnestad et al., 2015). Holdninger kan endres gjennom kunnskap (Ohnstad, 2010), og på bakgrunn av barnehageansattes varierende holdninger og syn på FORBs viktighet kan man stille spørsmål om barnehageansatte hadde tilstrekkelig kunnskaper og ferdigheter.

5.2.3 Inkludere de ansatte i barnehagene til å bli med på å finne løsninger på utfordringene

Et av delmålene til prosjektet FORB omhandlet inkludering av barnehageansatte for å finne løsninger på utfordringer som måtte oppstå. Matmøtene ble dratt frem som en fremmede faktor, og fungerte som en arena for inkludering, hvor matansvarlige hadde mulighet til å ta opp utfordringer i fellesskap med de andre matansvarlige og ernæringsrådgiveren, samt bidra til å finne løsninger. Dette kan ha bidratt fremmede, da en arena der de som skal implementere intervensjonen kan dele erfaringer og snakke sammen, kan bidra til å skape en god organisasjonskultur (Fullan & Sandengen, 2014). Ernæringsrådgiveren ble også dratt frem som et positivt og fremmede element. At en person med ernæringsfaglig kompetanse er involvert i implementeringen av et helsefremmede prosjekt i barnehagen kan øke effekten av intervensjonen mer enn hvis barnehageansatte alene skal stå for implementeringen (Matwiejczyk et al., 2018). Ernæringsrådgiveren hadde ansvaret for å lage menyene og gjennomgå og lage matrettene på menyene med de matansvarlige. Ernæringsrådgiveren fikk dessuten økt foreldrenes månedlige kostpenger i perioden prosjektet ble satt i gang. Dette var prosesser som tilførte barnehageansatte ressurser, kunnskaper og ferdigheter som var nødvendig for gjennomføringen av prosjektet (Fixsen et al., 2005). Videre ble ernæringsrådgiveren beskrevet som svært imøtekommende og hjelpsom. Dette er egenskaper som er spesielt viktig for den som skal foreta veiledningen av ansatte som skal implementere et prosjekt (Roland et al., 2018).

Tilbakemeldingene som omhandlet ernæringsrådgiveren og inkludering av ansatte var ikke utelukkende positive. Det fremkom av resultatene at barnehageansatte i B2 følte de ikke ble lyttet til og opplevde at utfordringene deres ikke ble tatt på alvor. Tilbakemeldinger og evaluering av lojalitet blant ansatte underveis i implementeringsprosessen kan gi viktig informasjon som kan brukes til å forbedre og justere implementeringsprosessen underveis (Roland & Westergård, 2015; Fixsen et al., 2005). Det var derfor viktig at ernæringsrådgiveren tok til seg tilbakemeldingene da lav grad av lojalitet blant ansatte kan påvirke implementeringskvaliteten, og føre til at intervensjonen ikke får det ønskede utfallet (Domitrovich et al., 2008). Slike tilbakemeldinger måtte gjennom flere ledd. De ansatte ga beskjed til matansvarlig som deretter tok det videre til ernæringsrådgiveren. Dette kan tyde på at informasjonskanalene mellom deltakerne ikke var gode nok, noe som kunne bidra hemmende for inkluderingen av barnehageansatte (Roland et al., 2018). Videre fremkom det av resultatene at de ansatte fant egne løsninger på problemene, hvilket ofte innebar tilpasninger til prosjektet, spesielt med tanke på maten som ble servert. Dette er typisk når ansatte føler de har lite tid, mangler nødvendig informasjon, kunnskaper eller ressurser, og kan påvirke kvaliteten på prosjektet (Lipsky, 2010).

Det er viktig å presisere at noen av utfordringene og ønskene fra de ansatte knyttet til gjennomføringen av prosjektet FORB lå utenfor ernæringsrådgiverens kontroll, eksempelvis utfordringene med utilstrekkelige kjøkkenfasiliteter og ønsket om kjøkkenassistent. Da matlagingsferdigheter varierer mellom barnehageansatte, har man sett at det å ansette en person for å jobbe på kjøkkenet kan bidra til en vellykket implementering (Johannessen et al., 2018). Samtidig vil ansettelsen av en kjøkkenassistent i hver barnehage innebærer en høy utgift for bydelen. Det samme gjelder utbygging av kjøkken. Noen barnehager drives dessuten i verneverdige bygg hvor det stilles strenge krav til oppussing (Kulturminneloven, 1979; Plan- og bygningsloven, 1985). For å tilfredsstille ønsket som kjøkkenassistent og bedre kjøkken kreves det ressurser ernæringsrådgiveren ikke råder over.

5.2.4 Utarbeide enkle rutiner som sikrer kvalitet i forhold til planlegging, innkjøp og tilberedning av mat

For å lykkes med implementering av en intervensjon er man avhengig av gode rutiner, organisering og planlegging (Ertesvåg & Roland, 2013). Det fremkom av resultatene at rutiner, spesielt knyttet til når maten skulle lages og hvem som skulle lage maten, var viktig

for implementeringen av prosjektet FORB. Å etablere gode rutiner, planer og systemer i en barnehagehverdag er knyttet til strukturen i barnehagen (Roland et al., 2018). Slik det fremkom av resultatene ble rutinene for matlaging i barnehagen utarbeidet gradvis i felleskap, og tilpasset den aktuelle barnehagen eller avdelingen. Ved å ta utgangspunkt i barnehagens eksisterende struktur ved implementeringen av en intervensjon, kan man oppnå en implementering av høyere kvalitet (Greenberg, Domitrovich, Graczyk & E. Zins, 2005; Roland & Westergård, 2015). Dette kan derfor ha bidratt fremmede for utviklingen av rutiner. Samtidig så man at prosjektet fungerte ulikt i de ulike barnehagene. For at tilpasninger skal fungere er det avgjørende at de som foretar tilpasningene har forståelse for prosjektets mål og mening (Saunders, Evans & Joshi, 2005; Lien, 2019). Da rutinene ble utarbeidet internt på den enkelte avdelingen eller den enkelte barnehagen, var det ingen garanti for at de som utarbeidet rutinene og tilpasningene hadde god forståelse for prosjektets mål. Dette kan derfor ha bidratt til at prosjektet fungerte ulikt i de ulike barnehagene.

Å skape rutiner var viktig, men det fremkom av resultatene at andre faktorer også spilte inn. Både B1 og B2 hadde valgt tilnærmet like rutiner, da de valgte å servere to måltider to ganger i uka, hvor tidligvakten ofte stod for matlagingen. I B1 hjalp barnehageansatte som ikke lagde mat til med å avlaste vedkommende som hadde ansvaret for matlagingen. Dette kan bidra til å forklare hvorfor prosjektet FORB fungerte bra i denne barnehagen, da samarbeid innad i kulturen kan bidra til vellykkede endringer (Fullan & Sandengen, 2014). Den samme tendensen til samarbeid fremkom ikke i resultatene fra fokusgruppeintervju med barnehageansatte i B2. Det kan derfor tyde på at samarbeid var fremmede for implementeringen av FORB i de barnehagene der samarbeid hadde blitt en rutine. Dette støttes opp av andre studier som har sett at samarbeid og kommunikasjon mellom ansatte har vist å fremme implementeringen av sunnere mat i barnehager (Seward et al., 2017). Samtidig fremkom det av resultatene at gode rutiner tok tid å utvikle. Fullan (2007) forklarer at det kan ta opp mot 3-5 år å innarbeide gode rutiner ved intervensjoner eller prosjekter som omfatter hele organisasjoner og institusjoner (Fullan, 2007). Man er dessuten avhengig av at de som skal implementere intervensjonen har like holdninger, lik forståelse for hvorfor man gjennomfører intervensjon og handler likt (Roland, 2013). Som tidligere diskutert virket det som at barnehageansattes holdninger, interesser og forståelse knyttet til mat og matlaging varierte. Dette kan derfor ha vært hemmende for utviklingen av gode rutiner og samarbeid i for eksempel B2.

Det fremkommer av litteraturen at tilgjengelighet på ressurser er en viktig faktor for implementering (Michie et al., 2005). Med tanke på rutiner knyttet til planlegging og innkjøp, forenklet menyene, oppskriftene, innkjøpslistene, samt bestilling av mat på nett barnehageansattes hverdag, og virket dessuten tidsbesparende. Dette støttes opp av andre studier som har vist at ressurser i form av menyer og oppskrifter kan være fremmede for implementeringen av et sunnere mattilbud i barnehager (Chow et al., 2016; Seward et al., 2017). At disse ressursene er vedvarende over tid beskrives også som viktig i implementeringsprosessen og er nødvendig for gjennomføringen av prosjekter (Fixsen et al., 2005).

For at prosjektet FORB skulle fungere ble lokale tilpasninger sett på som nødvendig, spesielt med tanke på oppskriftene og menyene. På den ene siden var alle barnehagene forskjellige, og det er derfor naturlig å anta at det kan være utfordrende å utarbeide et prosjekt som vil fungere like godt i alle barnehagene. Tilpasninger til det lokale miljøet, i dette tilfellet den enkelte barnehagen eller avdelingen, kan derfor være nødvendig (Sørli et al., 2010). Gjennomføringen av prosjektet fungerte godt i B1, men de ansatte så seg nødt til å tilpasse enkelte elementer. Motstand og lite engasjement kan være et resultat dersom man ikke har mulighet til å foreta endringer (Sørli et al., 2010), og dessuten kan tilpasninger føre til at barnehageansatte får et eierskap til prosjektet (Lien, 2019). På den andre siden må man vurdere hvor grensen for tilpasningene går. Det var viktig at barnehagene, til tross for eventuelle endringer, fremdeles arbeidet med hovedelementene i prosjektet. Det kan diskuteres hvorvidt dette ble gjort i blant annet B2. Dersom personen som gjennomfører tilpasningene til prosjektet ikke forstår meningen bak intervensjonen og teoriene den bygger på, kan man miste lojaliteten til intervensjonen (Lien, 2019). Det kan altså virke som at lokale tilpasninger både kunne bidra fremmede og hemmende for implementeringen av FORB.

5.2.5 Utnytte tid og penger bedre

Det fremkom av resultatene at tidspress var en utfordring. Ifølge deltakerne av dette masterprosjektet stjal matlagingen mye tid, spesielt nye retter. Tidspress er et problem man har sett i tidligere forskning også (Johannessen et al., 2018; Seward et al., 2017). Til tross for dette kan det argumenteres for at tiden ble utnyttet bedre etter at prosjektet FORB ble satt i gang, blant annet takket være de ferdige menyene og innkjøpslistene og levering av mat på døra, som sparte barnehageansatte for mye tid. Det er dessuten viktig å påpeke at de

kommunale barnehagene i Bydel St. Hanshaugen gikk fra å servere to måltider per uke til fire måltider per uke på grunn av prosjektet. For å øke matkvaliteten gjennom å forbedre menyer på institusjoner, slik som barnehagen, anses tid og penger som en hindring (Ward et al., 2018; Nanney et al., 2017). På bakgrunn av resultatene kan det argumenteres for at dersom barnehagene skulle servert mat fire ganger i uken uten innkjøpslistene, menyene, oppskriftene, bestilling av mat på nett og ernæringsrådgiveren, ville de kanskje brukt mer tid.

Før prosjektet FORB startet serverte barnehagene to måltider i uka, og den månedlige prisen var på 112 kroner per barn (Vedlegg 13). Ifølge Fixsen et al. 2005 skal implementeringsdrivere sikre ansatte som skal gjennomføre implementeringen med vedvarende ressurser som er nødvendig for å oppnå prosjektets hovedmål og delmål (Fixsen et al., 2005). Da barnehagene begynte å servere fire måltider per uke, økte ernæringsrådgiveren prisen til 162 kroner i måneden per barn. Ifølge Oslo kommune sine nettsider er den siste oppdaterte prisen på kostpengene 175 kroner per måned (Oslo kommune, udatert-a). Hvilket vil si at prisen per måltid har blitt billigere. Ifølge Durlak & DuPre (2008) er finansieringen en viktig faktor på eksternt nivå som må ligge til grunn ved implementeringen av et prosjekt (Durlak & DuPre, 2008). Forskning viser at å inkludere personer med ernæringskompetanse i implementering av slike intervensjoner kan være effektivt (Matwiejczyk et al., 2018). At en ernæringsrådgiver sto for utarbeidelsen av menyene bidro kanskje derfor til menyer med sunnere mat og dessuten bedre utnyttelse av kostpengene fra foreldrene.

5.2.6 Inkludere barn i matlagingen

Studier har vist at inkludering av barn i matlaging førte til at barna ble mer åpne og villige til å smake ny mat (Chow et al., 2016; Alliot, Da Quinta, Chokupermal & Urdaneta, 2016), og oftere spiste grønnsaker (van der Horst et al., 2014). Dette kan derfor bidra fremmede for prosjektets hovedmål (Tabell 1). Inkludering av barn i matlagingen ble beskrevet som stressende grunnet utfordringer med bemanning, tidspress, utilstrekkelige kjøkken og manglende kompetanse. På grunn av grunnbemanningen i barnehagen risikerte de ansatte på en avdeling med 12 barn og to voksne at den ansatte som skulle lage mat måtte ta med seks barn på kjøkkenet (Barnehageloven, 2005, § 18). Eventuelt måtte personen som ikke lagde mat ta ansvar for alle 12 barna på avdelingen. Uansett hvordan dette ble gjennomført ble denne situasjonen beskrevet som stressende av barnehageansatte. Sepp, Abrahamsson &

Fjellström (2006) fant liknende resultater i sin studie hvor barnehageansatte forklarte at de var for få ansatte i forhold til barn for at matlagingen kunne fungere bra. Samtidig forklarte de ansatte at ved nærmere ettertanke handlet det også om planlegging og prioritering av tid (Sepp et al., 2006). En hemmende faktor for inkludering av barn i matlagingen var også kjøkken som var uegnet for inkludering av barn. Kjøkkenfasilitetene ble beskrevet som en viktig faktor for andre aspekter i tillegg til inkludering av barn, og vil derfor diskuteres under kapittel 5.2.8.2.

Gjennom trening og veiledning tilegner man seg ferdigheter som er nødvendig for å gjennomføre kjernekomponentene i en intervensjon (Domitrovich et al., 2012; Fixsen et al., 2005). I dette tilfellet innebærer disse ferdigheter knyttet til inkludering av barn i matlagingen. Barnehageansatte i prosjektet var usikre på hvordan de burde inkludere barna i matlagingen, og fortalte at det var ønskelig med opplæring og veiledning. Før 2018 var det lite fokus på mat og måltider i barnehagelærerutdanningen (Universitets- og høgskolerådet, 2018; Stave et al., 2012). På bakgrunn av dette er det ikke gitt at barnehageansatte hadde de ferdigheter og kunnskaper man trengte for å inkludere barna i matlagingen, noe som kan ha vært hemmende for dette delmålet.

Det fremkom av resultatene at på grunn av netthandel av mat, at maten kommer på døra og ferdige menyer mente barnehageansatte i B2 at de hadde mistet en god arena for inkludering av barn. Før kunne barna bidra i planlegging av hva som skulle serveres og være med på butikken og velge ut matvarer. At barn får bestemme selv hva de skal spise vil ikke nødvendigvis være en fordel, da barn velger mat knyttet til smak, og ikke helse (Frerichs et al., 2016). Barn vil ofte velge smaker som søtt, salt og kjente smaker (Aadland, 2017). Samtidig påpeker en dansk litteraturstudie at barn kan inkluderes på flere måter enn bare matlaging, blant annet gjennom nettopp planlegging av menyer (Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi KU, 2013). Å oppnå delmålet var utfordrende for mange, og barnehageansatte fant derfor andre måter å lære barn om mat og måltider. Selv om delmålet ikke ble oppnådd som ønsket, kan barnehageansattes tilpasninger ses på som fremmende. Samtidig førte de ferdige menyene og levering av mat på døra til ekskludering av andre arenaer å inkludere barna på. Dette kan derfor ha bidratt hemmende, selv om det å inkludere barn på andre måter, ikke direkte var en del av delmålet.

5.2.7 Øke kunnskap hos foreldre i forhold til eget innhold i matpakke

Barn går i barnehagen i maksimalt fem år, og nye barn starter i barnehagen hvert år. Da informasjonsheftet ble utdelt ved prosjektets start, men ikke videre fulgt opp, var det grunn til å tro at mange foreldre ikke hadde mottatt informasjonsheftet. Foreldrene fortalte at de hadde fått tilbakemeldinger og tips til matpakker. På bakgrunn av at mat og måltider nesten ikke var en del av rammeplanen for barnehager eller nasjonale retningslinjer for barnehagelærerutdanningen før henholdsvis 2017 og 2018, er det grunn til å tro at kunnskaper om hva sunn mat er varierte blant barnehageansatte (Utdanningsdirektoratet, 2017; Kunnskapsdepartementet, 2006; Universitets- og høgskolerådet, 2018; Stave et al., 2012). Det er derfor vanskelig å vite om informasjonen foreldrene har fått, samsvarer med helsemyndighetenes anbefalinger. Foreldrene var lite involvert i prosjektet. Studier viser at man oppnår bedre effekter av intervensjoner blant annet dersom foreldrene blir involvert (Matwiejczyk et al., 2018). Det kan derfor spekuleres i om prosjektet hadde hatt større utbytte dersom foreldrene hadde fått mer informasjon.

5.2.8 Diskusjon av andre resultater

5.2.8.1 Seksjonsledernes rolle

Resultatene antydte at seksjonsledernes initiativ hadde en påvirkning på hvor godt prosjektet FORB fungerte i deres barnehager. Seksjonslederne fortalte at de holdt et øye med hvordan de ansatte jobbet med prosjektet og hadde det overordnede ansvaret. Utover dette hadde de ingen tydelige arbeidsoppgaver knyttet til prosjektet, utenom valg av matansvarlig. På grunn av dette var det variasjon i hvordan seksjonslederne arbeidet med prosjektet. Seksjonslederen i B1 fortalte at det tidligere hadde vært uenigheter i vedkommendes barnehager, og at h*n tok seg tid til å diskutere problemer under personalmøtene. Dette kan ha bidratt positivt, da en aktiv ledelse er viktig ved uenigheter mellom ansatte (Roland et al., 2018). I tillegg til dette brukte vedkommende tid på å gå rundt i barnehagen og høre hvilke utfordringer som hadde oppstått i forbindelse med prosjektet. Resultatene viste at prosjektet fungerte bra i denne barnehagen. Dette kan selvfølgelig skyldes flere faktorer enn seksjonslederen, men det fremkommer av litteraturen at en støttende ledelse er viktig, og kan ha betydning for om implementeringen blir vellykket (Roland et al., 2018; Dønnestad et al., 2015; Forbrukerrådet & Kost- og ernæringsforbundet, 2018; Lien, 2019). Seksjonslederen i B2, hvor prosjektet ikke fungerte fullt så bra, fortalte ikke hvordan vedkommende jobbet med prosjektet i sin

barnehage. Masterstudentene kan ikke si at vedkommende ikke jobbet aktivt med prosjektet i sin barnehage, men det fremkom heller ikke i resultatene. Modellen RFI beskriver administrativ støtte som viktig for implementering (Fixsen et al., 2005). Administrativ støtte innebærer leders involvering og påvirkning på implementeringsprosessen (Roland & Westergård, 2015). Det kan derfor argumenteres for at god ledelse bidro fremmede til gjennomføringen av prosjektet i B1. I tillegg er ansattes lojalitet til intervensjonen avgjørende, og her er også god ledelse viktig (Roland et al., 2018). I implementeringsprosessen vil grad av lojalitet og holdninger påvirke implementeringskvaliteten og hvor godt endringen faktisk innføres (Domitrovich et al., 2008) (Roland et al., 2018). Med tanke på at seksjonslederen for B1 involverte seg i prosjektet, er det grunn til å stille spørsmål ved om vedkommendes påvirkning kan ha virket fremmede for implementeringsprosessen og barnehageansattes lojalitet til prosjektet.

5.2.8.2 Kjøkkenfasiliteter

Det fremkom av resultatene at utilstrekkelige kjøkkenfasiliteter var hemmende for matlagingen og inkludering av barn i matlagingen. Materielle ressurser er avgjørende for hvor godt intervensjoner knyttet til mattilbud i barnehagen blir implementert (Seward et al., 2017). At destinasjonen, i dette tilfellet barnehagen, får nødvendige ressurser er en faktor som kan føre til at implementeringen blir vellykket (Roland et al., 2018). Deltakerne ga uttrykk for at man med fordel kunne undersøkt og kartlagt barnehagenes kjøkkenfasiliteter i forkant av et slikt prosjekt. Dette underbygges av Greenberg, Domitrovich, Graczyk & E. Zins (2005) som beskriver identifisering av behov og utnyttelse av tilgjengelige ressurser som viktig for et vellykket endringsarbeid (Greenberg et al., 2005).

5.3 Metodediskusjon

5.3.1 Forskningsdesign

Hensikten med denne studien var å undersøke brukere, barnehageansatte, matansvarlige og seksjonslederens erfaringer med implementering av et helsefremmende ernæringsprosjekt i Bydel St. Hanshaugen. Fordi det var ønskelig å undersøke dybden i hva som gjør at dette prosjektet FORB fungerte eller ikke ble det valgt å ta i bruk en kvalitativ forskningsmetode (Carlsen & Glenton, 2011). I tillegg til dette er kvalitative forskningsmetoder ofte preget av fleksibilitet, hvilket var nyttig i denne masteroppgaven (Jacobsen, 2015), da det eksempelvis ga masterstudentene muligheten til å endre spørsmålene i intervjuguiden underveis i

prosjektet. På denne måten ble spørsmålene bedre formulert og mer forståelig for deltakerne. Det ble også foretatt endringer i antallet fokusgrupper underveis i forskningsprosessen.

5.3.2 Fokusgruppeintervju

Fokusgruppeintervju ble valgt som metode fordi masterstudentene var interessert i å undersøke hvilke holdninger, synspunkter og erfaringer menneskene knyttet til prosjektet FORB hadde (Malterud, 2012). På grunn av interaksjonene og samhandlingen mellom menneskene knyttet til prosjektet ble fokusgruppeintervju vurdert som best egnet (Malterud, 2012). Fokusgruppeintervju egner seg dessuten godt når man skal diskutere et relativt avgrenset tema, noe man kan beskrive prosjektet FORB å være (Jacobsen, 2015). Ved å gjennomføre fokusgruppeintervju med flere personer knyttet til samme tema kan det oppstå diskusjoner som kan utdype temaet på en annen måte enn ved individuelt intervju (Thagaard, 2016). Spesielt ved fokusgruppeintervjuene med matansvarlige og seksjonslederne var det interessant å høre diskusjonene som oppsto da disse kom fra ulike barnehager, men ofte hadde samme erfaringene og opplevelsene. Det samme gjaldt fokusgruppeintervjuet med barnehageansatte i B2 da den besto av ansatte fra ulike avdelinger, dette ga derfor deltakerne muligheten til å diskutere hvilke erfaringer de hadde.

Samtidig er det viktig å merke seg at ved samtaler i grupper med andre kan meninger og oppfatninger endres, noe som kan påvirke resultatene (Jacobsen, 2015). Det er vanskelig å si om deltakere i fokusgruppeintervjuene endret mening på grunn av de andre deltakerne, men det kan ikke utelukkes at det kan ha påvirket hva de svarte på spørsmålene. Under fokusgruppeintervjuene bygget deltakerne på hverandres erfaringer eller bekreftet at de hadde lignende erfaringer. Det kan derfor ikke utelukkes at deltakerne kunne svart annerledes på spørsmålene dersom det var foretatt individuelle intervju. I tillegg til dette kan det være at deltakerne i fokusgruppeintervjuet med barnehageansatte i B2 lot seg påvirke av hverandre. De hadde alle negative erfaringer med hvordan prosjektet FORB påvirker arbeidsdagen deres. Det virket ikke som alle deltakerne hadde diskutert dette seg i mellom før fokusgruppeintervjuet. Det er mulig at de negative utsagnene ble forsterket, da alle hadde negative opplevelser knyttet til gjennomføringen av prosjektet. I en gruppesituasjon vil i tillegg de synspunktene som er mest dominerende fremmes, fordi personer med et annet syn på saken kan vegre seg for å uttale seg (Thagaard, 2016). Jacobsen (2015) uttrykker at

resultatene fra fokusgruppeintervju i stor grad er et produkt av gruppeprosessen (Jacobsen, 2015).

5.3.3 Antall fokusgrupper

I dette masterprosjektet var det i utgangspunktet planlagt seks fokusgruppeintervju. Et med seksjonslederne og et med matansvarlige, samt to med foreldre og to med barn fra de to utvalgte barnehagene. Hvor mange fokusgruppeintervju en studie bør inneholde varierer, og man vet lite om hvordan kvalitative forskere vurderer hvilket antall som er optimalt. Både for mange og for få fokusgrupper kan gjøre at kvaliteten på studien blir dårligere (Carlsen & Glenton, 2011). Da masterstudentene hadde lite erfaring med fokusgruppeintervju som metode, ble seks fokusgruppeintervju ansett som overkommelige. Antallet fokusgruppeintervju ble likevel økt til åtte underveis i datainnsamlingen da masterstudentene mente at å inkludere barnehageansatte ville berike datamaterialet. Underveis i prosessen ble det besluttet at fokusgruppeintervjuene med barn ikke ga nyttige resultater, og det ble valgt å ekskludere disse fra resultatene. Det totale antallet fokusgruppeintervju ble derfor tilslutt seks. Det kan likevel tenkes at antallet fokusgruppeintervju som ble inkludert var ideelt da datamaterialet i kvalitative metoder ofte kan bli komplekse og nyanserte. Det kan bli vanskelig å undersøke dybden i innholdet, og viktige detaljer i datamaterialet kan overses (Jacobsen, 2015). Antallet fokusgruppeintervjuer i dette masterprosjektet utgjorde en overkommelig mengde datamateriale i form av transkriberte intervju, og det var en stor fordel å være to masterstudenter i gjennomgangen av datamaterialet. Alt datamaterialet ble gjennomgått flere ganger, både individuelt og i fellesskap. På den måten ble trolig færre detaljer oversett enn hvis en person skulle analysert datamaterialet.

5.3.4 Metning

Et ofte brukt argument for vurdering av antall fokusgrupper er om man har oppnådd metning, hvilket vil si at det ikke forekommer ny informasjon. Begrepet metning er noe vagt, og det finnes ingen definisjon for hva som er ny data eller ny informasjon. Det er derfor vanskelig å vurdere når man har oppnådd metning (Carlsen & Glenton, 2011). En mulig forklaring er at man ikke lenger finner ny informasjon som passer inn i en kategori. Når forskeren ser liknende situasjoner og forklaringer som passer inn i en kategori igjen og igjen, kan forskeren anta at denne kategorien er mettet (Glaser & Strauss, 1967). Gjennom alle intervjuene ble stort sett de samme faktorene nevnt som positivt eller negativt i forbindelse med

implementeringen av prosjektet FORB. Det er dessuten verdt å merke seg at det ble gjennomført et fokusgruppeintervju med seksjonslederne, som sammen representerte de 12 kommunale barnehagene i Bydel St. Hanshaugen. Dette gjorde at masterstudentene fikk et innblikk i alle barnehagene gjennom fokusgruppeintervju, men fra seksjonslederens ståsted vel og merke. Det kan tenkes at pedagogiske ledere og barnehageassistentene i de samme barnehagene kunne hatt andre synspunkter. I tillegg ble det gjennomført fokusgruppeintervju med matansvarlige fra fire forskjellige barnehager, og dermed fikk man innsyn i disse.

Begrepet metning setter også fokus på at man underveis i forskningsprosessen kan ta beslutninger om størrelsen på utvalget (Thagaard, 2016). I dette masterprosjektet ble det blant annet vurdert som hensiktsmessig å gjennomføre fokusgruppeintervju med barnehageansatte, og derfor ble disse intervjuene inkludert underveis i forskningsprosessen. Det ble gjennomført fokusgruppeintervju med barnehageansatte og foreldre i to barnehager. I og med at prosjektet fungerte så ulikt i de to barnehagene inkludert i masterprosjektet ville det vært interessant å inkludert en tredje barnehage. Samtidig viste resultatene at det var de samme faktorene som virket fremmende og hemmende i de to inkluderte barnehagene. Det kan være andre faktorer hadde kommet frem hvis en tredje barnehage hadde blitt inkludert. Dette kunne muligens styrket graden av metning. Samtidig beskrives det lite i litteraturen om hvor mange fokusgruppeintervju som ikke inneholder ny informasjon eller nye synspunkter man bør gjennomføre, før man kan si at man har oppnådd metning (Carlsen & Glenton, 2011). Dermed kan det ikke sies med sikkerhet at metning ble oppnådd eller ikke i dette masterprosjektet.

5.3.5 Observasjon

Det ble gjennomført en observasjon i hver av de to utvalgte barnehagene. Resultatene fra disse observasjonene ble som sagt ikke inkludert i resultatene. I stedet ble disse observasjonene brukt som informasjon for masterstudentene om hvordan prosjektet FORB fungerte i praksis. En mulig måte å styrke datagrunnlaget på kunne da vært å inkludert disse observasjonene i datamaterialet. I og med at observasjonene på forhånd var bestemt å ikke inkluderes i datagrunnlaget hadde ikke masterstudentene satt seg godt nok inn i metoden, av den grunn ble ikke dette datamaterialet vurdert som sterkt nok til å inkluderes i masterstudiens datamateriale. At observasjon kunne blitt inkludert i datagrunnlaget ble vurdert for sent, og det var for knapp tid til å gjennomføre nye observasjoner.

5.3.6 Forforståelse

Da man alltid vil stille med en forforståelse, kan meninger og oppfatninger påvirke forskningsprosessen (Dalen, 2011). Før masterprosjektets start, reflekterte masterstudentene rundt egen kunnskap om feltet, med bakgrunn i utdanning og annen erfaring. Det kan ikke utelukkes at utarbeidelsen av intervjuguiden var preget av masterstudentenes forforståelse. Derfor ble oppfølgings spørsmål stilt underveis i fokusgruppeintervjuene, for å følge opp erfaringer og spor masterstudentene ikke hadde tenkt på ved utarbeidelse av intervjuguiden (Thagaard, 2016). Avslutningsvis stilte moderator spørsmål som omhandlet om deltakerne hadde andre erfaringer som de ønsket å dele, men som ikke var snakket om tidligere. Dette ble gjort for å undersøke om det var andre aspekter og erfaringer som ikke var dekket gjennom fokusgruppeintervjuet (Jacobsen, 2015). Før gjennomføringen av fokusgruppeintervjuene gjorde masterstudentene seg opp egne tanker om hva deltakerne kom til å svare. Dette var nedskrevet i et eget notatark. Underveis i datainnsamlingen ble erfaringer og tanker loggført i et dokument. Umiddelbart etter hvert fokusgruppeintervju diskuterte masterstudentene erfaringer og hvordan de tolket hva deltakerne hadde fortalt seg i mellom. Dette ble gjort mens diktafonen var på. Under analyseprosessen kunne notatarket med egne tanker, loggen og lydfilene benyttes for å skille mellom egne tanker og faktiske funn i analysen (Malterud, 2012). Det kan likevel ikke utelukkes at masterstudentenes forforståelse har hatt en betydning for analyseprosessen og tolkning av data.

5.3.7 Utvalgsprosess og utvalget

Utvalget i denne masterstudien var et strategisk utvalg, da deltakerne enten jobbet med prosjektet FORB, eller var bruker av prosjektet. Ved å intervju seksjonsledere og matansvarlige fikk man et utvalg som representerte alle barnehagene. De matansvarlige meldte seg frivillig til rollen som matansvarlig, det er derfor nærliggende å tro at de matansvarlige også har en interesse for mat og matlaging. Det var ikke gitt at alle ansatte i barnehagen hadde like stor interesse for mat og matlaging. Ved å gjennomføre fokusgruppeintervju med barnehageansatte fikk masterstudentene et innblikk i hvordan de som kanskje ikke hadde like store interesser for mat og matlaging, men som likevel måtte lage mat, opplevde prosjektet. Det var en overvekt av kvinnelige deltakere, da det totalt deltok tre menn og 27 kvinner. Det anses som positivt å fordele deltakerne etter kjønn i fokusgrupper, da menn kan dominere samtalen (Krueger & Casey, 2009). Masterstudentene

opplevde ikke utfordringer med å inkludere både menn og kvinner i noen av intervjuene. Fokusgruppeintervjuene i dette masterprosjektet besto av fra fire til syv deltakere.

Ernæringsrådgiveren rekrutterte seksjonsledere, samt satte opp tidspunkt og fant lokaler. Alle fem seksjonsledere deltok, og dette ble ansett som et vellykket fokusgruppeintervju da alle møtte opp, diskusjonen fløt lett, ingen var forsinket, og det var ingen problemer knyttet til tiden som var satt av. Fokusgruppeintervjuet var dessuten informasjonsrikt og ga svar på alle spørsmålene i intervjuguiden. Antall deltakere er viktig, men enda viktigere er kriteriene for valg av personene som utgjør utvalget (Jacobsen, 2015). Fokusgruppeintervjuet med seksjonslederne inkluderte bare fem personer, men dette var fem personer som representerte alle de 12 barnehagene. Da matansvarlige representerte alle barnehagene var det ønskelig å inkludere opp mot åtte deltakere i fokusgruppeintervjuet med matansvarlige.

Masterstudentene trodde at ernæringsrådgiveren på forhånd hadde gitt utfyllende informasjon om at det på neste matmøte ville bli gjennomført et fokusgruppeintervju og hensikten med dette. Da masterstudentene ankom lokalet viste det seg at matansvarlige hadde fått informasjon om at et intervju ville bli gjennomført, men ingenting om hva intervjuet omhandlet. På matmøtet deltok tolv matansvarlige. Da masterstudentene informerte om fokusgruppeintervjuet, og spurte om hvem som ønsket å delta, var det bare fem personer som rakk opp hånda, og derfor ble inkludert. To av disse var fra samme barnehage. Rett før masterstudentene fikk informere om fokusgruppeintervjuet formidlet ernæringsrådgiveren informasjon om et annet prosjekt til de matansvarlige. Masterstudentene vurderte derfor situasjonen som noe overveldende for de matansvarlige. Mange var kanskje usikre på hva fokusgruppeintervjuet faktisk gikk ut på. Derfor burde masterstudentene forsikret seg om at de matansvarlige hadde fått tilstrekkelig informasjon på forhånd, noe som kanskje ville ført til flere deltakere. Det ville vært interessant å inkludert flere matansvarlige, men da nytt matmøte ikke skulle arrangeres i nær forestående tid, og informasjonen som fremkom i fokusgruppeintervjuet var utfyllende, ble det besluttet å ikke gjennomføre flere forsøk. Til tross for at dette utvalget bare representerte fire barnehager, er det viktig å påpeke at matansvarlige hadde innsikt i hvordan prosjektet fungerte i de andre barnehagene, da de delte erfaringer knyttet til prosjektet på de kvartalvise matmøtene.

Foreldremøtet ble vurdert som en god arena for å informere om fokusgruppeintervjuene. Det var likevel utfordrende å rekruttere deltakere. Da mange foreldre virket interesserte og hadde flere spørsmål under foreldremøtet, tror masterstudentene utfordringen hadde vært større

dersom de ikke hadde deltatt på foreldremøtet. På den måten fikk foreldrene mulighet til å møte masterstudentene personlig, og dessuten få svar på spørsmål direkte fra dem. Det var nesten ingen som meldte interesse etter at første e-post for å rekruttere deltakere var sendt. Etter aturring ble sendt på e-post (Vedlegg 8), meldte nok deltakere interesse. Til tross for at det var tatt høyde for frafall i fokusgruppene med foreldre i B1 og B2, ble fokusgruppeintervjuet med foreldre i B2 gjennomført med fire deltakere. På bakgrunn av at det var noe utfordrende å rekruttere foreldre, og masterstudentene opplevde at de fire som deltok ga berikende og utfyllende svar, ble det besluttet å ikke rekruttere flere foreldre til nytt fokusgruppeintervju. Fokusgruppeintervjuet med foreldre i B1 hadde syv deltakere, og var intervjuet med flest deltakere. Dette fokusgruppeintervjuet fungerte også godt. I starten gikk samtalen noe langsomt, men dette tok seg opp utover i intervjuet, og masterstudentene fikk besvart spørsmålene i intervjuguiden.

Seksjonslederne var positive til prosjektet FORB og opptatt av at fokusgruppeintervjuene med barnehageansatte skulle bli gjennomført. De fikk derfor ansvar for å rekruttere deltakere. Dette ble ansett som positivt, da seksjonslederne kjente de ansatte godt. Seksjonslederne valgte å legge fokusgruppeintervjuene i arbeidstiden, noe som mest sannsynlig var positivt for rekrutteringen, da dette førte til at barnehageansatte ikke trengte å bruke fritiden sin på fokusgruppeintervjuet, og da ville nok færre takket ja til å delta. I tillegg kjente seksjonslederne de ansattes arbeidsdag, og kunne derfor sette sammen en gruppe som passet deres timeplan.

I fokusgruppeintervjuet med barnehageansatte B1 hadde seksjonslederen rekruttert fem deltakere. Rett før intervjuet trakk en person seg. I tillegg representerte alle deltakerne to avdelinger, med barn i samme aldersgruppe. Informasjonen ville trolig blitt mer utfyllende dersom deltakerne representerte avdelinger med alle aldersgrupper. Skulle masterstudentene forsøkt å gjennomføre et nytt fokusgruppeintervju for å få flere deltakere, måtte dette gjøres utenfor arbeidstid, noe som ble vurderte som uhensiktsmessig, og det ble derfor gått bort fra dette. De resterende fokusgruppeintervjuene ble gjennomført med mellom fem til syv deltakere, noe som tilfredsstilte det som var besluttet før gjennomføringen.

Før fokusgruppeintervjuet med barnehageansatte B2 fikk masterstudentene informasjon om at en deltaker var syk. Denne deltakeren jobbet på avdelingen med det dårligste kjøkkenet i barnehagen, men klarte likevel å lage mat. De barnehageansatte i B2 som deltok i

fokusgruppeintervjuet representerte de resterende avdelingene, og var generelt negative til prosjektet, samt mente mye var tilnærmet umulig å gjennomføre. Det ville derfor vært interessant å inkludere denne deltakeren.

Deltakerne var inndelt etter deres ansvarsområde på jobb, eller som foreldre, noe som kan være positivt for gruppens dynamikk (Malterud, 2012). Det er og større sannsynlighet for at deltakerne kjenner seg igjen i hverandres erfaringer, og begge disse punktene kan føre til en saklig diskusjon (Krueger & Casey, 2009). Fordelen med en slik gruppe er at diskusjonen flyter lett. Hadde seksjonslederne eksempelvis deltatt i fokusgruppeintervju med barnehageansatte og matansvarlige, ville gruppen blitt mer heterogen, og dette kunne ført til interessante brytninger i diskusjonen (Jacobsen, 2015). Masterstudentene opplevde at samtalen i alle fokusgruppeintervjuene fungerte godt, spesielt utover i intervjuet da samtalen kom ordentlig i gang. Masterstudentene vurderte derfor sammensetningen av deltakere i fokusgruppeintervjuene som god.

Seksjonslederne, matansvarlige, barnehageansatte og foreldrene representerte ulike ansvarsområder innenfor prosjektet FORB eller var mottakere av prosjektet. Et bredt spekter av deltakere kan gi mangfold, ulike aspekter og god bredde i erfaringer, noe som igjen kan føre til nyanser i datamaterialet (Malterud, 2012).

De aller fleste deltakerne kjente hverandre fra før. Dette gjaldt også fokusgruppeintervjuet for foreldre i B1 og B2. Litteratur beskriver at det er en fordel dersom deltakerne ikke kjenner hverandre (Twohig & Putnam, 2002). Dette ble ikke ansett som en utfordring, noe som støttes opp av en studie der man ikke så store begrensninger på gruppediskusjonen dersom deltakerne i fokusgruppeintervjuet kjente hverandre (Fern, 1982).

5.3.8 Gjennomføring av fokusgruppeintervju

5.3.8.1 Pilotintervju

Det ble gjennomført pilotintervju med intervjuguiden til foreldrene. Ut i fra dette pilotintervjuet ble de andre intervjuguidene endret og tilpasset, bortsett fra intervjuguiden til barna som det også ble gjennomført et pilotintervju med. Det ble vurdert som lite hensiktsmessig å gjennomføre pilotintervju på de andre målgruppene, da det mulige utvalget

utgjorde få personer. Pilotintervjuet på disse ville i neste omgang snevret inn antallet potensielle informanter som hadde vært aktuelle for rekruttering.

5.3.8.2 Moderators rolle

Temaer og spørsmål som masterstudentene ville ha svar på ble som sagt fastsatt på forhånd og utgjorde intervjuguidene, men intervjuene kan likevel beskrives som semistrukturerte. For å ikke låse seg for mye til intervjuguiden, ble spørsmålene stilt i den rekkefølgen det falt naturlig underveis i fokusgruppeintervjuet. Dette ble gjort med varierende hell da man ofte måtte stille noen av spørsmålene selv om de ikke passet inn slik at alle spørsmålene ble besvart. Dersom deltakerne tok opp temaer som ikke var dekket i intervjuguiden, men som ble ansett som viktig, ble oppfølgingsspørsmål stilt (Thagaard, 2016). Da ingen av masterstudentene hadde erfaring som moderator for fokusgruppeintervju baserte de seg på litteratur på området og erfaringer fra pilotintervjuene. Dette fungerte, men masterstudentene merket seg at de siste fokusgruppeintervjuene gikk noe bedre enn de første. Da hadde masterstudentene fått mer erfaring med hvordan man kunne styre samtalen i den retningen man ønsket, og dessuten erfaring med å stille oppfølgingsspørsmål underveis. Det var en stor fordel å øve seg på forhånd og sette seg godt inn i intervjuguiden, slik at man kunne spørsmålene utenat. Etter hvert fokusgruppeintervju diskuterte masterstudentene ulike inntrykk og reaksjoner de hadde fått gjennom fokusgruppeintervjuet, og skrev ned notater for hvordan de anså at fokusgruppeintervjuet hadde gått. Dette var viktig for å se hva som hadde fungert bra under intervjusituasjonen og hva som kunne forbedres til neste gang. I tillegg kunne dette benyttes under analyseprosessen (Thagaard, 2016).

Masterstudentene forsøkte å opptre nøytralt og unngå kritiske reaksjoner under intervjusituasjon. Av etiske årsaker skal moderator blant annet ikke påpeke uoverensstemmelse mellom hva som blir sagt og måten det blir sagt på. Dette er viktig for å opprettholde tillit (Thagaard, 2016). For å skape en god atmosfære, samt vise interesse for det deltakerne fortalte, kom moderator med bekræftende lyder og nikk gjennom fokusgruppeintervjuet der det var naturlig (Jacobsen, 2015). Til tider var det utfordrende å styre samtalen i riktig retning, for eksempel hvis deltakerne snakket om tema som ikke var av interesse for masterstudien. Masterstudentene inntok ofte en lyttende holdning og forsøkte å virke engasjerte, men samtidig var det viktig å føre samtalen videre (Thagaard, 2016). Dette gikk bedre etter hvert som masterstudentene fikk mer erfaring med rollen som moderator.

Det ble forsøkt å utvikle åpne spørsmål i intervjuguidene der det var mulig, slik at det ikke ble lagt føringer for hva deltakerne kunne svare, og det som ble nevnt først kunne da antas å være det deltakeren var mest opptatt av (Jacobsen, 2015). Alle spørsmålene var likevel ikke åpne. For eksempel var det ønskelig å undersøke om deltakerne kjente til retningslinjene for mat og måltid i barnehagen, og ble det spurt direkte om dette. Samtidig prøvde masterstudentene å ikke stille for generelle spørsmål da dette kan gi et lite fyldig datamateriale, og åpner ikke for ny og interessant informasjon (Morgan, 1997). Det ble stilt spørsmål om det hadde vært noen positive aspekter med å delta i prosjektet FORB. I ettertid oppdaget masterstudentene at slike spørsmål kunne virke ledende. I denne sammenheng ble det samtidig stilt spørsmål om det hadde vært noen negative aspekter med å delta i prosjektet. Hensikten med dette var å undersøke hvilke erfaringer som kunne virke fremmende eller hemmende knyttet til implementeringen av prosjektet. Det var likevel andre spørsmål som ble stilt, som ikke omhandlet en positiv og negativ side, men som også var ledende. For eksempel “Føler dere at dere har fått mer kunnskap og mat og matlaging etter prosjektets start”. Ledende spørsmål kan skape en forventning for hvordan deltakeren bør svare, og lede de til å si seg enig med moderator eller ikke. Det er derfor hensiktsmessig å unngå ledende spørsmål (Thagaard, 2016). Samtidig er det en subtil grense mellom hva som er ledende spørsmål og ikke, dette kan gjøre det vanskelig å vurdere hva som er ledende (Jacobsen, 2015).

Det ble forsøkt å formulere spørsmålene i intervjuguidene på en slik måte at deltakerne skulle forstå dem. De fleste deltakerne gjorde dette, med unntak av deltakerne i fokusgruppeintervjuet med barnehageansatte i B1. Disse deltakerne hadde noen ganger problemer med å forstå spørsmålene som ble stilt, og svarte også på andre ting enn det som var spurt om. Dette skyldtes antageligvis at de ikke var klar over at barnehagen tok del i et prosjektet, dermed hadde de naturlig nok problemer med å svare på noen av spørsmålene. Moderator forsøkte å tilpasse spørsmålene underveis slik at deltakerne hadde mulighet til å svare.

5.3.8.3 Fokusgruppeintervjuets kontekst

Fokusgruppeintervjuene ble avholdt i henholdsvis B1 og B2 ved intervju av foreldre, barn og barnehageansatte. Fokusgruppeintervjuet med seksjonslederne ble avholdt i et av bydelens lokaler og fokusgruppeintervjuet med matansvarlige ble avholdt på en skole hvor de pleide å ha matmøtene. Det var med andre ord velkjente steder for deltakerne. Hvor intervjuet avholdes kan påvirke innholdet i intervjuet. I dette tilfellet var det ikke noe problem å

gjennomføre intervjuene på steder som var naturlige for deltakerne, og da er dette å foretrekke (Jacobsen, 2015). Stedene hvor fokusgruppeintervjuene ble avholdt var stort sett rolige, og det var lite forstyrrende elementer. Det eneste forstyrrende elementet som kan ha hemmet flyten i et av fokusgruppeintervjuene var to babyer som skrek og pratet, men dette så ikke ut til å påvirke deltakerne og intervjuet i sin helhet.

5.3.8.4 Tidsbruk

I dette masterprosjektet varte fokusgruppeintervjuene fra rundt 45 minutter til rundt en time og 45 minutter. Jacobsen (2015) anbefaler at intervjuene bør vare mellom en til en og en halv time, slik at man oppnår nok informasjon samtidig som ikke både intervjuer og deltakere blir helt utslitt (Jacobsen, 2015). Det ble satt av nok tid til de fleste av fokusgruppeintervjuene, med unntak av fokusgruppeintervjuene med barnehageansatte. I B1 fikk masterstudentene først beskjed om at de hadde 60 minutter disponibelt. Deretter ble dette redusert til 30 minutter, men etter diskusjon med seksjonsleder ble tiden utvidet til 45 minutter for hvert fokusgruppeintervju. Situasjonen var derfor ikke helt optimal. Dette intervjuet ble avsluttet brått, noe som førte til at noen av spørsmålene ble utelatt. Det ble satt av 60 minutter til fokusgruppeintervjuet med barnehageansatte i B2, noe som for såvidt er innenfor anbefalingen (Jacobsen, 2015). Denne tidsbegrensingen var likevel et stressmoment for moderator, og førte til at noen av spørsmålene ble glemt da også dette intervjuet måtte avsluttes brått. Denne tidsbegrensningen ved fokusgruppeintervjuene med barnehageansatte ble satt fordi intervjuene ble gjennomført i de ansattes arbeidstid. Skulle disse fokusgruppeintervjuene, blitt gjennomført utenfor arbeidstid ville mest sannsynlig mindre deltakere ønsket å delta.

Fokusgruppeintervjuet med matansvarlige var det lengste og varte i omtrent en time og 45 minutter. Da samtalen fløt fint og informasjonen som fremkom var interessant og nyttig, ble dette ikke ansett som negativt. Det virket som deltakerne ikke hadde problem med denne tidsbruken heller. Ved fokusgruppeintervjuet med foreldre i B2 var flere av deltakerne forsinket, noe som gjorde at masterstudentene fikk litt dårligere tid. Moderator fikk dermed mindre tid på å rekke gjennom alle spørsmålene, noe som opplevdes som stressmoment.

5.3.8.5 Barneintervjuene

Til tross for at litteraturen ikke anbefaler å gjennomføre fokusgruppeintervju med barn under 6 år samt at masterstudentene var skeptiske til dette ble det besluttet å gjennomføre

fokusgruppeintervju med de eldste barna i barnehagen (Kennedy et al., 2001; Morgan et al., 2002). Årsaken til at det likevel ble besluttet å gjennomføre fokusgruppeintervjuene var at en av veilederne for masteroppgaven selv hadde gjennomført vellykkede fokusgruppeintervju med barnehagebarn. I tillegg hadde masterstudent B jobbet mye med barn, og hadde derfor erfaring med å snakke med barn. Det ble også ansett som interessant å undersøke hvilke tanker barna selv hadde om maten som ble servert i barnehagen. Masterstudentene ønsket derfor å høre deres erfaringer. For eksempel om de likte maten i barnehagen bedre enn matpakken hjemmefra, og dessuten hva de syntes om å bli inkludert i matlagingen. Når man intervjuer barn må spørsmålene hele tiden relateres til hensikten med intervjuet (Pramling & Doverborg-Östberg, 1993). Da åpne spørsmål fungerer dårligere for barn enn for voksne, var spørsmålene formulert mer konkret, og rettet mot den daglige situasjonen i barnehagen (Morgan et al., 2002). Pilotintervjuet med barn gikk over all forventning, og støttet derfor opp beslutningen om å gjennomføre fokusgruppeintervjuene.

Gjennom observasjonen i barnehagen hadde masterstudentene vært litt i kontakt med barna, men på bakgrunn av at observasjonen var ikke-deltakende, var de fremmede for barna i intervjusituasjonen. Fokusgruppeintervju for barn i B1 ble gjennomført på et kontor i barnehagen, uten pedagogisk leder til stede. Denne situasjonen kan ha opplevdes ubehagelig da kontoret var ukjent for barna, og ingen kjente voksne var til stede (Kennedy et al., 2001). Noen av barna ønsket ikke å snakke, til tross for at de fikk direkte spørsmål. De gangene noen av barna svarte på spørsmålene moderator stilte var dette ofte med enstavellesord. Andre barn var svært urolig og snakket om hendelser som ikke var tema. Et av barna som faktisk svarte utfyllende på spørsmålene ble overkjørt av de urolige barna. I B2 var barnegruppen mindre, noe som kan være hensiktsmessig når barna er små (Kennedy et al., 2001; Gibson, 2007). I tillegg var pedagogisk leder til stede, noe som kan være en trygghet for barna (Kennedy et al., 2001). Enkelte av barna ønsket ikke å svare masterstudenten, eller valgte å hviske svarene i øret på pedagogisk leder. Et barn snakket mye, og i tillegg til å svare på spørsmål, snakket om alt mulig annet. Fokusgruppeintervjuene med barn i B1 og B2 opplevdes generelt utfordrende for masterstudentene.

Det ble besluttet å forsøke å gjennomføre fokusgruppeintervjuene med barn på nytt, da datagrunnlaget var svakt. Det ble bestemt at en pedagogisk leder skulle være moderator. Da masterstudentene opplevde at barna kanskje ikke forsto spørsmålene så godt, fikk pedagogisk leder tilsendt spørsmålene i god tid før intervjuet, og konkretiserte spørsmålene

så godt som mulig. Masterstudentene hadde tilegnet seg noe informasjon om barnehagens praksis gjennom observasjon, men dette var ikke nok til å vise til en rekke konkrete eksempler i spørsmålene. Pedagogisk leder kjente barna og barnehagens rutiner, og kunne knytte spørsmålene opp til konkrete hendelser. Det ble sendt ut ny e-post til foreldre for å forsøke å rekruttere nye barn (Vedlegg 9). I B1 meldte to nye barn interesse. I B2 meldte ingen nye barn interesse, og det ble bestemt å inkludere barna fra pilotintervjuet, da dette intervjuet fungerte godt. I begge intervjuene deltok masterstudent A alene, og hadde rollen som sekretær. Masterstudent A opplevde at moderatoren i fokusgruppeintervjuet i B1 virket stresset, antageligvis fordi dette var en uvant situasjon for vedkommende. I tillegg til at moderatoren var stresset merket masterstudent A at moderatoren ikke stilte oppfølgingsspørsmål eller responderte på det barna hadde å fortelle. Ofte kunne det barna sa bli avfeid med en gang. Årsaken til dette kan ha vært at moderatoren ikke helt var klar over hva masterstudentene egentlig var ute etter. Tålmodighet, respekt, aktiv lytting og fleksibilitet er viktige egenskaper hos en moderator (Gibbs, 1997). Hvis moderator hadde vært mer erfaren og lyttet mer til barna kunne dette kanskje ført til en bedre samtale. Den andre moderatoren virket mer rolig og avslappet, og reagere med entusiasme på det barna svarte. Begge barnegruppene var noe roligere under disse intervjuene, men datamaterialet var like fattig. Ved første forsøk med fokusgruppeintervju i B1 og B2 ble de eldste barna inkludert. Det kan være hensiktsmessig å velge ut barn ut i fra kognitiv utvikling og ikke alder (Gibson, 2007). Ved andre forsøk hadde masterstudentene en samtale med pedagogisk leder der de diskuterte hvilke barn som skulle inkluderes. Resultatene ble likevel ikke bedre.

Ved alle forsøk ble intervjuene gjennomført på møterom i barnehagens lokaler, og barna satt på stoler rundt et bord. Dette kan få barn til å føle seg mindre komfortable (Hennessy & Heary, 2005). Seksjonsleder og pedagogisk leder mente møterommene var et passelig lokale. I ettertid tenkte masterstudentene at det kanskje ville vært mer optimalt å gjennomføre intervjuene på et kjent lekerom, noe som ble gjort ved pilotintervjuet. Det er ikke uvanlig at barn begynner å snakke om tema som det ikke er stilt spørsmål om (Pramling & Doverborg-Östberg, 1993). Dette var ofte tilfelle i alle fokusgruppeintervju med barn i dette masterstudiet. For å få barna tilbake på temaet moderator er interessert i, er det viktig å lytte til barnet (Pramling & Doverborg-Östberg, 1993). I fokusgruppeintervjuene ble barna som byttet til irrelevante tema ofte ikke lyttet til, men heller stilt samme spørsmål på nytt, eller oversett. Å gjennomføre gode intervju med barn krever erfaring, noe ingen av moderatorene hadde (Pramling & Doverborg-Östberg, 1993). Det kan virke som det var lite

hensiktsmessige å gjennomføre fokusgruppeintervju med barn under 6 år. Antageligvis hadde man oppnådd mer nyttig informasjon om det hadde blitt gjennomført flere fokusgruppeintervju med for eksempel barnehageansatte eller matansvarlige. Samtidig var det vanskelig å rekruttere disse.

5.3.9 Dataanalyse

5.3.9.1 Transkribering

Intersubjektivitet er viktig i kvalitativ forskning, og transkripsjon av lydfiler kan være et viktig verktøy for å oppnå dette (Malterud, 2012). Fokusgruppeintervjuet med matansvarlige ble først transkribert fire dager etter fokusgruppeintervjuet. Ved de resterende fokusgruppeintervjuene ble transkripsjonen gjennomført umiddelbart. Masterstudentene opplevde ikke at dette påvirket resultatet av transkripsjonen. Det er flere fordeler ved å transkribere intervju på egenhånd (Malterud, 2012). Masterstudentene fikk god oversikt over datamaterialet, som er første skritt i analyseprosessen. Ved å ha fokusgruppeintervjuene friskt i minne kunne eventuelle nyanser, kroppsspråk og tonefall enklere tas med i transkripsjonen. Dette fører til at transkripsjonen, så godt det lar seg gjøre, speiler selve fokusgruppeintervjuet, noe som er viktig ved empirisk data (Malterud, 2012).

Ved noen fokusgruppeintervju var det vanskelig å tyde alt som ble sagt. Uklart innhold ble markert med “XXX”. Masterstudentene hørte gjennom lydfilen samtidig som de så over transkripsjonene til hverandre. Her kom de med tilbakemeldinger til hverandre, og i noen tilfeller klarte de å høre hva som ble sagt, der den andre masterstudenten hadde markert “XXX”.

Hvilke og hvor mange detaljer man inkluderer i transkripsjonen kan ha betydning for tolkningen av datamaterialet, og vil derfor kunne påvirke analysen (Bailey, 2008). Når deltakerne tok klare pauser midt i en setning, lo, hevet stemmen eller endret tonefall ble dette markert i transkripsjonen. Dette kunne likevel vært gjennomført grundigere. Detaljene ble ikke markert dersom de ikke ble ansett som betydelig for analyseprosessen. Små pauser, små endringer i tonefall, hastigheten deltakerne snakket i og lignende ble ofte ikke inkludert i transkripsjonen. Dette kunne med fordel vært gjort for et mer detaljert og autentisk datamateriale, og kunne videre hatt påvirkning på analysen (Bailey, 2008; Malterud, 2012). Dersom masterstudentene var usikre på meningsinnholdet i det som ble sagt diskuterte de

dette seg i mellom, noe som kan styrke at tolkningen er basert på det deltakerne faktisk mente å fortelle. Når man skriver ned muntlig tale, kan utsagn virke rotete, og deltakeren kan virke mindre saklig enn det vedkommende faktisk er (Mero-Jaffe, 2011). For å ikke påvirke meningsinnholdet i det deltakerne fortalte, ble mest mulig transkribert ordrett (Malterud, 2012). For at sitater som ble inkludert i den ferdige masteroppgaven skulle være lesbar, ble enkelte sitater noe redigert for å være mer leservennlig. Når setninger tilpasses til å bli mer leservennlig er det en fordel at den som transkriberer var til stede under fokusgruppeintervjuet, noe som var tilfelle i dette masterstudiet (Malterud, 2012).

5.3.9.2 Tematisk analyse

Tematisk analyse ble valgt som metode, da denne metoden anbefales for de som har lite erfaring med analyse (Braun & Clarke, 2006; King, 2004). Ved utvikling av både koder og temaer gjorde masterstudentene dette hver for seg, for så å dele forslagene med hverandre. Ulike personer kan se forskjellige perspektiver og nyanser i datasettet, og det kan derfor være en fordel at flere utarbeider forslag til koder og tema (Malterud, 2011). Etter diskusjon seg imellom, og også med veileder, ble masterstudentene enig om kodene og temaene som var utgangspunktet for analysen. Masterstudentene gjennomførte de resterende delene av analyseprosessen i fellesskap. Ulike personer kan merke seg ulike nyanser i samme datasett (Aveyard, 2014). Dette førte til flere gode diskusjoner, der masterstudentene i fellesskap ble enig, og kan derfor ha beriket analysen og resultatene. I tillegg ble enkelte sitater fra deltakerne inkludert i resultatdelen, slik at lesere kan vurdere analysearbeidet (Graneheim & Lundman, 2004). Trinn 1-4 i analyseprosessen ble fulgt slik som Nowell et al. (2017) beskriver (Nowell et al., 2017). Gjennom fase 4 hadde masterstudentene fått god innsikt i kodenenes innhold, og vurdert temaets relevans opp mot problemstillingen (Braun & Clarke, 2006). Det ble derfor sett på som hensiktsmessig å slå sammen fase 5 og 6.

5.3.10 Valg av teoretisk rammeverk

På bakgrunn av at det teoretiske rammeverket ble valgt etter gjennomføring av analyseprosessen, la dette føringer for hvilket teoretisk rammeverk som kunne passe. Da prosjektet FORB ble vurdert som en intervensjon, og modellen RFI egner seg godt for implementering av intervensjoner i barnehagen, ble RFI ansett som et passende teoretisk rammeverk (Roland et al., 2018). Fordelen med denne modellen er at den gir en oversiktlig og god beskrivelse av implementeringsprosessen (Roland & Westergård, 2015). Masterstudentene jobbet med å få en god forståelse av modellen gjennom relevant litteratur.

Packard (2013) beskriver behovet for økt kunnskap omkring hvilke faktorer som er av betydning ved bruk av forskningsbaserte rammeverk som en svakhet (Packard, 2013). Det kan derfor tenkes at masterstudentene med fordel kunne tilegnet seg mer kunnskap om modellen RFI og dermed fått en bedre forståelse for den og hvordan den burde brukes. Modellen opplevdes likevel som et nyttig verktøy for å forstå prosessen med implementering av prosjektet i de kommunale barnehagene.

Det ble vurdert å ta i bruk andre teoretiske rammeverk. En av disse var modellen over implementeringsprosessen fra Meyers, Wandersman & Durlak (2012). Modellen tar for seg fire ulike faser, hvor de to første omhandler prosesser før selve implementeringsperioden (Meyers, Durlak & Wandersman, 2012). På bakgrunn av at masterstudentene ikke hadde tilstrekkelig informasjon om planleggingsfasen av prosjektet var vanskelig å si noe om de to første fasene av modellen. Dermed ble den valgte modellen ansett som mer egnet til å svare på masterprosjektets problemstilling. Et annet teoretisk rammeverk som ble vurdert var frontlinjebyråkrati. Denne teorien handler om at offentlig ansatte skal utøve politikken som bestemmes på et overordnet nivå, men da offentlig ansatte ofte har mange arbeidsoppgaver, vil den utøvde politikken kunne fravike fra det som er bestemt (Lipsky, 2010). Teorien ble ansett som god for å diskutere barnehageansattes praksis opp mot utfordringer. Samtidig var det vanskelig å diskutere alle prosjektets mål mot denne teorien.

5.3.11 Masterprosjektets troverdighet

Ved vurdering av dette masterprosjektets troverdighet kan man se nærmere på fire hovedkriterier beskrevet av Lincoln og Guba (1985). Det første kriteriet omhandler resultatenes kredibilitet (Lincoln & Guba, 1985). For å sikre troverdighet er kredibilitet en viktig faktor. Dette innebærer at forskeren presenterer deltakernes erfaringer og oppfatninger i resultatene på en slik måte at det gjenspeiler hva deltakerne mente (Lincoln & Guba, 1985). Masterstudentene forsøkte å sikre kredibilitet ved å nøye beskrive fremgangsmåten i utviklingen av intervjuguiden, gjennomførelsen av fokusgruppeintervjuene og analyseprosessen. I tillegg til dette ble dialogisk validering benyttet av moderator under noen av fokusgruppeintervjuene (Malterud, 2012). Videre ble transkripsjonsmaterialet nøye gjennomgått før koding for å sikre god forståelse av datamaterialet. Det andre kriteriet omhandler studiens overførbarhet, med andre ord i hvilke grad tolkninger forskeren har gjort i et forskningsprosjekt kan være relevant i andre situasjoner (Lincoln & Guba, 1985; Thagaard, 2016). For å møte dette kriteriet ble det forsøkt å presentere detaljerte resultater

med underbyggende sitater fra deltakerne. Det tredje kriteriet tar for seg forskningsprosjektets pålitelighet (Lincoln & Guba, 1985). Påliteligheten kan styrkes ved å nøye beskrive hvordan man har tenkt og hva man har gjort underveis i forskningsprosessen (Thagaard, 2016). For å møte kriteriet for pålitelighet i dette masterprosjektet ble derfor forskningsprosessen, fra utarbeidelsen av intervjuguiden til analyseprosessen, nøye beskrevet. Videre leste og kodet masterstudentene transkripsjonsmaterialet hver for seg, før masterstudentene deretter gikk sammen og ble enige om hvilke koder som skulle benyttes. Det fjerde og siste kriteriet tar for seg forskningsprosjektets nøytralitet. Dette innebærer at innholdet i datamaterialet ligger til grunn for analysen og resultatene i forskningsprosjektet, og ikke forskerens motivasjoner, interesser eller perspektiver (Lincoln & Guba, 1985). For å møte dette kriteriet ble sitater fra deltakerne inkludert i resultatkapittelet.

6.0 Konklusjon og forslag til videre forskning

Hensikten med dette masterprosjektet var å undersøke brukere, barnehageansatte, matansvarlige og seksjonslederens erfaringer med implementering av et helsefremmende ernæringsprosjekt i Bydel St. Hanshaugen. For å belyse denne problemstillingen ble det utviklet og inkludert spesifikke forskningsspørsmål. Disse la spesielt fokus på hvilke faktorer som hadde bidratt fremmende og hemmende med tanke på prosjektets hovedmål og delmål, samt hvilke erfaringer deltakerne hadde gjort seg.

Slik det fremkom av resultatene hadde mattilbudet i de kommunale barnehagene i Bydel St. Hanshaugen blitt sunnere etter at prosjektet FORB ble innført. Foreldrene var positive til mattilbudet i barnehagene, men savnet mer informasjon om hva barna spiste, og opplevde i noen tilfeller at barnehagene serverte mye av den samme maten. Kunnskaper og ferdigheter blant barnehageansatte hadde blitt styrket etter prosjektstart, men det var fortsatt behov for å styrke disse ytterligere. Barnehageansattes opplevelse av inkludering varierte, men matmøtene fungerte som en kommunikasjonskanal mellom matansvarlige og ernæringsrådgiveren. Innkjøpslistene, menyer, oppskrifter og levering av mat på døren sparte barnehageansatte for tid og ressurser på planlegging og handling i butikk. Gode rutiner i hverdagen og samarbeid mellom ansatte spilte også en rolle for implementeringen av prosjektet. I tillegg ble tilpasninger av prosjektet til de respektive barnehagene sett på som nødvendig. Dette fungerte i hovedsak godt, men ved store tilpasninger var det vanskelig å avgjøre hvor godt prosjektet ble fulgt. Inkludering av barn i matlagingen var en tydelig utfordring for mange, og flere hadde løst dette ved å inkludere barn på andre måter i barnehagehverdagen. Inkludering av foreldre ved å øke deres kunnskaper omkring innholdet i matpakkene varierte, da dette ikke hadde blitt fulgt opp som ønsket.

Tidspress, utfordringer knyttet til bemanning, utilstrekkelige kjøkkenfasiliteter, manglende kompetanse og negative holdninger til prosjektet FORB var sentrale hemmende faktorer ved implementeringen av prosjektet. Det var også ønskelig med en kjøkkenassistent i barnehagene. Med tanke på matlaging, samt inkludering av barn, ble manglende kompetanse sett på som hemmende, og kompetanseheving blant barnehageansatte kunne derfor vært fordelaktig. I tillegg til dette hadde negative holdninger og manglende interesser for mat og måltider trolig en hemmende påvirkning. En bevisstgjøring og holdningsendring blant barnehageansatte kunne derfor også vært hensiktsmessig. Videre var utilstrekkelige

kjøkkenfasiliteter hemmende for gjennomføringen av matlaging og inkludering av barn, og utbedring av kjøkkenfasilitetene kunne vært fordelaktig. Arbeidet med å øke foreldrenes kunnskaper med tanke på innholdet i matpakkene burde dessuten ha blitt fulgt opp bedre.

Å finne tidligere forskning som ikke støttet opp under masterprosjektets funn var en utfordring. Det kan tyde på at funnene i denne masteroppgaven støtter opp om tidligere forskning, og kan gi en bedre forståelse for hvilke faktorer som virker hemmende og fremmende ved implementeringen av slike prosjekter. Til tross for at resultatene i dette masterprosjektet ikke gir noen fasitsvar, kan de åpne opp for videre forskning. Det er blant annet behov for kvantitative studier for å si noe om hvilken effekt prosjektet FORB har hatt på barnas kosthold. Videre ville det vært interessant å undersøkt prosjektets kostnadsffektivitet i et samfunnsperspektiv.

7.0 Referanser

- Aadland, E. K. (2017). Sjømat som en del av mattilbudet i barnehagen. I B. U. Wilhelmsen (Red.), *Mat- og måltidsaktiviteter i barnehagen* (s. 123-133). Oslo: Universitetsforlaget.
- Aldridge, V., Dovey, T. M. & Halford, J. C. G. (2009). The role of familiarity in dietary development. *Developmental Review*, 29(1), 32-44. doi: 10.1016/j.dr.2008.11.001
- Allirot, X., Da Quinta, N., Chokupermal, K. & Urdaneta, E. (2016). Involving children in cooking activities: A potential strategy for directing food choices toward novel foods containing vegetables. *Appetite*, 103, 275-285. doi: 10.1016/j.appet.2016.04.031
- Aronson, J. (1995). A pragmatic view of thematic analysis. *The Qualitative Report*, 2(1), 1-3.
- Aveyard, H. (2014). *Doing a literature review in health and social care: a practical guide* (3. utg.). Maidenhead: Open University Press.
- Bailey, J. (2008). First steps in qualitative data analysis: transcribing. *Family Practice*, 25(2), 127-131. doi: 10.1093/fampra/cmn003
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Hentet fra http://www.asecib.ase.ro/mps/Bandura_SocialLearningTheory.pdf
- Barnehageloven. (2005). *Lov om barnehager (LOV-2005-06-17-64)*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64>
- Bartholomew, L. K., Markham, C. M., Ruiter, R. A. C., Fernandez, M. E., Kok, G. & Parcel, G. S. (2016). *Planning health promotion programs: an intervention mapping approach* (4. utg.). San Francisco, California: Jossey-Bass.
- Bell, A. C., Davies, L., Finch, M., Wolfenden, L., Francis, J. L., Sutherland, R. & Wiggers, J. (2015). An implementation intervention to encourage healthy eating in centre-based child-care services: impact of the Good for Kids Good for Life programme. *Public Health Nutrition*, 18(9), 1610-1619. doi: 10.1017/S1368980013003364
- Benjamin Neelon, S. E., Mayhew, M., O'neill, J. R., Neelon, B., Li, F. & Pate, R. R. (2016). Comparative evaluation of a South Carolina policy to improve nutrition in child care. *Journal of the Academy of Nutrition and Dietetics*, 116(6), 949-956. doi: 10.1016/j.jand.2015.10.026
- Bierman, K. (2002). The implementation of the fast track program: An example of a large scale prevention science efficacy trial. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 30(1), 1-17. doi: 10.1023/A:1014292830216
- Birch, L., Savage, J. S. & Ventura, A. (2007). Influences on the development of children's eating behaviours: From infancy to adolescence. *Canadian Journal of Dietetic Practice and Research*, 68(1), s1.

- Birch, L. L. (1980). Effects of peer models' food choices and eating behaviors on preschoolers' food preferences. *Child Development*, 51(2), 489-496. doi: 10.2307/1129283
- Birch, L. L. & Ventura, A. K. (2009). Preventing childhood obesity: what works? *International Journal Of Obesity*, 33, 74-81. doi: 10.1038/ijo.2009.22
- Blase, K. A., van Dyke, M., Fixen, D. L. & Bailey, F. W. (2012). Implementation science: Key concepts, themes, and evidence for practitioners in educational psychology. I B. Kelly & D. F. Perkins (Red.), *Handbook of implementation science for psychology in education* (s. 13-34). New York, NY, US:: Cambridge University Pres.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. doi: 10.1191/1478088706qp063oa
- Byrådsavdeling for finans. (2017a). *Bydel St. Hanshaugen. Faktaark om befolkning, levekår og bomiljø*. Hentet fra <https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13201646/Innhold/Politikk%20og%20administrasjon/Statistikk/Faktaark%20bydelene%202017/04%20Byde1%20St%20Hanshaugen.pdf>
- Byrådsavdeling for finans. (2017b). *Faktaark om befolkning, levekår og bymiljø i bydeler og delbydeler – beskrivelse av indikatorer*. Hentet fra <https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13201676/Innhold/Politikk%20og%20administrasjon/Statistikk/Faktaark%20bydelene%202017/Faktaark%20om%20bydelene%202017%20-%20beskrivelse%20av%20indikatorer%20med%20tabellvedlegg.pdf>
- Carlsen, B. & Glenton, C. (2011). What about N? A methodological study of sample-size reporting in focus group studies. *BMC Medical Research Methodology*, 11(1), 26. doi: 10.1186/1471-2288-11-26
- Carruth, B. R., Ziegler, P. J., Gordon, A. & Barr, S. I. (2004). Prevalence of picky eaters among infants and toddlers and their caregivers' decisions about offering a new food. *Journal of the American Dietetic Association*, 104(1), 57-64. doi: 10.1016/j.jada.2003.10.024
- Chow, A., Leis, A., Humbert, L., Muhajarine, N. & Engler-Stringer, R. (2016). Healthy Start—Départ Santé: A pilot study of a multilevel intervention to increase physical activity, fundamental movement skills and healthy eating in rural childcare centres. *Canadian Journal of Public Health*, 107(3), 312-318. doi: 10.17269/CJPH.107.5279
- Chu, Y. L., Storey, K. E. & Veugelers, P. J. (2014). Involvement in meal preparation at home is associated with better diet quality among Canadian children. *Journal of Nutrition Education and Behavior*, 46(4), 304-308. doi: 10.1016/j.jneb.2013.10.003
- Cook, L. T., O'Reilly, G. A., DeRosa, C. J., Rohrbach, L. A. & Spruijt-Metz, D. (2015). Association between home availability and vegetable consumption in youth: a review. *Public Health Nutrition*, 18(4), 640-648. doi: 10.1017/S1368980014000664

- Cooke, L. (2007). The importance of exposure for healthy eating in childhood: a review. *Journal of Human Nutrition and Dietetics*, 20(4), 294-301. doi: 10.1111/j.1365-277X.2007.00804.x
- Cooke, L., Wardle, J., Gibson, E., Sapochnik, M., Sheiham, A. & Lawson, M. (2004). Demographic, familial and trait predictors of fruit and vegetable consumption by pre-school children. *Public Health Nutrition*, 7(2), 295-302. doi: 10.1079/PHN2003527
- Dalen, M. (2011). *Intervju som forskningsmetode - en kvalitativ tilnærming* (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget
- De Cosmi, V., Scaglioni, S. & Agostoni, C. (2017). Early taste experiences and later food choices. *Nutrients*, 9(2), 107. doi: 10.3390/nu9020107
- Debio. (u.å). Om matvalget. Hentet 08. mai 2019 fra <https://debio.no/om-matvalget/#ommatvalget>
- DeCosta, P., Møller, P., Frøst, M. B. & Olsen, A. (2017). Changing children's eating behaviour - A review of experimental research. *Appetite*, 113, 327-357. doi: 10.1016/j.appet.2017.03.004
- Departementene. (2017). *Nasjonal handlingsplan for bedre kosthold (2017-2021). Sunt kosthold, måltids glede og god helse for alle!* Hentet fra https://www.regjeringen.no/contentassets/fab53cd681b247bfa8c03a3767c75e66/handlingsplan_kosthold_2017-2021.pdf
- Domitrovich, C. E., Bradshaw, C. P., Poduska, J. M., Hoagwood, K., Buckley, J. A., Olin, S., . . . Jalongo, N. S. (2008). Maximizing the implementation quality of evidence-based preventive interventions in schools: A conceptual framework. *Advances in School Mental Health Promotion*, 1(3), 6-28.
- Domitrovich, C. E., Gest, S. G., Jones, D., Gill, S. & Sanford DeRousie, R. M. (2010). Implementation quality: Lessons learned in the context of the Head Start REDI trial. *Early Childhood Research Quarterly*, 25(3), 284-298. doi: 10.1016/j.ecresq.2010.04.001
- Domitrovich, C. E., Moore, J. E. & Greenberg, M. T. (2012). Maximizing the effectiveness of social emotional interventions for young children through high quality implementation of evidence based interventions. I I. B. Kelly & D. Perkins (Red.), *Implementation science for psychology in education* (s. 207-229). New York: Cambridge University Press.
- Durlak, J. A. & DuPre, E. P. (2008). Implementation matters: A review of research on the influence of implementation on program outcomes and the factors affecting implementation. *American Journal of Community Psychology*, 41(3-4), 327-350. doi: 10.1007/s10464-008-9165-0

- Durlak, J. A., Weissberg, R. P., Dymnicki, A. B., Taylor, R. D. & Schellinger, K. B. (2011). The impact of enhancing students' social and emotional learning: a meta-analysis of school-based universal interventions. *Child Development*, 82(1), 405-432. doi: 10.1111/j.1467-8624.2010.01564.x
- Dwyer, J. T., Butte, N. F., Deming, D. M., Siega-Riz, A. M. & Reidy, K. C. (2010). Feeding infants and toddlers study 2008: Progress, continuing concerns, and implications. *Journal of the American Dietetic Association*, 110(12), 60-67. doi: 10.1016/j.jada.2010.09.003
- Dønnestad, J., Kleppe, T. H. & Strandmyr, A. (2015). *Oppfølging av folkehelseprosjekt i barnehager februar 2014 - juni 2015* (Oslo). Hentet fra <https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/1363189/Innhold/Politikk%20og%20administrasjon/Prosjekter/Folkehelseprosjekt%20i%20barnehager/Oppf%C3%B8lging%20av%20folkehelseprosjekt%20i%20barnehager.pdf>
- Ertesvåg, S. K. & Roland, P. (2013). *Ledelse av endringsarbeid i barnehagen*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Esterberg, K. G. (2002). *Qualitative Methods in Social Research*. Boston: McGraw-Hill.
- Fagerholt, R. A., Naper, L. R., Sivertsen, H., Haugset, A. S., Nilsen, B. T. & Stene, M. (2018). *Spørsmål til Barnehage-Norge 2017* (2018:1). Hentet fra <https://www.udir.no/globalassets/filer/tall-og-forskning/rapporter/2018/sporsmal-til-barnehage-norge.pdf>
- Fereday, J. & Muir-Cochrane, E. (2006). Demonstrating rigor using thematic analysis: A hybrid approach of inductive and deductive coding and theme development. *International Journal of Qualitative Methods*, 5(1), 80-92. doi: 10.1177/160940690600500107
- Fern, E. F. (1982). The Use of focus groups for idea generation: The effects of group size, acquaintanceship, and moderator on response quantity and quality. *Journal of Marketing Research*, 19(1), 1-13. doi: 10.2307/3151525
- Fixsen, D. L., Naoom, S. F., Blase, K. A., Robert, M. F. & Wallace, F. (2005). *Implementation research: a synthesis of the literature* (Louis de la Parte Florida Mental Health Institute Publication, Vol. 231.).
- Folkehelseinstituttet. (2016). *Sykdomsbyrden i Norge 1990-2013: Resultater fra Global Burden of Diseases, Injuries and Risk Factors Study 2013 (GBD 2013)*. (2016:1). Hentet fra <https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2016/rapport-20161-pdf.pdf>
- Folkehelseloven. (2011). *Lov om folkehelsearbeid (LOV-2011-06-24-29)*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2011-06-24-29>
- Forbrukerrådet & Kost- og ernæringsforbundet. (2018). *Barnehagemat: Næring til liv, lek og læring. Appetitt på livet*. Hentet fra <https://fil.forbrukerradet.no/wp-content/uploads/2018/08/20180710-ke-appetitt-barnehage-rapport.pdf>

- Forskr om miljørettet helsevern i skoler mv. (1996). *Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler m.v.* (FOR-1995-12-01-928). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1995-12-01-928>
- Frerichs, L., Intolubbe-Chmil, L., Brittin, J., Teitelbaum, K., Trowbridge, M. & Huang, T. T. K. (2016). Children's discourse of liked, healthy, and unhealthy foods. *Journal of the Academy of Nutrition and Dietetics*, 116(8), 1323-1331. doi: 10.1016/j.jand.2016.01.014
- Fry, J., P. & Neff, R., A. (2009). Periodic prompts and reminders in health promotion and health behavior interventions: Systematic review. *Journal of Medical Internet Research*, 11(2). doi: 10.2196/jmir.1138
- Fullan, M. (2007). *The new meaning of educational change* (4. utg.). London: Routledge Teachers College Press.
- Fullan, M. (2016). *The new meaning of educational change* (5. utg.). London: Routledge Teachers College Press.
- Fullan, M. & Sandengen, S. (2014). *Å dra i samme retning: et skolesystem som virker* (All systems go). Oslo: Kommuneforl.
- Gibbs, A. (1997). *Focus groups. Social Research*(19). doi: <http://sru.soc.surrey.ac.uk/SRU19.html>
- Gibson, F. (2007). Conducting focus groups with children and young people: strategies for success. *Journal of Research in Nursing*, 12(5), 473-483. doi: 10.1177/1744987107079791
- Glaser, B. G. & Strauss, A. L. (1967). *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. New York: Aldine de Gruyter.
- Glickman, D., Parker, L., Sim, L. J., Del Valle Cook, H. & Miller, A. E. (2012). *Accelerating progress in obesity prevention: Solving the weight of the nation*. Washington, DC: Institute of Medicine.
- Graneheim, U. H. & Lundman, B. (2004). Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. *Nurse Education Today*, 24(2), 105-112. doi: 10.1016/j.nedt.2003.10.001
- Greenberg, M., Domitrovich, C., Graczyk, P. & E. Zins, J. (2005). *The study of implementation in school-based preventive interventions: Theory, research, and practice* (Bind 3). Rockville, MD: Center for Mental Health Services, Substance Abuse and Mental Health Services Administration.
- Gynnild, V. (2001). *Læringsorientert eller eksamensfokuset? Nærstudier av pedagogisk utviklingsarbeid i sivilingeniørstudiet*. Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Pedagogisk institutt, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim

- Halkier, B. (2018). *Fokusgrupper* (3. utg.). Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Hansen, L. B., Myhre, J. B. & Andersen, L. F. (2017). *UNGKOST 3 – En landsomfattende kostholdsundersøkelse blant 4-åringer i Norge, 2016*. Oslo. Hentet fra <https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2016/rapport-ungkost-3-landsomfattende-kostholdsundersokelse-blant-4-aringer-i-norge-2016.pdf>
- Hanson, M. A. & Gluckman, P. D. (2014). Early developmental conditioning of later health and disease: Physiology or pathophysiology? *Physiological Reviews*, 94(4), 1027-1076. doi: 10.1152/physrev.00029.2013
- Hartley, L., Igbinedion, E., Holmes, J., Flowers, N., Thorogood, M., Clarke, A., . . . Rees, K. (2013). Increased consumption of fruit and vegetables for the primary prevention of cardiovascular diseases. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, 4(6). doi: 10.1002/14651858.CD009874.pub2.
- Hawkes, C., Smith, T. G., Jewell, J., Wardle, J., Hammond, R. A., Friel, S., . . . Kain, J. (2015). Smart food policies for obesity prevention. *The Lancet*, 385(9985), 2410-2421. doi: 10.1016/S0140-6736(14)61745-1
- Hearn, M. D., Baranowski, T., Baranowski, J., Doyle, C., Smith, M., Lin, L. S. & Resnicow, K. (1998). Environmental influences on dietary behavior among children: Availability and accessibility of fruits and vegetables enable consumption. *Journal of Health Education*, 29(1), 26-32. doi: 10.1080/10556699.1998.10603294
- Heckman, J. J. (2006). Skill formation and the economics of investing in disadvantaged children. *Science*, 312(5782), 1900-1902.
- Helland, S. H., Øverby, N. C. & Vik, F. N. (2019). Arenaer for folkehelse og ernæring. I D. Engeset, L. E. Torheim & N. C. Øverby (Red.), *Samfunnsernæring* (s.183-193). Oslo: Universitetsforlaget.
- Helsedirektoratet. (2011). *Kostråd for å fremme folkehelsen og forebygge kroniske sykdommer - Metodologi og vitenskapelig kunnskapsgrunnlag. Nasjonalt råd for ernæring* (IS-1881). Oslo. Hentet fra <https://helsedirektoratet.no/Lists/Publikasjoner/Attachments/400/Kostrad-for-a-fremme-folkehelsen-og-forebygge-kroniske-sykdommer-metodologi-og-vitenskapelig-kunnskapsgrunnlag-IS-1881.pdf>
- Helsedirektoratet. (2013). *Reduksjon i ikke-smittsomme sykdommer – nasjonal oppfølging av WHOs mål* (IS-0373). Oslo: Helsedirektoratet.
- Helsedirektoratet. (2014). *Miljø og helse i barnehagen* *Veileder til forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler* (IS-2072). Hentet fra <https://helsedirektoratet.no/Lists/Publikasjoner/Attachments/419/Miljo-og-helse-i-barnehagen-Veileder-til-forskrift-om-miljorettet-helsevern-i-barnehager-og-skoler-IS-2072.pdf>

- Helsedirektoratet. (2018). *Nasjonal faglig retningslinje for mat og måltider i barnehagen* (IS 2783). Hentet fra <https://www.hedmark.org/globalassets/hedmark/folkehelse/dokumenter/mat-og-maltider-i-barnehagen.pdf>
- Hennessy, E. & Heary, C. (2005). Exploring children's views through focus groups. I S. Greene & D. Hogan (Red.), *Researching Children's Experience: Approaches and Methods*. London: Sage Publications.
- Hesse-Biber, S., Dupuis, P. & Kinder, T. (1991). HyperRESEARCH: A computer program for the analysis of qualitative data with an emphasis on hypothesis testing and multimedia analysis. *Qualitative Sociology*, 14(4), 289-306. doi: 10.1007/BF00989642
- Himberg-Sundet, A., Kristiansen, A. L., Bjelland, M., Moser, T., Holthe, A., Andersen, L. F. & Lien, N. (2018). Is the environment in kindergarten associated with the vegetables served and eaten? The BRA Study. *Scandinavian journal of public health*, 1403494818756702. doi: 10.1177/1403494818756702
- Hovengen, R., Biehl, A. & Glavin, K. (2014). *Barns vekst i Norge 2008 - 2010 - 2012. Høyde, vekt og livvidde blant 3. klassinger*. (ISSN: 1503-1403). Hentet fra <https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2014/rapport-20143-barns-vekst-i-norge-pdf2.pdf>
- Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi KU. (2013). *Maddannelse, madmod og madglede. Hvilken betydning har dagsinstitusjoners madkultur og måltidspædagogik*: Fødevarerstyrelsen. Hentet fra <https://maaltidspartnerskabet.dk/wp-content/uploads/06-01-2013-maddannelsesrapport.pdf>
- Institute of Medicine. (2011). *Early childhood obesity prevention policies*. Washington, DC. Hentet fra <https://www.nap.edu/read/13124/chapter/1#x>
- Jacobsen, D. I. (2015). *Forståelse, beskrivelse og forklaring: innføring i metode for helse- og sosialfagene* (2. utg.). Kristiansand: Høyskoleforl.
- Johannessen, B., Helland, S. H., Bere, E., Øverby, N. C. & Fegran, L. (2018). "A bumpy road": Kindergarten staff's experiences with an intervention to promote healthy diets in toddlers. *Appetite*, 127, 37-43. doi: 10.1016/j.appet.2018.04.008
- Joyce, B. & Showers, B. (2002). *Student achievement through staff development* (3. utg.). Alexandria, Virginia: Association for supervision and curriculum development.
- Kennedy, C., Kools, S. & Krueger, R. (2001). Methodological considerations in children's focus groups. *Nurs Res*, 50(3), 184-187.
- King, N. (2004). Using templates in the thematic analysis of text. I C. Cassell & S. Gillian (Red.), *Essential guide to qualitative methods in organization research* (s. 256-270). London: SAGE Publications.

- Kristiansen, A. L., Bjelland, M., Himberg-Sundet, A., Lien, N. & Frost Andersen, L. (2017). Associations between sociocultural home environmental factors and vegetable consumption among Norwegian 3–5-year olds: BRA-study. *Appetite*, 117, 310-320. doi: 10.1016/j.appet.2017.06.031
- Kristiansen, A. L., Frost Andersen, L. & Lande, B. (2009). *Småbarnskost - 2 år: landsomfattende kostholdsundersøkelse blant 2 år gamle barn* (IS-1731). Oslo: Helsedirektoratet, Mattilsynet & Universitetet i Oslo.
- Krueger, R. A. & Casey, M. A. (2009). *Focus groups: A practical guide for applied research* (4. utg.). Los Angeles: Sage.
- Kulturminneloven. (1979). *Lov om kulturminner* (LOV-1978-06-09-50). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1978-06-09-50>
- Kunnskapsdepartementet. (2006). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/kd/reg/2006/0001/ddd/pdfv/282023-rammeplanen.pdf>
- Kunnskapsdepartementet. (2016). *Tid for lek og læring: Bedre innhold i barnehagen* (Meld. St. 19 (2015-2016)). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/cae152ecc6f9450a819ae2a9896d7cf5/no/pdfs/stm201520160019000dddpdfs.pdf>
- Larson, N., Ward, D. S., Neelon, S. B. & Story, M. (2011). What role can child-care settings play in obesity prevention? A review of the evidence and call for research efforts. *Journal of the American Dietetic Association*, 111(9), 1343-1362. doi: 10.1016/j.jada.2011.06.007
- Lien, N. (2019). Intervensjon og evaluering. I D. Engeset, L. E. Torheim & N. C. Øverby (Red.), *Samfunnsnærings* (s.194-205). Oslo: Universitetsforlaget
- Lincoln, Y. S. & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. California: Sage.
- Lipsky, M. (2010). *Street-level bureaucracy: dilemmas of the individual in public services*. (30th anniversary expanded edition). New York: Russell Sage Foundation.
- Malterud, K. (2002). Kvalitative metoder i medisinsk forskning - forutsetninger, muligheter og begrensninger. *Tidsskrift for Den norske legeforening*, 122(25), 2468-2472.
- Malterud, K. (2011). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning: en innføring* (3. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Malterud, K. (2012). *Fokusgrupper som forskningsmetode for medisin og helsefag*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Mattilsynet. (2012). Barnehage og SFO. Hentet fra https://www.mattilsynet.no/mat_og_vann/matservering/barnehage_sfo/

- Matwiejczyk, L., Mehta, K., Scott, J., Tonkin, E. & Coveney, J. (2018). Characteristics of effective interventions promoting healthy eating for pre-schoolers in childcare settings: An umbrella review. *Nutrients*, 10(3), 293. doi: 10.3390/nu10030293
- Mero-Jaffe, I. (2011). 'Is that what I said?' Interview transcript approval by participants: An aspect of ethics in qualitative research. *International Journal of Qualitative Methods*, 10(3), 231-247.
- Meyers, D., Durlak, J. & Wandersman, A. (2012). The quality implementation framework: A synthesis of critical steps in the implementation process. *American Journal of Community Psychology*, 50(3), 462-480. doi: 10.1007/s10464-012-9522-x
- Michie, S., Johnston, M., Abraham, C., Lawton, R., Parker, D. & Walker, A. (2005). Making psychological theory useful for implementing evidence based practice: a consensus approach. *Quality and Safety in Health Care*, 14(1), 26-33. doi: 10.1136/qshc.2004.011155
- Mikkelsen, M. V., Husby, S., Skov, L. R. & Perez-Cueto, F. J. A. (2014). A systematic review of types of healthy eating interventions in preschools. *Nutrition journal*, 13(1), 13-56. doi: 10.1186/1475-2891-13-56
- Moafi, H. (2017). *Barnetilsynsundersøkelsen 2016 - En kartlegging av barnehager og andre tilsynsordninger for barn i Norge* (2017/35). Hentet fra <https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/attachment/331443?ts=1600822f588>
- Mogstad, M. & Rege, M. (2013). *Barnehagens betydning for vanskeligstilte barn* (Oppvektsrapporten). Hentet fra http://bestill.bufdir.no/userfiles/products/199/BUF00132%20Oppvekstrapporten_2013.pdf
- Morgan, D. L. (1997). *Focus groups as qualitative research* (2. utg.). Thousand Oaks, C.A: Sage Publications.
- Morgan, M., Gibbs, S., Maxwell, K. & Britten, N. (2002). Hearing children's voices: methodological issues in conducting focus groups with children aged 7-11 years. *Qualitative Research*, 2(1), 5-20. doi: 10.1177/1468794102002001636
- Myhre, R. (2001). *Didaktisk basiskunnskap*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Myszkowska-Ryciak, J. & Harton, A. (2018a). Eating healthy, growing healthy: Impact of a multi-strategy nutrition education on the assortments of beverages served in preschools, Poland. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 15(7), 1355. doi: 10.3390/ijerph15071355
- Myszkowska-Ryciak, J. & Harton, A. (2018b). Education on healthy eating improved nutrition related practices in polish preschools. *Health Problems of Civilization*, 12(4), 238-246. doi: 10.5114/hpc.2018.79986

- Nanney, M. S., LaRowe, T. L., Davey, C., Frost, N., Arcan, C. & O'Meara, J. (2017). Obesity prevention in early child care settings: A bistate (Minnesota and Wisconsin) assessment of best practices, implementation difficulty, and barriers. *Health Education & Behavior*, 44(1), 23-31. doi: 10.1177/1090198116643912
- Nicklas, T. A., Baranowski, T., Baranowski, J., Cullen, K., Rittenberry, L. & Olvera, N. (2001). Family and child-care provider influences on preschool children's fruit, juice, and vegetable consumption. *Nutrition reviews*, 59(7), 224-235.
- Nordhelle, G. (2010). Kognisjon, emosjoner og motivasjon. I T.-J. Ekeland, O. Iversen, G. Nordhelle & A. Ohnstad (Red.), *Psykologi for sosial- og helsefagene* (2. utg., s. 77-97). Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Nowell, L. S., Norris, J. M., White, D. E. & Moules, N. J. (2017). Thematic analysis: Striving to meet the trustworthiness criteria. *International Journal of Qualitative Methods*, 16(1), 1-13. doi: 10.1177/1609406917733847
- O'Neil, A., Quirk, S. E., Housden, S., Brennan, S. L., Williams, L. J., Pasco, J. A., . . . Jacka, F. N. (2014). Relationship between diet and mental health in children and adolescents: A systematic review. *The American Journal of Public Health*, 104(10), 31-42. doi: 10.2105/AJPH.2014.302110
- Ohnstad, A. (2010). Holdninger - i et skeivt lys. I T.-J. Ekeland, O. Iversen, G. Nordhelle & A. Ohnstad (Red.), *Psykologi for sosial- og helsefagene* (2. utg., s. 231-245). Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Oslo kommune. (udatert-a). Pris og betaling. Hentet 11. april 2019 fra <https://www.oslo.kommune.no/barnehage/pris-og-betaling/>
- Oslo kommune. (Udatert-b). Statistikkbanken. Hentet 11. april 2019 2019 fra <http://statistikkbanken.oslo.kommune.no/webview/>
- Oterkiil, C. & Ertesvåg, S. K. (2012). Schools' readiness and capacity to improve matter. *Education Inquiry*, 3(1), 71-92.
- Packard, T. (2013). Organizational change: A conceptual framework to advance the evidence base. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 23(1), 75-90. doi: 10.1080/10911359.2013.739534
- Paulsen, M. M., Høvdig, B. O., Kristiansen, A. L. & Andersen, L. F. (2012). *Måltider, fysisk aktivitet og miljørettet helsevern i barnehagen. En undersøkelse blant styrere og pedagogiske ledere* (IS-0345). Oslo: Helsedirektoratet. Hentet fra https://www.udir.no/globalassets/upload/barnehage/forskning_og_statistikk/rapporter/kartlegging_barnehager_2011_15022012_is0345_final.pdf
- Pil, L., Putman, K., Cardon, G., De Bourdeaudhuij, I., Manios, Y., Androustos, O., . . . Annemans, L. (2014). Establishing a method to estimate the cost-effectiveness of a kindergarten-based, family-involved intervention to prevent obesity in early childhood. The ToyBox-study. *Obesity Reviews*, 15(s3), 81-89.

- Pinket, A. S., De Craemer, M., Huybrechts, I., De Bourdeaudhuij, I., Deforche, B., Cardon, G., . . . Van Lippevelde, W. (2017). Multibehavioural interventions with a focus on specific energy balance-related behaviours can affect diet quality in preschoolers from six European countries: the ToyBox-study. *Nutrients*, 9(5). doi: 10.3390/nu9050479
- Plan- og bygningsloven. (1985). *Lov om planlegging og byggesaksbehandling* (LOV-2008 06-27-71). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-27-71>
- Pramling, I. & Doverborg-Östberg, E. (1993). *Å forstå barns tanker: en metodikk om å intervju barn* (2. utg.). Oslo: Pedagogisk forum.
- Rasmussen, L. B., Andersen, L. F., Borodulin, K., Enghardt Barbieri, H., Fagt, S., Matthiessen, J., . . . Trolle, E. (2012). *Nordic monitoring of diet, physical activity and overweight: First collection of data in all Nordic Countries 2011* (TemaNord 0908-6692978-92-893-2409-0). Copenhagen: Nordic Council of Ministers.
- Roland, P. (2013). Implementering og organisasjonslæring. I H. Fandrem & O. L. Fuglestad (Red.), *Barn i utfordringer. Systemtenkning og tidlig innsats i pedagogisk arbeid* (s. 141-150). Bergen: Fagbokforlaget.
- Roland, P., Ertesvåg, S. K. & Keeping, D. (2018). *Implementering av endringsarbeid i barnehagen*. Oslo: Gyldendal.
- Roland, P. & Westergård, E. (2015). *Implementering: å omsette teorier, aktiviteter og strukturer i praksis*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Ryen, A. (2002). *Det kvalitative intervjuet: fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Sandell, M., Mikkelsen, B. E., Lyytikäinen, A., Ojansivu, P., Hoppu, U., Hillgrén, A. & Lagström, H. (2016). Future for food education of children. *Futures*, 83, 15-23. doi: 10.1016/j.futures.2016.04.006
- Saunders, P. R., Evans, M. H. & Joshi, P. (2005). Developing a process-evaluation plan for assessing health promotion program implementation: a how-to guide. *Health Promotion Practice*, 6(2), 134-147.
- Scaglioni, S., De Cosmi, V., Ciappolino, V., Parazzini, F., Brambilla, P. & Agostoni, C. (2018). Factors influencing children's eating behaviours. *Nutrients*, 10(6), 706. doi: 10.3390/nu10060706
- Sepp, H., Abrahamsson, L. & Fjellström, C. (2006). Pre-school staffs' attitudes toward foods in relation to the pedagogic meal. *International Journal of Consumer Studies*, 30(2), 224-232. doi: 10.1111/j.1470-6431.2005.00481.x
- Seward, K., Finch, M., Yoong, S. L., Wyse, R., Jones, J., Grady, A., . . . Wolfenden, L. (2017). Factors that influence the implementation of dietary guidelines regarding food provision in centre based childcare services: A systematic review. *Preventive Medicine*, 105, 197-205. doi: 10.1016/j.ypmed.2017.09.024

- Silverman, D. (2011). *Interpreting qualitative data: A guide to the principles of qualitative research* (4. utg.). Los Angeles: SAGE Publications Ltd.
- Sisson, S. B., Krampe, M., Anundson, K. & Castle, S. (2016). Obesity prevention and obesogenic behavior interventions in child care: A systematic review. *Preventive Medicine*, 87, 57-69. doi: 10.1016/j.ypmed.2016.02.016
- Statistisk sentralbyrå. (2019, 13. mars). Barnehager. Hentet 12. mai 2019 fra <https://www.ssb.no/utdanning/statistikker/barnehager/aar-endelige>
- Stave, G., Tollefsrud, M., Aukrust, V. G., Børke, B., Halvorsen, P. K., Iversen, G. I., . . . Aaodt, G. (2012). *Nasjonale retningslinjer for barnehagelærerutdanning*. Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kd/rundskriv/2012/nasjonale_retningslinjer_barnehagelaererutdanning.pdf
- Store Norske Leksikon. (2018, 20. februar). Fortolkning. Hentet 13. september 2018 fra <https://snl.no/fortolkning>
- Summerbell, C. D., Moore, H. J., Vögele, C., Kreichauf, S., Wildgruber, A., Manios, Y., . . . Gibson, E. L. (2012). Evidence-based recommendations for the development of obesity prevention programs targeted at preschool children. *Obesity Reviews*, 13(s1), 129-132. doi: 10.1111/j.1467-789X.2011.00940.x
- Swales, M. A., Taylor, B. & Hibbs, R. A. B. (2012). Implementing dialectical behaviour therapy: Programme survival in routine healthcare settings. *Journal of Mental Health*, 21(6), 548-555. doi: 10.3109/09638237.2012.689435
- Sælensminde, K., Johansson, L. & Helleve, A. (2016). *Samfunnsgevinster av å følge Helsedirektoratets kostråd* (IS-2451). Oslo: Helsedirektoratet.
- Sørli, M.-A., Ogden, T., Solholm, R. & Olseth, A. R. (2010). Implementeringskvalitet - om å få tiltak til å virke; en oversikt. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 47(4), 315-321. Thagaard, T. (2016). *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitative metoder* (4. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Totura, C. M. W., Figueroa, H. L., Wharton, C. & Marsiglia, F. F. (2015). Assessing implementation of evidence-based childhood obesity prevention strategies in schools. *Preventive Medicine Reports*, 2(C), 347-354. doi: 10.1016/j.pmedr.2015.04.008
- Twohig, P. L. & Putnam, W. (2002). Group interviews in primary care research: advancing the state of the art or ritualized research? *Family Practice*, 19(3), 278-284. doi: 10.1093/fampra/19.3.278
- Universitets- og høyskolerådet. (2018). *Nasjonale retningslinjer for barnehagelærerutdanning*. Hentet fra <https://www.uhr.no/f/p1/i8dd41933-bff1-433c-a82c-2110165de29d/blu-nasjonale-retningslinjer-ferdig-godkjent.pdf>
- Utdanningsdirektoratet. (2017). *Rammeplan for barnehagen: innhold og oppgaver*. Hentet fra <https://www.udir.no/globalassets/filer/barnehage/rammeplan/rammeplan-for-barnehagen-bokmal2017.pdf>

- Utdanningsdirektoratet. (2018). Tall og analyse av barnehager 2017. Hentet 12. mai 2019 fra <https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/tema/tall-og-analyse-av-barnehager-2017/ansatte-i-barnehagen/>
- van der Horst, K., Ferrage, A. & Rytz, A. (2014). Involving children in meal preparation. Effects on food intake. *Appetite*, 79, 18-24. doi: 10.1016/j.appet.2014.03.030
- van der Horst, K., Oenema, A., Ferreira, I., Wendel-Vos, W., Giskes, K., van Lenthe, F. & Brug, J. (2007). A systematic review of environmental correlates of obesity-related dietary behaviors in youth. *Health Education Research*, 22(2), 203-226. doi: 10.1093/her/cyl069
- Ward, S., Chow, A. F., Humbert, M. L., Bélanger, M., Muhajarine, N., Vatanparast, H. & Leis, A. (2018). Promoting physical activity, healthy eating and gross motor skills development among preschoolers attending childcare centers: Process evaluation of the Healthy Start-Départ Santé intervention using the RE-AIM framework. *Evaluation and Program Planning*, 68, 90-98. doi: 10.1016/j.evalprogplan.2018.02.005
- Wardle, J., Herrera, M. L., Cooke, L. & Gibson, E. L. (2003). Modifying children's food preferences: The effects of exposure and reward on acceptance of an unfamiliar vegetable. *European Journal of Clinical Nutrition*, 57(2), 341-348. doi: 10.1038/sj.ejcn.1601541
- Weihrauch-Blüher, S., Kromeyer-Hauschild, K., Graf, C., Widhalm, K., Korsten-Reck, U., Jödicke, B., . . . Wiegand, S. (2018). Current guidelines for obesity prevention in childhood and adolescence. *Obesity Facts*, 11(3), 263-276. doi: 10.1159/000486512
- Weihrauch-Blüher, S. & Wiegand, S. (2018). Risk factors and implications of childhood obesity. *Current Obesity Reports*, 7(4), 254-259. doi: 10.1007/s13679-018-0320-0
- Widerberg, K. & Bolstad, K. (2001). *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt* (Kvalitativ forskning i praktiken). Oslo: Universitetsforl.
- World Health Organization. (2013). *Global action plan for the prevention and control of noncommunicable diseases 2013-2020*. Genève: World Health Organization.
- World Health Organization. (2017). Increasing fruit and vegetable consumption to reduce the risk of noncommunicable diseases. Hentet 12. mai 2019 fra http://www.who.int/elena/titles/fruit_vegetables_ncds/en/

Vedlegg 1: Godkjenning fra NSD



Marianne Molin
Postboks 4 St. Olavs plass
0130 OSLO

Vår dato: 06.07.2018

Vår ref: 61252 / 3 / PEG

Deres dato:

Deres ref:

Vurdering fra NSD Personvernombudet for forskning § 31

Personvernombudet for forskning viser til meldeskjema mottatt 22.06.2018 for prosjektet:

61252	<i>Erfaringer med prosjektet "Friske og raske barnehager" hos brukere, ansatte og ledere.</i>
Behandlingsansvarlig	<i>OsloMet - Storbyuniversitetet, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Marianne Molin</i>
Student	<i>Susann Stave</i>

Vurdering

Etter gjennomgang av opplysningene i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon finner vi at prosjektet er meldepliktig og at personopplysningene som blir samlet inn i dette prosjektet er regulert av personopplysningsloven § 31. På den neste siden er vår vurdering av prosjektopplegget slik det er meldt til oss. Du kan nå gå i gang med å behandle personopplysninger.

Vilkår for vår anbefaling

Vår anbefaling forutsetter at du gjennomfører prosjektet i tråd med:

- opplysningene gitt i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon
- vår prosjektvurdering, se side 2
- eventuell korrespondanse med oss

Vi forutsetter at du ikke innhenter sensitive personopplysninger.

Meld fra hvis du gjør vesentlige endringer i prosjektet

Dersom prosjektet endrer seg, kan det være nødvendig å sende inn endringsmelding. På våre nettsider finner du svar på hvilke [endringer](#) du må melde, samt endringsskjema.

Opplysninger om prosjektet blir lagt ut på våre nettsider og i Meldingsarkivet

Vi har lagt ut opplysninger om prosjektet på nettsidene våre. Alle våre institusjoner har også tilgang til egne prosjekter i [Meldingsarkivet](#).

Vi tar kontakt om status for behandling av personopplysninger ved prosjektslutt

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Ved prosjektslutt 30.06.2019 vil vi ta kontakt for å avklare status for behandlingen av personopplysninger.

Sø våre nettsider eller ta kontakt dersom du har spørsmål. Vi ønsker lykke til med prosjektet!

Marianne Høgetveit Myhren

Pernille Ekornrud Grøndal

Kontaktperson: Pernille Ekornrud Grøndal tlf: 55 58 36 41 / pernille.grondal@nsd.no

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Susann Stave, [sstave@hotmail.com](mailto:ssstave@hotmail.com)

Personvernombudet for forskning



Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 61252

Du har opplyst i meldeskjema at utvalget vil motta skriftlig informasjon om prosjektet, og samtykke skriftlig til å delta. Vår vurdering er at informasjonsskrivet til utvalget er godt utformet. Vi har likevel følgende kommentar til skrivet som beskriver barnas deltakelse: Under overskriften "Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg" skriver du at "vi behandler personopplysninger om deg basert på ditt samtykke". Vi ber deg rette dette til at dere vil "behandle personopplysninger om ditt barn basert på ditt samtykke".

Selv om barnets foresatte samtykker til barnets deltakelse i prosjektet, må også barnet gi sin aksept til å delta. Vi anbefaler at barnet mottar tilpasset informasjon om hva deltakelse i prosjektet innebærer. Du må sørge for at barnet forstår at deltakelse er frivillig, og at det kan trekke seg om det ønsker det.

Personvernombudet minner om at de barnehageansatte ikke kan omtale elever i identifiserbar form av hensyn til taushetsplikten, så lenge det ikke er innhentet samtykke til dette. Vi anbefaler at prosjektleder minner læreren om dette i forbindelse med intervjuet.

Personvernombudet forutsetter at du behandler alle data i tråd med OsloMet - Storbyuniversitetet sine retningslinjer for datahåndtering og informasjonssikkerhet.

Prosjektslutt er oppgitt til 30.06.2019. Det fremgår av meldeskjema/informasjonsskriv at du vil anonymisere datamaterialet ved prosjektslutt. Anonymisering innebærer vanligvis å:

- slette direkte identifiserbare opplysninger som navn, fødselsnummer, koblingsnøkkel
- slette eller omskrive/gruppere indirekte identifiserbare opplysninger som bosted/arbeidssted, alder, kjønn
- slette lydopptak

For en utdypende beskrivelse av anonymisering av personopplysninger, se Datatilsynets veileder:

<https://www.datatilsynet.no/globalassets/global/regelverk-skjema/veiledere/anonymisering-veileder-041115.pdf>

Vedlegg 2: Intervjuguide – Matansvarlige

Intervjuguide for matansvarlige

Før intervjuet:

- Takke deltakerne for at de deltar på fokusgruppeintervjuet
- Fortelle litt om hvorfor vi gjennomfører fokusgruppeintervjuet
 - Ønsker å undersøke erfaringer rundt implementeringen av prosjektet “Friske og raske barnehager”.
- Fortelle at alle svar, innspill og kommentarer, positive som negative, er viktige for oss. Jo mer dere har å fortelle oss jo bedre.
- Praktisk info: Intervjuet vil vare i ca. 1,5 time
- Samtalen vil bli tatt opp på båndopptaker, er dette i orden for alle? Dette er viktig for at vi skal kunne få med oss alt som blir sagt senere.
- Vi ber om at dere ikke nevner noen navn på ansatte, ledere, foreldre, barn eller barnehager da intervjuet skal være anonymisert. Etter analyse av data vil lydopptakene bli slettet.

Tema	Hovedspørsmål	Tilleggsspørsmål
Erfaringer knyttet til prosjektet	<p>Dere har nå siden 2015 jobbet med prosjektet som kalles «Friske og raske barnehager». Kan dere fortelle litt om hvordan dere synes deres kunnskap om mat og matlaging var før prosjektet? Og etter at prosjektet startet, har det vært noen endring?</p> <p>Er dere kjent med hvilke retningslinjer som gjelder for mat og måltider i barnehagen?</p> <p>Hvordan opplever dere kunnskaper og ferdigheter hos de andre ansatte?</p> <p>Hvilke holdninger opplever dere at de andre ansatte har til prosjektet?</p>	<p>På hvilken måte tenker du/dere at dette påvirket motivasjonen for mat og matlaging i barnehagen?</p> <p>Hvilke tanker har dere om disse retningslinjene?</p> <p>Tror dere de blir fulgt?</p> <p>Opplever dere at noen av de ansatte enten er veldig positiv,</p>

	<p>Hva tenker dere er viktig for at den ansatte skal være positive og ønske å bidra til prosjektet?</p> <p>Hvordan tror dere at barna og foreldrene opplever prosjektet?</p> <p>Hvordan opplever dere at dere har blitt inkludert i utarbeiding av tiltak, rutiner og annet?</p> <p>Hvordan opplever dere at rutineene rundt planlegging, innkjøp og matlaging fungerer nå, i forhold til før prosjektet startet?</p> <p>Hvordan føler du at prosjektet påvirker arbeidsdagen din?</p> <p>Tenker dere at alle deler av prosjektet er gjennomførbare?</p> <p>Hva er deres tanker om at dere bruker tid på mat og måltider i barnehagen?</p>	<p>eller veldig negativ til prosjektet?</p> <p>Opplever dere noen fordeler med utvikling av rutiner? Opplever dere noen utfordringer med utvikling av rutiner? Opplever dere at evt utfordringer blir tatt på alvor? Fortell litt hvordan dere forsøker å komme fram til løsninger?</p> <p>Hvordan opplever du å ha matansvaret?</p>
<p>Erfaringer knyttet til barn</p>	<p>Hvem står for matlagingen i barnehagen?</p> <p>Hva er dere opplevelse av matvanene hos barna er,</p>	<p>Ønsker barna å bli inkludert i matlagingen?</p> <p>Opplevs det som at barna er fornøyd med mattilbudet?</p>

	<p>sammenlignet med før prosjektet startet?</p> <p>Hvordan opplever dere måltidssituasjonen med barna?</p> <p>Hva pleier dere å servere av drikke til barna under måltidet og mellom måltidet?</p> <p>Hva pleier dere å gjøre ved bursdager og andre markeringer?</p>	<p>Opplever dere utfordringer med at barna ikke spiser maten som serveres? Hva gjør de ansatte hvis barna ikke liker maten som blir servert?</p> <p>Er det typiske matvarer barna ikke spiser? Hvilke?</p> <p>Spiser dere sammen med barna?</p> <p>Hva slags mat og drikke serverer dere da?</p>
Hva bidrar positivt	<p>Har det vært noen positive aspekter ved å delta i dette prosjektet?</p> <p>Hvilke faktorer tenker dere er en forutsetning for at prosjektet skal være vellykket?</p> <p>Hvilke råd ville dere gitt andre bydeler eller kommuner for å sikre en vellykket implementering av prosjektet?</p>	Hvilke?
Hva virker hemmende	Er det noen utfordringer som har dukket opp i forbindelse med prosjektet?	<p>Hvilke?</p> <p>Kan du fortelle litt om ting dere tenker kan forandres eller forbedres?</p>
Oppsummering	Er det noen andre erfaringer som vi ikke har snakket om, som dere ønsker å dele?	

Vedlegg 3: Intervjuguide – Seksjonslederne

Intervjuguide for seksjonslederne

Før intervjuet:

- Takke deltakerne for at de deltar på fokusgruppeintervjuet
- Fortelle litt om hvorfor vi gjennomfører fokusgruppeintervjuet
 - Ønsker å undersøke erfaringer rundt implementeringen av prosjektet “Friske og raske barnehager” .
- Fortelle at alle svar, innspill og kommentarer, positive som negative, er viktige for oss. Jo mer dere har å fortelle oss jo bedre.
- Praktisk info: Intervjuet vil vare i ca. 1,5 time
- Samtalen vil bli tatt opp på båndopptaker, er dette i orden for alle? Dette er viktig for at vi skal kunne få med oss alt som blir sagt senere.
- Vi ber om at dere ikke nevner noen navn på ansatte, ledere, foreldre, barn eller barnehager da intervjuet skal være anonymisert. Etter analyse av data vil lydopptakene bli slettet.

Tema	Hovedspørsmål	Tilleggsspørsmål
Erfaringer knyttet til prosjektet	<p>Dere har nå siden 2015 jobbet med prosjektet som kalles «Friske og raske barnehager». Kan dere fortelle litt om hvordan dere opplever prosjektet?</p> <p>Er dere kjent med hvilke retningslinjer som gjelder for mat og måltider i barnehagen?</p> <p>Hvilke holdninger føler dere at matgruppa, og de andre ansatte har til prosjektet?</p> <p>Føler dere at prosjektet har bidratt til å øke kunnskap og ferdigheter hos de ansatte?</p> <p>Matgruppa og ernæringsrådgiver har møter hvert kvartal der de jobber sammen. Hvordan opplever dere at samarbeidet mellom ernæringsrådgiver og matgruppa fungerer?</p>	<p>Hvilke erfaringer har dere gjort dere?</p> <p>Hvilke tanker har dere om disse retningslinjene?</p>

	<p>Hvordan tror dere at barna og foreldrene opplever prosjektet?</p> <p>Hvordan velger dere ut hvem som skal være matansvarlig og ha ansvar for budsjettene?</p> <p>Hvordan opplever dere at prosjektet har påvirket deres arbeidsdag?</p> <p>Hvordan opplever dere å ha det overordnede ansvaret for at prosjektet gjennomføres?</p> <p>Hvordan opplever dere at rutine rundt planlegging, innkjøp og matlaging fungerer nå, i forhold til før?</p> <p>Hvordan opplever dere tidsbruk og innarbeiding av rutiner knyttet til prosjektet har gått?</p> <p>Hvordan føler dere utnyttningen av tid og penger har gått siden prosjektstart?</p> <p>Hva tenker dere om hovedmålet for prosjektet</p> <p>Hva gjør dere for å informere nye ansatte om prosjektet?</p>	<p>Hvordan jobber dere for å følge opp at prosjektet gjennomføres?</p> <p>Opplever dere noen fordeler med utvikling av rutiner? Opplever dere noen utfordringer med utvikling av rutiner?</p> <p>Hvordan opplever dere at prosjektet preger arbeidsdagen til de ansatte?</p>
<p>Erfaringer knyttet til barn</p>	<p>Opplever dere at barna blir inkludert i mat og matlaging?</p> <p>Hvordan opplever dere matvanene hos barna, sammenlignet med før prosjektet startet?</p>	<p>Opplever dere utfordringer ved at barna blir inkludert? Opplever dere fordeler med at barna blir inkludert?</p>

	Har dere noen tanker rundt hvordan foreldrene og barna opplever prosjektet?	Hvordan opplever dere at foreldrene og barna opplever mattilbudet?
Hva virker hemmende	Er det noen utfordringer som har dukket opp?	Hvilke? Kan du fortelle litt om ting dere tenker kan forandres eller forbedres?
Hva bidrar positivt	Har det vært noen positive aspekter ved å delta i dette prosjektet? Hvilke faktorer tenker dere er en forutsetning for at prosjektet skal være vellykket? Hvilke råd ville dere gitt andre bydeler eller kommuner for å sikre en vellykket implementering av prosjektet?	Hvilke?
Oppsummering	Er det noen andre erfaringer dere ønsker å dele?	

Vedlegg 4: Intervjuguide – Barnehageansatte

Intervjuguide for barnehageansatte

Før intervjuet:

- Takke deltakerne for at de deltar på fokusgruppeintervjuet
- Fortelle litt om hvorfor vi gjennomfører fokusgruppeintervjuet
 - Ønsker å undersøke erfaringer rundt implementeringen av prosjektet “Friske og raske barnehager”.
- Fortelle at alle svar, innspill og kommentarer, positive som negative, er viktige for oss. Jo mer dere har å fortelle oss jo bedre.
- Praktisk info: Intervjuet vil vare i ca. 1,5 time
- Samtalen vil bli tatt opp på båndopptaker, er dette i orden for alle? Dette er viktig for at vi skal kunne få med oss alt som blir sagt senere.
- Vi ber om at dere ikke nevner noen navn på ansatte, ledere, foreldre, barn eller barnehager da intervjuet skal være anonymisert. Etter analyse av data vil lydopptakene bli slettet.

Tema	Hovedspørsmål	Tilleggsspørsmål
Erfaringer knyttet til prosjektet	<p>Dere har nå siden 2015 jobbet med prosjektet som kalles «Friske og raske barnehager». Kan dere fortelle litt om hvordan dere synes deres kunnskap om mat og matlaging var før prosjektet? Og etter at prosjektet startet, har det vært noen endring?</p> <p>Hvilke tanker har dere om dette prosjektet?</p> <p>Er dere kjent med hvilke retningslinjer som gjelder for mat og måltider i barnehagen?</p> <p>Hvordan tror dere at barna og foreldrene opplever prosjektet?</p>	<p>På hvilken måte tenker du/dere at dette påvirket motivasjonen for mat og matlaging i barnehagen?</p> <p>Hvilke tanker har dere om disse retningslinjene?</p> <p>Opplever dere noen fordeler med utvikling av rutiner?</p>

	<p>Hvordan opplever dere at dere har blitt inkludert i utarbeiding av tiltak, rutiner og annet?</p> <p>Hvordan opplever dere at rutinene rundt planlegging, innkjøp og matlaging fungerer nå, i forhold til før prosjektet startet?</p> <p>Hvordan føler du at prosjektet påvirker arbeidsdagen din?</p> <p>Tenker dere at alle deler av prosjektet er gjennomførbare?</p> <p>Hva er deres tanker om at dere bruker tid på mat og måltider i barnehagen?</p>	<p>Opplever dere noen utfordringer med utvikling av rutiner?</p> <p>Opplever dere at evt utfordringer blir tatt på alvor?</p> <p>Fortell litt hvordan dere forsøker å komme fram til løsninger?</p>
<p>Erfaringer knyttet til barn</p>	<p>Hvem står for matlagingen i barnehagen?</p> <p>Hva er dere opplevelse av matvanene hos barna er, sammenlignet med før prosjektet startet?</p> <p>Hvordan opplever dere måltidssituasjonen med barna?</p>	<p>Ønsker barna å bli inkludert i matlagingen?</p> <p>Opplevs det som at barna er fornøyd med mattilbudet?</p> <p>Opplever dere utfordringer med at barna ikke spiser maten som serveres?</p> <p>Hva gjør dere hvis barna ikke liker maten som blir servert?</p> <p>Spiser dere sammen med barna?</p>

<p>Hva bidrar positivt</p>	<p>Har det vært noen positive aspekter ved å delta i dette prosjektet?</p> <p>Hvilke faktorer tenker dere er en forutsetning for at prosjektet skal være vellykket?</p> <p>Hvilke råd ville dere gitt andre bydeler eller kommuner for å sikre en vellykket implementering av prosjektet?</p>	<p>Hvilke?</p>
<p>Hva virker hemmende</p>	<p>Er det noen utfordringer som har dukket opp i forbindelse med prosjektet?</p>	<p>Hvilke?</p> <p>Kan du fortelle litt om ting dere tenker kan forandres eller forbedres?</p>
<p>Oppsummering</p>	<p>Er det noen andre erfaringer som vi ikke har snakket om, som dere ønsker å dele?</p>	

Vedlegg 5: Intervjuguide - Foreldre

Intervjuguide for foreldre

Før intervjuet:

- Takke deltakerne for at de deltar på fokusgruppeintervjuet
- Fortelle litt om hvorfor vi gjennomfører fokusgruppeintervjuet
 - Ønsker å undersøke erfaringer rundt implementeringen av prosjektet “Friske og raske barnehager” .
- Fortelle at alle svar, innspill og kommentarer, positive som negative, er viktige for oss. Jo mer dere har å fortelle oss jo bedre.
- Praktisk info: Intervjuet vil vare i ca. 1,5 time
- Samtalen vil bli tatt opp på båndopptaker, er dette i orden for alle? Dette er viktig for at vi skal kunne få med oss alt som blir sagt senere.
- Vi ber om at dere ikke nevner noen navn på ansatte, ledere, foreldre, barn eller barnehager da intervjuet skal være anonymisert. Etter analyse av data vil lydopptakene bli slettet.

Tema	Hovedspørsmål	Tilleggsspørsmål
Erfaringer knyttet til prosjektet	<p>I 2015 ble prosjektet som kalles «Friske og raske barnehager» satt i gang i barnehagene i bydel St. Hanshaugen. Kjenner dere til dette?</p> <p>Hvilke tanker og erfaringer har dere ved at barnehagen er en del av et slikt prosjekt?</p> <p>Hvordan opplever dere at prosjektet fungerer?</p> <p>Hvilke holdninger opplever dere at de ansatte har til prosjektet?</p> <p>Med tanke på mat, hvordan opplever dere engasjementet hos de ansatte?</p>	<p>Synes dere noe er positivt?</p> <p>Synes dere noe er negativt?</p> <p>Opplever dere at noen er spesielt positiv?</p> <p>Opplever dere at noen er spesielt negativ?</p>

	<p>Føler dere at dere har fått tilstrekkelig informasjon om prosjektet, eller skulle dere ønske dere fikk mer informasjon?</p> <p>Har dere mottatt informasjonsheftet om matpakker?</p>	<p>I hvilken sammenheng har dere fått informasjon? Hvilken informasjon har dere fått?</p> <p>Hva synes dere om informasjonsheftet om matpakker? Var det noe informasjon som var ny for dere? Var det informasjon som dere allerede var klar over?</p>
<p>Erfaringer knyttet til barn</p>	<p>Hvilke tanker har dere om at barna deres er del av et slikt prosjekt?</p> <p>Har dere en opplevelse av at barna inkluderes i matlagingen?</p> <p>Tror dere prosjektet kan ha betydning for barnas kosthold?</p>	<p>Har dere noen erfaringer ved at barna deres har vært positive eller negative til maten som serveres i barnehagen?</p> <p>Opplever dere at barna har utviklet kunnskaper om praktisk matlaging i barnehagen? Kan dere utdype dette?</p> <p>Hva tenker dere om at de ansatte bruker tid på matlaging og pedagogiske aktiviteter rundt mat?</p> <p>Hvilke tanker har dere om at barna blir inkludert i matlagingen?</p> <p>Opplever dere at barna får varierte smaksopplevelser gjennom maten som serveres i barnehagen?</p>

	<p>Påvirkes dere som foreldre på noen måte med tanke på hvilke matvalg dere tar på vegne av barna, også på hjemmebane? Utdyp</p> <p>Hvordan opplever dere at matvanene til barna deres er nå, sammenlignet med før prosjektet startet?</p>	
Hva bidrar positivt	Føler dere at prosjektet har hatt noen ulemper?	
Hva virker hemmende	Føler dere at prosjektet har hatt noen ulemper?	
Oppsummering	Er det noen annet dere ønsker å dele?	

Vedlegg 6: Intervjuguide – Barn

Intervjuguide for barn

- Fortelle kort om oss selv og hvorfor vi er der:
- Vi er veldig glade for at dere ville snakke med oss i dag.
- Vi skal snakke litt om maten i barnehagen og vil gjerne høre hva dere tenker om det
- Jo mer dere har å fortelle oss jo bedre

Tema	Hovedspørsmål	Tilleggsspørsmål
Mat	<p>Hva er favorittmaten din? (spør om spesifikk type mat/fisk litt)</p> <p>Av det dere får servert i barnehagen, hva er favorittmaten din her?</p> <p>Hvilken mat i barnehagen liker du ikke?</p> <p>Spiser dere noe hjemme som dere ikke spiser i barnehagen?</p> <p>Spiser dere noe i barnehagen som dere ikke spiser hjemme?</p> <p>Hva spiser dere når noen i barnehagen har bursdag?</p> <p>Når dere spiser i barnehagen, spiser de voksne sammen med dere?</p>	<p>Favorittmat i barnehagen? Favorittmat hjemme?</p> <p>Hvilken mat hjemme liker du ikke?</p> <p>Skulle du ønske at du fikk dette hjemme også?</p> <p>Hva synes dere om det?</p> <p>Liker dere at de voksne spiser sammen med dere?</p> <p>Spiser dere opp maten?</p>

	<p>Hvis dere ikke liker maten i barnehagen, hva gjør dere da?</p> <p>Hva pleier dere å drikke når dere spiser?</p> <p>Hvis dere blir tørst mens dere leker, hva pleier dere å drikke da?</p>	<p>Hvis dere får servert den maten dere ikke liker flere ganger, må dere spise det hver gang??</p>
Deltakelse	<p>Får dere noen gang være med på matlaging i barnehagen?</p> <p>Snakker dere om mat med voksne i barnehagen?</p> <p>Hva snakker dere om under måltidene?</p>	<p>Hva synes dere om det? Har dere lært noe av å være med på å lage mat? Hva har du lært? Liker du å lage mat?</p> <p>Hva snakker dere om da?</p>
Hjemme	<p>Er dere med på å lage mat hjemme?</p> <p>Har dere begynt å spise mat hjemme som dere ikke gjorde før?</p> <p>Snakker dere om mat hjemme?</p>	<p>Hva lager dere da?</p> <p>Hva slags mat er det?</p>
Oppsummering	<p>Er det noe mer dere vil fortelle oss?</p>	

Vedlegg 7: E-post til foreldre med informasjon om fokusgruppeintervjuene

Hei!

Som forklart på foreldremøtet skal to masterstudenter i samfunnsnæringsgjøre en vurdering av prosjektet "Friske og raske barnehager". Dette er et prosjekt som har gått i alle kommunale barnehager i Bydel St. Hanshaugen siden 2015. Hovedmålet er at alle barn i de kommunale barnehagene i Bydel St. Hanshaugen skal spise fullverdige måltider med god smak, i tråd med helsemyndighetenes anbefalinger, hver eneste dag.

Det foreligger foreløpig ingen evaluering av prosjektet, og masterstudentene ønsker å undersøke erfaringer ved mattilbudet og prosjektet. I den forbindelse trenger studentene hjelp av dere som foreldre.

Det er ønskelig med følgende:

1. Fokusgruppeintervju med 5-8 foreldre. Fokusgruppeintervju er enkelt forklart et intervju av flere personer på samme tid. Dette møtet vil bli lagt til uke 41. eller 42. Selve møte vil starte kl. 15.30 og vil vare i ca 1,5 time. Dette gjøres av praktiske hensyn da dere kan komme rett fra jobb, og ta med barna hjem etter fokusgruppeintervjuet. Det vil bli servert noe enkelt å spise.
2. Fokusgruppeintervju med 3-5 barn. Det er ønskelig å inkludere barn over fire år. Dette vil foregå i tiden mens barnet er i barnehagen. Spørsmålene vi vil stille ligger vedlagt. Det vil være en pedagogisk leder til stede under fokusgruppeintervjuet.

Alle intervju vil tas opp på diktafon, men alt vil være anonymt. Ingen navn eller andre personidentifiserende opplysninger vil inkluderes i masterprosjektet, og lydfilen vil slettes ved prosjektets slutt.

Vi ville sette veldig stor pris på om noen kunne tenke seg å delta på fokusgruppeintervjuene. Opplysningene vi får vil kunne brukes til å forbedre dagens tilbud, og kanskje også føre til at andre bydeler eller kommuner ønsker å starte lignende helsefremmende prosjekter.

Har dere noen spørsmål, eller ønsker du eller ditt barn å delta, kan dere sende mail til Susann (en av studentene): sstave@hotmail.com.

Til informasjon vil studentene være i barnehagen en dag for å observere måltidene og måltidssituasjonen.

Mvh Susann Stave og Maja Bossum

Vedlegg 8: Andre e-post sendt til foreldre, purring

Hei!

Vi har dessverre per nå for lite respondenter til å hverken gjennomføre fokusgruppeintervju med barn eller voksne.

For at vi skal kunne gjennomføre masteroppgaven hadde vi satt stor pris på om dere kunne tatt dere tid til å stille opp!

Resultatet av masteroppgaven kan benyttes til å forbedre prosjektet og også mattilbudet i barnehagen ytterligere. Man vet at kvaliteten på mattilbudet i barnehager over hele landet varierer veldig.

Resultatene fra dette prosjektet har potensiale til å starte nye prosjekter i andre kommuner og bydeler, og dere vil altså kanskje bidra til å forbedre mattilbudet andre plasser.

Tidspunkt for fokusgruppeintervju med voksne blir satt når vi har fått nok deltakere, men vi håper på å gjennomføre intervjuet i uke 41, 42 eller 43, og vil foregå fra 15.30-17.00. Vi hadde satt utrolig stor pris på om noen kunne tatt seg tid til å stille opp!

Mvh Susann Stave og Maja Bossum

Vedlegg 9: E-post til foreldre – rekruttering til 2. forsøk av fokusgruppeintervju med barn

Hei!

Som jeg sendte mail om tidligere i høst så er vi to masterstudenter som ønsker å intervju barn i X barnehage om mat. Vi har tidligere gjennomført ett intervju, men dette ble dessverre ikke bra nok og vi må derfor gjennomføre et nytt. Vi opplevde at barna ikke svarte godt nok på spørsmålene, og vi tror resultatet vil bli bedre om pedagogisk leder i barnehagen, som barna allerede kjenner holder intervjuet.

I den forbindelse ønsker vi andre barn mellom 4-5 år. Hvis noen kunne tenke seg å la sitt barn delta på intervjuet ønsker jeg svar på mail innen 23. november. I mailen er det fint om dere skriver hvor gammelt deres barn er. Intervjuet avholdes i barnehagen onsdag 28. november.

Vi har endret litt på intervjuguiden, og ny intervjuguide ligger vedlagt.

Vi setter utrolig stor pris på alle som kan delta!

Mvh Susann og Maja

Vedlegg 10: Skjermdump av HyperResearch

The screenshot displays the HyperResearch software interface, which is used for qualitative data analysis. It is divided into several main sections:

- Code Book (Top Left):** Shows a list of codes with columns for Code Name, Source, Type, and Position. The code "Etterlever ikke prosjektet" is highlighted in blue.
- Code Filter (Bottom Left):** Shows the current filter settings, including "All Codes" and "Filter Codes".
- Code Book (Top Middle):** A hierarchical tree view of codes, with "Etterlever ikke prosjektet" selected under the "Indre fremmede rammefaktor" category.
- Source (Bottom Middle):** A preview of the source text, showing a photograph of a rocky landscape.
- Transcript (Right):** A text window showing the source document content. The text is highlighted in yellow, corresponding to the selected code. The transcript includes dialogue from participants (Deltaker 1, Deltaker 2, Moderator, Deltaker 3, Deltaker 4) discussing their experiences with a project.

The transcript text is as follows:

Rutiner og samarbeid
Utfordringer ved inkludering
Utilstrekkelig bemanning
Utfordringer ved inkludering
Mangelfull kartlegging
Tidspress og stress
Interesser og holdninger
Utilstrekkelig bemanning

Deltaker 1: Vår rutine er så å nå er det den som kommer først på jobb begynner å lage mat, for da kanskje vi får ett eller to barn, og da kan de på en måte være der, men mens under den tiden så kommer det barn som gråter, som må ha trest, og da må man liksom «Okei, nå kan dere ikke ta kniven lengre for nå må jeg ta bort kniven», ehh, fordi vårt kjøkken er liksom en gjennomgang til en annen avdeling. (**Deltaker 2:** mhm, XXXX) Så det liksom tar den herre, i blant får man litt panikk at et barn plutselig springer det barnet og skal kutte, egentlig, se vennen sin, og så løper rundt med en kniv, og man bare okei "ler". Eh, og vårt kjøkken er jo såpass, at da må en voksen være der fordi at jeg kan ikke gå i fra den kjelen nå, for da kan det komme barn som faller ut og, ja. (**Deltaker 2:** mhm, ja) Så det er liksom at, det er litt dårlig oppbygd for at vi skal kunne inkludere barna. Vi prøver jo så godt vi kan (noen deltakere sier mhm), men det er ikke alltid vi får det til, så at eh
Deltaker 2: Og de barna som møter opp tidlig på morgenen når vi lager mat er jo på kjøkkenet med oss, (**deltaker 1:** Ja) og vil de stå der å røre i gryta når du, altså, så gjør de jo det
Deltaker 1: Som oftest så er det jo egentlig bare to barn som får veldig mye "ler"
Deltaker 2: Ja, de som kommer tidlig
Deltaker 1: De som kommer tidlig får mye, mer
Moderator: Nå, nå har dere jo svart litt på det, men hvordan føler dere at prosjektet påvirker arbeidsdagen deres? Er det?
Deltaker 2: Det er jo for min del et moment jeg gjerne skulle vært for uten. (To deltakere sier mhm) Jeg skulle gjerne sluppet, (**Deltaker 1:** Ja) sluppet å bruke tid og energi på den matlagingen, for det stjeler fra andre ting jeg mener er viktigere (**Moderator:** Ja). Det er egentlig så enkelt for min del
Deltaker 3: Mhm, absolutt
Deltaker 1: Ja, jeg hadde jo elsket å ha en kocc i barnehagen som hadde liksom laget maten til oss, og så kanskje den hadde kunne tatt med seg to barn (**Deltaker 2:** Ja). For da slipper jeg å gå ut i fra den avdelingen og levne, levne den andre alene
Deltaker 3: Altså, enten del eller bare få lov til å servere brødmat og få lov å la måltidene være hyggelige i barnehagen, og så får de varmtmat hjemme. Det, det hadde vært det ideelle for min del. Og kunne samle oss rundt bordet. «Hva vil du har på?», «ja», kan du øve på å smøre selv, altså bare det er en utfordring
Deltaker 4: Men så igjen så har vi jo noen foreldre som vil ha varmmaten ikke sant
Deltaker 3: Ja, det har jo foreldrene også dette her

Vedlegg 11: Utdrag fra transkripsjon av intervju med barnehagebarn i B1 – 1.
forsøk - Masterstudent B som moderator

Moderator: Hvis dere får mat i barnehagen som dere ikke liker, hva gjør dere da?

Deltaker x: Ehm, spiser den

Moderator: Spiser dere den, selv om dere ikke liker?

Deltaker 2: Jo, men noen på min avdeling spiser ikke den uten å smake, selv om man liker den.

Deltaker 3: Jeg aldri smake jeg! Jeg smaker litt da.

Moderator: Du smaker litt?

Deltaker 3: Ja

Deltaker 1: Ehm, men X (sier et navn) nede, når h*n, det, h*n ikke har smakt før, og så sier h*n jeg, det jeg bare ikke liker, men h*n må smake. H*n og så sier h*n aldri har smakt før, ehm, det, og så sier h*n, og så sier h*n da det h*n aldri har smakt før, da, da sma, da sma, da sier han/hun «Nei, jeg liker ikke det», ogs, ogs, da vil h*n ikke, da vil ikke h*n om h*n liker det.

Moderator: Men bruker dere alltid å smake på maten eller slipper dere å smake noen ganger?

Deltaker 1: Deeet gjør jeg, og jeg liker ikke sopp. Det har jeg smakt før

Deltaker 2: Jeg spiser opp, og jeg elsker kjøtt

Deltaker 5: Jeg har spist sopp mange ganger

Deltaker 1: Jeg liker ikke stekt sopp. Jeg liker ikke.

Moderator: Har du spist kjøtt mange ganger?

Deltaker 5: Men ingen spiser giftig sopp

Moderator: Nei, det er ikke noe lurt. Da

Deltaker 3: Jeg hakke spist giftige sopp en gang

Moderator: Har du spist det eller har du ikke spist det?

Deltaker 3: Ikke

Moderator: Nei, jeg tror man ikke skal spise giftig sopp

Deltaker 3: Det bare spiser fluer og

Deltaker 1: En gang XXX, Skal jeg si deg noe *mumler*. Vet du hva pappan min har gjort en gang. Ehm, han, han har brukket nakken

Moderator: Åjj

Deltaker 1: Han gjorde det på fallskjerm. Han hoppa fra fallskjerm. Han så ned. Man må se opp

Moderator: Men nå har jeg ett til spørsmål til dere. Hvis dere får servert den maten dere ikke liker mange ganger. Må dere smake på den hver eneste gang?

Deltaker x: mhm

Deltaker 1: Ja, men jeg, jeg spiser det jeg ikke drikker. Så jeg bare smaker, det er litt ekkelt. Så men bare

Deltaker 5: XXX

Deltaker 1: Men jeg liker ikke sopp. Jeg liker ikke stekt sopp. Det er ikke godt.

Deltaker 2: Jeg elsker sånn kantarell

Deltaker X: Jeg, jeg, jeg liker XXX

Moderator: Kantarell? Men du

Deltaker 3: Jeg har spist mantarell. Og det var godt.

Vedlegg 12: Utdrag fra transkripsjon av intervju med barnehagebarn i B1 – 2. forsøk - Pedagogisk leder som moderator

Moderator: eh når vi når vi skal spise så sitter alle rundt bordet ikke sant (ja, mmmm), liker dere at den voksne sitter sammen med dere

Alle: Jaa

Moderator: Ja, hvorfor det da?

Deltaker 5: Fordi da.. fordi da får jeg så masse varme i meg

Moderator: Får du så masse varme i deg når de voksne sitter sammen med deg

Deltaker 3: når de voksne sitter sammen med meg så får jeg sånn varme og så

Deltaker 5: For alle voksne er så varme

Moderator: Men du nå må du høre på det jeg spør deg om. Jeg syns også det er hyggelig, at vi sitter sammen og spiser. Så kan vi prate sammen om det vi har lyst til å prate om eller kan vi prate om maten. Men noen ganger så er det sånn at man får noe man ikke liker, hva gjør dere, og hvis dere får mat i barnehagen som dere ikke liker, hva gjør dere da, smaker dere på den eller

Deltaker 5: X gjør ikke det

Moderator: Nei, men du..

Deltaker 5: Ja det gjør jeg

Moderator: Du smaker på den

Deltaker 3: jeg smaker på den! Jeg smaker på den litt og hvis jeg ikke

Deltaker 4: Jeg smaker på den litt!

Deltaker 3: Vettu hva jeg..!

Moderator: Så hvis man noen ganger hvis man egentlig ikke syns at noe er så veldig godt men smaker på det flere ganger så plutselig så kan man synes at det er godt

Deltaker 3: Vet du hva?

Moderator: Det gjorde jeg da jeg var liten, da likte ikke jeg så godt fiskekaker, og så smakte jeg på det flere og flere ganger og nå synes jeg det er kjempegodt

Deltaker 3: Vet du hva

Deltaker 5: Nå maser du på ...

Deltaker 3: Vet du hva jeg gjorde en gang jeg gikk i.. vet du hva jeg gikk iditt til den der og så tok jeg en bit og så var det så godt så bare begynte jeg å spise opp alt

Moderator: Ja så bra tenk på det! For noen ganger så kan det jo se, hvis man får noe får noe mat eeh servert så er det jo noen ganger man er nødt til å smake på maten, før man kan si at man ikke liker, ikke sant det

Deltaker 3: Hvor kommer de når kommer de to intialene

Moderator: Indianerne?

Deltaker 3: Nei de....

Vedlegg 13: Prosjektet friske og raske barnehager - Orientering til bydelsutvalget

Sak 73/15 Prosjekt friske og raske barnehager - Orientering til Bydelsutvalget

Arkivsak: 201502585
Arkivkode: 210□□SA
Saksbehandler: Ragnhild Olsen Hvoslef

Saksgang	Møtedato	Saknr
Oppvekst- og lokalsamfunnskomiteen	17.11.15	14/15
Bydelsutvalget	24.11.15	73/15

PROSJEKT FRISKE OG RASKE BARNEHAGER - ORIENTERING TIL BYDELSUTVALGET

Sammendrag:

Bydel St. Hanshaugen startet i 2015 opp prosjektet «Friske og raske barnehager». Bakgrunnen for prosjektet var en erkjennelse av at mattilbudet i de kommunale barnehagene var av varierende kvalitet. Målet for prosjektet er at i de kommunale barnehagene i Bydel St. Hanshaugen skal barn spise fullverdige måltider med god smak, i tråd med helsemyndighetenes anbefalinger, hver eneste dag. Prosjektet er nå inne i implementeringsfasen av en modell som sikrer barnehagene mat av høy ernæringsmessig kvalitet, samtidig som barnehagene reduserer sin ressursbruk på måltidsplanlegging, innkjøp og tilberedning.

Saksframstilling:

Bakgrunn:

I Bydel St. Hanshaugen er det totalt 12 kommunale barnehager. I løpet av et barnehageliv spiser et barn opp til tre tusen måltider¹ i barnehagen. Måltidene utgjør en betydelig påvirkningsmulighet når det gjelder ernæring, helse, matglede og utvikling. Måltidene er også en arena for felleskap og læring.

Bydelen nedsatte en prosjektgruppe som gikk inn i avdelinger i tre ulike barnehager; Tusentrippen, Hammersborg og Heftyes. Barnehagene og avdelingene ble valgt som piloter fordi de med sine ulikheter i forhold til plassering, organisering, barnegrupper og fasiliteter sammen kunne gi et godt bilde av situasjonen i bydelen sett under ett.

Prosjektgruppen undersøkte avdelingenes mattilbud, hvordan måltidene ble planlagt, samt innkjøps- og tilberedningsrutiner. Undersøkelsen viste at det var store forskjeller i mattilbudet i de ulike barnehagene. Det var samtidig forskjeller fra avdeling til avdeling i samme barnehage, og kvaliteten på maten varierte betydelig.

Funn:

De fleste av barnehagene foretok ukentlige innkjøp hos sin lokale matbutikk, som til sammen utgjorde et betydelig antall arbeidstimer per år. Kostpengene i de kommunale barnehagene er i

¹ Helsedirektoratet (2012). Rapport: Måltider, fysisk aktivitet og miljørettet helsevern i barnehagen

dag 112 kroner per barn per måned. Summen vanskeliggjør mulighetene til å dekke flere måltider av god kvalitet i løpet av en uke. Barnehagene serverte i hovedsak to måltider per uke.

Kjøkkenfasilitetene i barnehagene var av varierende kvalitet, og mange kjøkken i bydelen var ikke godt nok utstyrt til matlaging i et omfang som det tilbudt som gis. De fleste av barnehagene vil per i dag ikke bli godkjent ved en rutinekontroll fra Mattilsynet.

Prosjektets mål:

Prosjektgruppa fant at mattilbudet i barnehagene hadde et stort forbedringspotensial, og nedsatte følgende mål for det videre arbeidet:

Hovedmål

- *I de kommunale barnehagene i Bydel St. Hanshaugen skal barn spise fullverdige måltider med god smak, i tråd med helsemyndighetenes anbefalinger, hver eneste dag.*

Delmål

- *Styrke ferdighetene og kunnskapene til de ansatte i barnehagene i forhold til mat og matlaging*
- *Inkludere de ansatte i barnehagene til å bli med på å finne løsninger på utfordringene*
- *Utarbeide enkle rutiner som sikrer kvalitet i forhold til planlegging, innkjøp og tilberedning av mat*
- *Utnytte tid og penger bedre*
- *Inkludere barn i matlagingen*
- *Øke kunnskap hos foreldre i forhold til egnet innhold i matpakker*

Tiltak:

- *Planlegging og innkjøp:* Etter kartleggingen ble det avgjort at planleggingen av måltider løftes fra den enkelte barnehage opp til bydelsnivå. Planlegging på overordnet nivå sikrer likhet på tvers av avdelinger og barnehager. Innkjøp vil gjøres fra Cater AS, som Oslo Kommune har rammeavtale med. Ved å bruke grossist vil matvarene leveres ukentlig direkte til barnehagene.
- *Meny:* Etter å ha prøvd ut ulike retter i samarbeid med ansatte og barn i barnehagene satte prosjektets ernæringskonsulent sammen en ny meny felles for alle barnehagene. Menyen er sesongbasert, med fokus på bruk av norske råvarer. Menyene rulleres hver tredje måned, for å følge sesongene og for å benytte seg av de til en hver tid beste tilgjengelige råvarer. Menyen er kjøttfri; både av hensyn til miljø, helse og religiøse leveregler. Menyen fokuserer på bruk av fisk og store mengder frukt, grønnsaker og grove kornprodukter. Det serveres fire måltider per uke; to varme måltider og to brødmåltider.
- *Rutiner:* Hver barnehage har utnevnt en innkjøpsansvarlig som ukentlig bestiller matvarer til måltidene for hele barnehagen. For å innfri kravene i næringsmiddeloververket innføres nye hygienerutiner i alle bydelens kommunale barnehager. Det blir også installert berøringsfrie håndvasker på alle kjøkken som mangler.

Status:

Bydelen jobber nå med å implementere de nye rutinene. Barnehageansatte får innføring i prosjektet og demonstrasjon/informasjon om tilbereding av meny, innkjøpsansvarlige får opplæring og nye hygienerutiner implementeres.

Prosjektet går deretter inn i en oppfølgingsfase inntil nye rutiner er innarbeidet. Prosjektets ernæringskonsulent vil i samarbeid med barnehagene utvikle nye sesongmenyer med fokus på miljø og helse.

Muligheter:

- Kartlegge muligheter for urban dyrking av matvarer i bydelen. En mulighet er å opprette kjøkkenhager i barnehagene, både for å produsere mat til barnehagene, og for å kunne gi barna mer kunnskap om hvordan maten blir til, og hvordan vi kan få mat rett fra jord til bord.
- Utvikle metoder for å øke barn og barnehageansattes kunnskap og ferdigheter innen mat og helse.
- Prosjekt «Friske og Raske barnehager» har skapt en ressursbesparende modell for distribusjon av sunn mat som også kan vurderes overført til andre sektorer enn barnehagene.

Bydelsdirektørens forslag til vedtak

Bydelsutvalget ber bydelsdirektøren arbeide videre med prosjektet «Friske og raske barnehager» og vurdere utnyttelse av modellen i en større del av bydelens tjenestetilbud

Ellen Oldereid
bydelsdirektør

Vedlegg 14: Skjema for informert samtykke – Seksjonsledere og matansvarlige

Vil du delta i en forskningsstudie?

”Erferinger med prosjektet «Friske og raske barnehager» hos brukere, ansatte og ledere”

Dette er et spørsmål til deg om å delta i en forskningsstudie hvor formålet er å undersøke erfaringer med prosjektet «Friske og raske barnehager». i bydel St. Hanshaugen. Dette skrivet gir deg informasjon om hva målet med studien er og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Prosjektet «Friske og raske barnehager» har pågått siden 2015. Med bakgrunn at man så at mattilbudet var varierende i de ulike barnehagene i bydel St. Hanshaugen, var målet med prosjektet at alle barn i de kommunale barnehagene i bydelen skal spise fullverdige måltider, med god smak, i tråd med helsemyndighetenes anbefalinger, hver dag. Som del av et masterprosjekt ønsker vi å undersøke hvilke erfaringer ansatte og brukere har hatt med implementeringen av «Friske og raske barnehager». Resultatet av masterprosjektet vil gi et innblikk i brukere, ansatte og lederes erfaringer, opplevelser og tanker rundt prosjektet, og kan være nyttig for å gi kunnskap om faktorer som kan bidra til en god implementering og hvilke som kan virke hemmende. Dette er kunnskap som blant annet kan være av betydning dersom andre bydeler eller kommuner vurderer å innføre liknende prosjekt i sine barnehager.

Problemstillingen vi ønsker å undersøke er å *undersøke brukere, ansatte og lederes erfaringer med implementering av et helsefremmende ernæringsprosjekt i bydel St. Hanshaugen*

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Ansvarelig for studien er førsteamanuensis Marianne Molin, OsloMet – Storbyuniversitetet. Selve studien er det to masterstudenter i samfunnsnærings, Maja Bøssum og Susann Stave, ved OsloMet – Storbyuniversitetet som skal gjennomføre. Ernæringsrådgiver Lars Magnus Ottersen ved bydel St. Hanshaugen er samarbeidspartner i prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

I dette prosjektet er det ønskelig å undersøke erfaringer hos de matansvarlige og seksjonsledere. Derfor er det ønskelig at dere deltar.

Hva innebærer det for deg å delta?

Dersom du velger å delta, innebærer det at du deltar i et fokusgruppeintervju av en varighet på ca. 1 time. I intervjuene er vi ute etter å innhente informasjon om erfaringer rundt prosjektet, samt undersøke hvilke faktorer som virker positivt og hva som kan være hemmende for prosjektet. Intervjuet tas opp på en lydopptaker (diktafon).

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Dersom du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg dersom du ikke vil delta eller på et senere tidspunkt velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil kun bruke opplysningene om deg til de oppgitte formålene i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Med det menes at alle navn vil anonymiseres og knyttes til en kode (avidentifiseres). Lydopptakeren med intervjuene vil bevares innelåst ved [OsloMet – Storbyuniversitetet](#). Masterstudentene skal selv gjennomføre transkripsjonen av intervjuene, og disse vil bearbeides videre i dataprogrammet [NVIO](#). Alle filene vil være avidentifisert. De eneste som vil ha tilgang til intervjuene er masterstudentene i prosjektet og deres veiledere.

I den ferdige, publiserte masteroppgaven vil sitater fra fokusgruppeintervjuene, kunne bli sitert. Det vil ikke være noen form for informasjon som knytter dere til sitatene, annet enn selve sitatet.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes medio juni 2019. Alle intervjuene vil slettes innen utgangen av 2019.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra [OsloMet – Storbyuniversitetet](#) har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer om studien?

Dersom du har spørsmål til studien kan du ta kontakt med:

Prosjektleder og hovedveileder førsteamanuensis Marianne Molin, [OsloMet – Storbyuniversitetet](#).
mmolin@oslome.no

Masterstudentene som skal gjennomføre studien: Maja Bossum (Tlf. 91159371, eller e-post majabossum@hotmail.com) eller Susann Stave (Tlf. 949 80 664, eller e-post: [sstave@hotmail.com](mailto:ssstave@hotmail.com))

- Vårt personvernombud: Ingrid Jacobsen
 - Telefon (kontor): +47 672 35 534
 - Telefon (mobil): +47 993 02 316
 - E-post: ingrid.jacobsen@oslomet.no
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personvernombudet@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Førsteamanuensis Marianne Molin
OsloMet – Storbyuniversitetet

Masterstudenter i samfunnsnærings. Maja Bøssum og
Susann Stave, OsloMet – Storbyuniversitetet

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet ”*Erfaringer med prosjektet «Friske og raske barnehager» hos brukere, ansatte og ledere*”, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

å delta i fokusgruppeintervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, senest innen utgangen av 2019.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vil du delta i en forskningsstudie?

”Erfaringer med prosjektet «Friske og raske barnehager» hos brukere, ansatte og ledere”

Dette er et spørsmål til deg om å delta i en forskningsstudie hvor formålet er å undersøke erfaringer med prosjektet «Friske og raske barnehager». i bydel St. Hanshaugen. Dette skrivet gir deg informasjon om hva målet med studien er og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Prosjektet «Friske og raske barnehager» har pågått siden 2015. Med bakgrunn i at man så at mattilbudet var varierende i de ulike barnehagene i bydel St. Hanshaugen, var målet med prosjektet at alle barn i de kommunale barnehagene i bydelen skal spise fullverdige måltider, med god smak, i tråd med helsemyndighetenes anbefalinger, hver dag. Som del av et masterprosjekt ønsker vi å undersøke hvilke erfaringer ansatte og brukere har hatt med implementeringen av «Friske og raske barnehager». Resultatet av masterprosjektet vil gi et innblikk i brukere, ansatte og lederes erfaringer, opplevelser og tanker rundt prosjektet, og kan være nyttig for å gi kunnskap om faktorer som kan bidra til en god implementering og hvilke som kan virke hemmende. Dette er kunnskap som blant annet kan være av betydning dersom andre bydeler eller kommuner vurderer å innføre liknende prosjekt i sine barnehager.

Problemstillingen vi ønsker å undersøke er å *undersøke brukere, ansatte og lederes erfaringer med implementering av et helsefremmende ernæringsprosjekt i bydel St. Hanshaugen*

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Ansvarlig for studien er førsteamanuensis Marianne Molin, ~~OsloMet~~ – Storbyuniversitetet. Selve studien er det to masterstudenter i samfunnsnærings, Maja ~~Bossum~~ og Susann Stave, ved ~~OsloMet~~ – Storbyuniversitetet som skal gjennomføre. Ernæringsrådgiver Lars Magnus Ottersen ved bydel St. Hanshaugen er samarbeidspartner i prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

I dette prosjektet er det ønskelig å undersøke erfaringer hos de ansatte i barnehagen. Derfor er det ønskelig at dere deltar.

Hva innebærer det for deg å delta?

Dersom du velger å delta, innebærer det at du deltar i et fokusgruppeintervju av en varighet på ca. 1 time. I intervjuene er vi ute etter å innhente informasjon om erfaringer rundt prosjektet, samt undersøke hvilke faktorer som virker positivt og hva som kan være hemmende for prosjektet. Intervjuet tas opp på en lydopptaker (diktafon).

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Dersom du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg dersom du ikke vil delta eller på et senere tidspunkt velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil kun bruke opplysningene om deg til de oppgitte formålene i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Med det menes at alle navn vil anonymiseres og knyttes til en kode (avidentifiseres). Lydopptakeren med intervjuene vil bevares innelåst ved OsloMet – Storbyuniversitetet. Masterstudentene skal selv gjennomføre transkripsjonen av intervjuene, og disse vil bearbeides videre i dataprogrammet NVIO. Alle filene vil være avidentifisert. De eneste som vil ha tilgang til intervjuene er masterstudentene i prosjektet og deres veiledere.

I den ferdige, publiserte masteroppgaven vil sitater fra fokusgruppeintervjuene, kunne bli sitert. Det vil ikke være noen form for informasjon som knytter dere til sitatene, annet enn selve sitatet.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes medio juni 2019. Alle intervjuene vil slettes innen utgangen av 2019.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra OsloMet – Storbyuniversitetet har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer om studien?

Dersom du har spørsmål til studien kan du ta kontakt med:

Prosjektleder og hovedveileder førsteamanuensis Marianne Molin, OsloMet – Storbyuniversitetet.
mmolin@oslome.no

Masterstudentene som skal gjennomføre studien: Maja Bossum (Tlf. 91159371, eller e-post majabossum@hotmail.com) eller Susann Stave (Tlf. 949 80 664, eller e-post: sslave@hotmail.com)

- Vårt personvernombud: Ingrid Jacobsen
 - Telefon (kontor): +47 672 35 534
 - Telefon (mobil): +47 993 02 316
 - E-post: ingrid.jacobsen@oslomet.no
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personvernombudet@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Førsteamanuensis Marianne Molin
OsloMet – Storbyuniversitetet

Masterstudenter i samfunnsnærings. Maja Bøssum og
Susann Stave, OsloMet – Storbyuniversitetet

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet "*Erfaringer med prosjektet «Friske og raske barnehager» hos brukere, ansatte og ledere*", og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

å delta i fokusgruppeintervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, senest innen utgangen av 2019.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 16: Skjema for informert samtykke – Foreldre

Vil du delta i en forskningsstudie?

”Erfaringer med prosjektet «Friske og raske barnehager» hos brukere, ansatte og ledere”

Dette er et spørsmål til deg om å delta i en forskningsstudie hvor formålet er å undersøke erfaringer med prosjektet «Friske og raske barnehager» i bydel St. Hanshaugen. Dette skrevet gir deg informasjon om hva målet med studien er og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Prosjektet «Friske og raske barnehager» har pågått siden 2015. Med bakgrunn at man så at mattilbudet var varierende i de ulike barnehagene i bydel St. Hanshaugen, var målet med prosjektet at alle barn i de kommunale barnehagene i bydelen skal spise fullverdige måltider, med god smak, i tråd med helsemyndighetenes anbefalinger, hver dag. Som del av et masterprosjekt ønsker vi å undersøke hvilke erfaringer ansatte og brukere har hatt med implementeringen av «Friske og raske barnehager». Resultatet av masterprosjektet vil gi et innblikk i brukere, ansatte og lederes erfaringer, opplevelser og tanker rundt prosjektet, og kan være nyttig for å gi kunnskap om faktorer som kan bidra til en god implementering og hvilke som kan virke hemmende. Dette er kunnskap som blant annet kan være av betydning dersom andre bydeler eller kommuner vurderer å innføre liknende prosjekt i sine barnehager.

Problemstillingen vi ønsker å undersøke er å *undersøke brukere, ansatte og lederes erfaringer med implementering av et helsefremmende ernæringsprosjekt i bydel St. Hanshaugen*

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Ansvarlig for studien er førsteamanuensis Marianne Molin, OsloMet – Storbyuniversitetet. Selve studien er det to masterstudenter i samfunnsnærings, Maja Bøssum og Susann Stave, ved OsloMet – Storbyuniversitetet som skal gjennomføre. Ernæringsrådgiver Lars Magnus Ottersen ved bydel St. Hanshaugen er samarbeidspartner i prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Det er ønskelig å inkludere foreldre som har hatt barn i barnehagen i bydel St. Hanshaugen siden 2015. Derfor får dere forespørsel om å delta.

Hva innebærer det for deg å delta?

Dersom du velger å delta, innebærer det at du deltar i et fokusgruppeintervju av en varighet på ca. 1 time. I intervjuene er vi ute etter å innhente informasjon om erfaringer rundt prosjektet, samt undersøke hvilke faktorer som virker positivt og hva som kan være hemmende for prosjektet. Intervjuet tas opp på en lydopptaker (diktafon).

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Dersom du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg dersom du ikke vil delta eller på et senere tidspunkt velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil kun bruke opplysningene om deg til de oppgitte formålene i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Med det menes at alle navn vil

anonymiseres og knyttes til en kode (avidentifiseres). Lyddopptakeren med intervjuene vil bevares innelåst ved OsloMet – Storbyuniversitetet. Masterstudentene skal selv gjennomføre transkripsjonen av intervjuene, og disse vil bearbejdes videre i dataprogrammet NVIO. Alle filene vil være avidentifisert. De eneste som vil ha tilgang til intervjuene er masterstudentene i prosjektet og deres veiledere.

I den ferdige, publiserte masteroppgaven vil sitater fra fokusgruppeintervjuene, kunne bli sitert. Det vil ikke være noen form for informasjon som knytter dere til sitatene, annet enn selve sitatet.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes medio juni 2019. Alle intervjuene vil slettes innen utgangen av 2019.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra OsloMet – Storbyuniversitetet har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Dersom du har spørsmål til studien kan du ta kontakt med:

Prosjektleder og hovedveileder førsteamanuensis Marianne Molin, OsloMet – Storbyuniversitetet.
mmolin@oslome.no

Masterstudentene som kan gjennomføre studien: Maja Bossum (Tlf. 91159371, eller e-post majabossum@hotmail.com) eller Susann Stave (Tlf. 949 80 664, eller e-post: sstave@hotmail.com)

- Vårt personvernombud: Ingrid Jacobsen
 - Telefon (kontor): +47 672 35 534
 - Telefon (mobil): +47 993 02 316
 - E-post: ingrid.jacobsen@oslomet.no
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personvernombudet@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Førsteamanuensis Marianne Molin
OsloMet – Storbyuniversitetet

Masterstudenter i samfunnsnærings. Maja Bossum og
Susann Stave, OsloMet – Storbyuniversitetet

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet ("*Erfaringer med prosjektet «Friske og raske barnehager» hos brukere, ansatte og ledere*"), og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i fokusgruppeintervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, senest innen utgangen av 2019.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 17: Skjema for informert samtykke – Barn

Vil du delta i en forskningsstudie?

”Erfaringer med prosjektet «Friske og raske barnehager» hos brukere, ansatte og ledere”

Dette er et spørsmål til deg om å delta i en forskningsstudie hvor formålet er å undersøke erfaringer med prosjektet «Friske og raske barnehager» i bydel St. Hanshaugen. Dette skrivet gir deg informasjon om hva målet med studien er og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Prosjektet «Friske og raske barnehager» har pågått siden 2015. Med bakgrunn i at man så at mattilbudet var varierende i de ulike barnehagene i bydel St. Hanshaugen, var målet med prosjektet at alle barn i de kommunale barnehagene i bydelen skal spise fullverdige måltider, med god smak, i tråd med helsemyndighetenes anbefalinger, hver dag. Som del av et masterprosjekt ønsker vi å undersøke hvilke erfaringer ansatte og brukere har hatt med implementeringen av «Friske og raske barnehager». Resultatet av masterprosjektet vil gi et innblikk i brukere, ansatte og ledes erfaringer, opplevelser og tanker rundt prosjektet, og kan være nyttig for å gi kunnskap om faktorer som kan bidra til en god implementering og hvilke som kan virke hemmende. Dette er kunnskap som blant annet kan være av betydning dersom andre bydeler eller kommuner vurderer å innføre liknende prosjekt i sine barnehager.

Problemstillingen vi ønsker å undersøke er å *undersøke brukere, ansatte og ledes erfaringer med implementering av et helsefremmende ernæringsprosjekt i bydel St. Hanshaugen*

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Ansvarlig for studien er førsteamanuensis Marianne Molin, ~~OsloMet~~ – Storbyuniversitetet. Selve studien er det to masterstudenter i samfunnsnærings, Maja ~~Bossum~~ og Susann Stave, ved ~~OsloMet~~ – Storbyuniversitetet som skal gjennomføre. Ernæringsrådgiver Lars Magnus Ottersen ved bydel St. Hanshaugen er samarbeidspartner i prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Det er ønskelig å inkludere barn som har gått i kommunal barnehage i bydel St. Hanshaugen siden 2015. Derfor får ditt barn forespørsel om å delta.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du lar ditt barn delta, innebærer det at barnet ditt gjennomfører et fokusgruppeintervju. I intervjuene er vi ute etter å innhente informasjon om erfaringer rundt prosjektet, samt hva som virker positivt og hva som kan være hemmende for prosjektet. Intervjuet tas opp på en lydopptaker (diktafon) og det vil være en pedagogisk leder til stede.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du lar ditt barn delta, kan du/ditt barn når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg/ditt barn hvis du ikke vil la ditt barn delta, eller senere velger å trekke ditt barn.

Dere som foreldre kan se spørreskjema om det er ønskelig. Da bes dere ta kontakt med ansvarlige for prosjektet.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil kun bruke opplysningene om ditt barn til de oppgitte formålene i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Med det menes at alle navn vil anonymiseres og knyttes til en kode (avidentifiseres). Lydopptakeren med intervjuene vil bevares innelåst ved ~~OsloMet~~ – Storbyuniversitetet. Masterstudentene skal selv gjennomføre transkripsjonen av intervjuene, og disse vil bearbeides videre i dataprogrammet ~~NVIO~~. Alle filene vil være avidentifisert. De eneste som vil ha tilgang til intervjuene er masterstudentene i prosjektet og deres veiledere.

I den ferdige, publiserte masteroppgaven vil sitater fra fokusgruppeintervjuene, kunne bli sitert. Det vil ikke være noen form for informasjon som knytter dere til sitatene, annet enn selve sitatet.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes medio juni 2019. Alle intervjuene vil slettes innen utgangen av 2019.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om ditt barn basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra ~~OsloMet~~ – Storbyuniversitetet har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Dersom du har spørsmål til studien kan du ta kontakt med:

Prosjektleder og hovedveileder førsteamanuensis Marianne Molin, ~~OsloMet~~ – Storbyuniversitetet.

mmolin@oslome.no

Masterstudentene som kan gjennomføre studien: Maja ~~Bossum~~ (Tlf. 91159371, eller e-post majabossum@hotmail.com) eller Susann Stave (Tlf. 949 80 664, eller e-post: sstave@hotmail.com)

- Vårt personvernombud: Ingrid Jacobsen
 - Telefon (kontor): +47 672 35 534
 - Telefon (mobil): +47 993 02 316
 - E-post: ingrid.jacobsen@oslomet.no
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personvernombudet@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *"Erfaringer med prosjektet «Friske og raske barnehager» hos brukere, ansatte og ledere"*, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i fokusgruppeintervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, senest innen utgangen av 2019.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vil du delta i forskningsprosjektet

"Erfaringer med prosjektet "Friske og raske barnehager" hos brukere, ansatte og ledere"?



Hvorfor blir du spurt om å være med?

Vi vil høre hva dere mener om mattilbudet i barnehagen.

Hva vil skje dersom du deltar?

Hvis du ønsker å delta skal du, sammen med tre-fem andre barn sitte sammen med oss og svar på spørsmål. Spørsmålene handler om maten i barnehagen og hjemme.

Hva vil skje dersom du ikke deltar?

Hvis du ikke deltar er det helt greit. Det skjer ingenting! ☺